ØKONOMI



POLITIK

Kvartalsskrift udgivet af Institutet for Historie og Samfundsøkonomi . 29. Årgang . Nummer 1 . 1955
København 1955

ØKONOMI OG POLITIK

29. ÅRGANG . NR. 1 . 1955

INDHOLD

SVEN HENNINGSEN: Vesttysklands optagelse i NATO.... 3

WERNER RASMUSSEN: Europæiske produktivitetsproblemer..... 29

ERIK RESKE-NIELSEN: Israel og de arabiske stater..... 38

Institutet for Historie og Samfundsøkonomi i 1954..... 58

Den internationale økonomiske situation..... 63

Den danske økonomiske situation..... 77

Politisk kronik..... 89

KVARTALSSKRIFT UDGIVET AF
INSTITUTET FOR HISTORIE OG SAMFUNDSØKONOMI
KØBENHAVN 1955

FORFATTERNE

SVEN HENNINGSEN: Professor i moderne historie og samfundskundskab ved Københavns universitet. Medredaktør af »Økonomi og Politik«.

WERNER RASMUSSEN, cand. polyt. og polit., kontorchef i Handelsministeriets Produktionsudvalg. Har skrevet en række afhandlinger om teknisk-økonomiske problemer.

ERIK RESKE-NIELSEN: Lektor i den nyeste tids historie ved Aarhus universitet og leder af dets journalistkursus. Forfatter af »Spanien, Republik og Francostyre 1931–1948«.

Eftertryk uden tydelig kildeangivelse er ikke tilladt.

ØKONOMI OG POLITIK udkommer med et hefte i hvert kvartal. Årsabonnement 8 kr. Enkelte hefter 2.50 kr. Abonnementet kan tegnes i alle boglader og hos postvæsenet. Redaktion: Professor, dr. phil. SVEN HENNINGSEN (ansvarshavende) og docent POUL WINDING, Institutet for Historie og Samfundsøkonomi, Skt. Peders Stræde 5, København K. Telefon Palæ 5182. Ekspedition og abonnement sammesteds samt for boghandlernes vedkommende også gennem Danske Boghandleres Kommissionsanstalt.
Udsendt i boghandelen fredag den 20. januar 1956.

Printed in Denmark. Aarhuus Stiftsbogtrykkerie.

VESTTYSKLANDS OPTAGELSE I NATO

SVEN HENNINGSEN

1. DET EUROPÆISKE FORSVARSFÆLLESSKAB

London- og Parisertraktaternes ikrafttræden 5. maj 1955 – omtrent tiårsdagen for det tredie riges kapitulation i 1945 – bragte spørgsmålene om Vesttysklands politiske rehabilitering, dets optagelse i et nært samarbejde med de vestlige nationer og formerne for dets oprustning til en afgørelse. 5 års forhandlinger, der begyndte i New York i september 1950, da de tre vestlige udenrigsministre besluttede at ophæve krigstilstanden med Vesttyskland og NATO-rådet i princippet vedtog et vesttysk bidrag til det vesteuropæiske forsvar, var ført til ende.[1] Resultatet var dog blevet stærkt påvirket af 5 års europæisk udvikling og adskilte sig på væsentlige punkter fra de ideer, som lå bag de første forslag til problemets løsning. New Yorkerbeslutningen skyldtes et amerikansk initiativ og accepteredes kun med tøven af Tysklands naboer. Mens Vesttysklands politiske selvstændighed d.v.s. tilbagegivelse af fuld suverænitet ikke vakte større diskussion, ønskede dets fremtidige allierede garantier mod, at en ny tysk hær atter kunne blive en trusel mod Vesteuropa eller drage dette ind i en krig mod øst for at genforene Tyskland eller tilbageerobre områderne øst for Oder-Neisse. Dette førte til det franske forslag om oprettelse af en Europahær, hvorved en selvstændig tysk hær og Vesttysklands optagelse i NATO kunne undgås. De nye tyske afdelinger skulle blandes i en tæt integreret centraleuropæisk hær under en overnational ledelse, hvorved deltagerne gav afkald på deres militære suverænitet til fordel for en myndighed, der kunne pålægge dem forpligtelser og beslutninger mod deres ønsker. Efter mange langtrukne og indviklede forhandlinger blev 26. maj 1952 »generaloverenskomsten«, hvorved Vesttyskland fik suveræniteten tilbagegivet, underskrevet i Bonn. Dagen efter satte Frankrigs, Vesttysklands, Italiens og Beneluxlandenes udenrigsministre deres underskrifter på traktaten om Det europæiske forsvarsfællesskab (European Defence Community. E.D.C.). Førend dette kunne blive en

[1] Se Økonomi og Politik, 27. årg (1953) side 30 ff.

militær realitet, måtte traktaten ratificeres i de enkelte lande og dette viste sig at tage lang tid. Europahæren var en revolutionerende nyskabelse, som brød med mange århundreders opfattelse af suverænitetens ukrænkelighed. I alle deltagerlandene førte traktaten til voldsomme diskussioner og debatter, men stærkest i planens ophavsland: Frankrig. Efterhånden som det vesttyske »vidunder« i henseende til økonomisk og politisk genrejsning blev mere og mere imponerende, voksede den franske ængstelse for at indgå en så intim forbindelse med tyskerne. Den løsning, der i 1950 syntes at sikre fransk kontrol med Vesttyskland og dermed Vesteuropa, forekom nu snarere at føre til et tysk førerskab. Resultatet blev, at skiftende franske regeringer forhalede forelæggelsen af traktaterne i Nationalforsamlingen, mens de førte endeløse forhandlinger med de øvrige E.D.C. lande om traktatens fortolkninger, med tyskerne om en løsning af Saarproblemet og med England og U.S.A. om garantier. Tilhængerne af europatanken så i E.D.C.s gennemførelse et langt skridt frem mod denne store idés opfyldelse. Kremlregeringen måtte derimod betragte den magtforøgelse og i dens videre konsekvenser koncentration af Vesteuropa, som E.D.C. rummede, med den største uvilje, hvilke overvejelser der så måtte være dominerende i de russiske analyser. Debatten om E.D.C. akkompagneredes derfor af en række russiske »fredsoffensiver«, der appellerede til fransk frygt og tysk bekymring for genforeningens skæbne.

På et tidligt tidspunkt lød advarende stemmer, der sagde, at E.D.C. traktaten ikke ville passere den franske nationalforsamling. Under voksende utålmodighed holdt den amerikanske regering imidlertid fast ved traktatværket, der var nået frem til underskrivelse efter så store vanskeligheder. Da ratifikationsprocessen i slutningen af 1953 stadig ikke var fuldbyrdet, fandt udenrigsminister Dulles tiden inde til at komme med en advarsel og benyttede udenrigsministermødet i NATO i december til at fremsætte den. Ved indledningsmødet fremhævede han betydningen af et integreret europæisk samfund. »Hvis imidlertid E.D.C. ikke bliver effektiv, hvis Frankrig og Tyskland forbliver adskilt, således at de vil være potentielle fjender, så vil der sandelig opstå alvorlig tvivl om, hvorvidt Kontinentaleuropa kan gøres til et sikkert område. Det vil tvinge os til en pinefuld omvurdering af U.S.A.s grundlæggende politik«. Samtidig med den direkte advarsel, som disse ord rummede — først og fremmest til Frankrig — var der her en forskydning i de amerikanske argumenter. Mens motiveringen i 1950 var faren fra Rusland, lå vægten nu på Vesteuropas indre samling og den fransk- tyske udsoning.

Dulles åbenhjertighed fremkaldte bitre ord som »ultimatum« og »brutalitet« i franske kommentarer, mens den canadiske udenrigsmini-

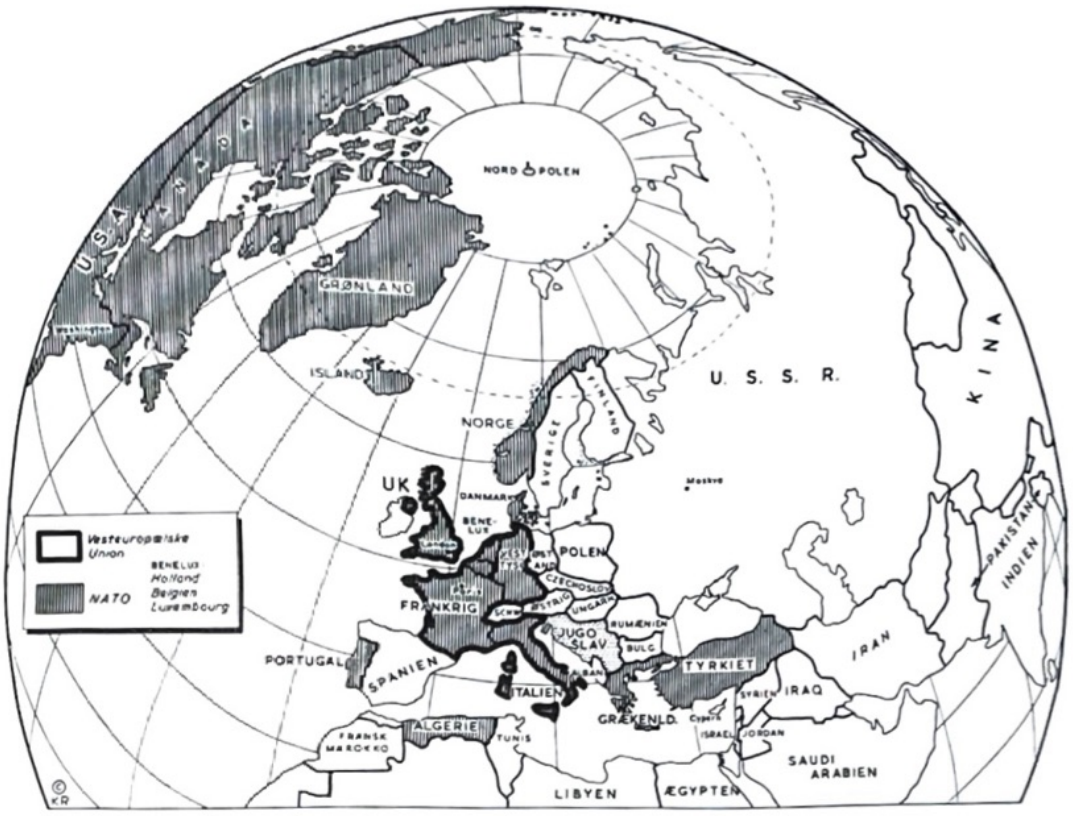

Den vesteuropæiske union og NATO-området.

ster Lester Pearson 18. december profetisk udtalte: »Der er altid alternativer. Hvis E.D.C. ikke er vejen, så må vi finde en anden«.

I begyndelsen af 1954 kom der imidlertid gang i sagen og i de første måneder gennemførtes ratifikationen af Beneluxlandene og Vesttyskland. I Italien var udsigterne for en vedtagelse ligeledes positive. I den franske nationalforsamlings komitéer, der behandlede traktaten, blev stemningen derimod mere og mere fjendtlig, og i begyndelsen af juni forkastede udenrigskomitéen og forsvarskomitéen traktaten.

I denne situation dannede Mendès-France sin første regering. 17. juni holdt han sin investiturtale, hvori han lovede at føre E.D.C. frem til afgørelse i Nationalforsamlingen, når våbenstilstanden i Indo-Kina og de nødvendige økonomiske reformer var blevet gennemført. »Frankrig må erklære sig med klarhed om den politik, som det ønsker at følge i det store og så længe udskudte spørgsmål om Europa. Af hensyn til sine venner og af hensyn til sig selv kan det ikke fortsat indtage en tvetydig holdning, der berører den vestlige alliance. »Mendès-France's første skridt var at arrangere den »konfrontation« mellem E.D.C.s modstandere og tilhængere indenfor regeringen, som han havde lovet i investiturtalen, for derved at undersøge mulighederne for et kompromis.

Den truende forkastelse af E.D.C. fremkaldte voksende bekymring blandt Frankrigs allierede. 18. juni sendte præsident Eisenhower et brev

til præsident Coty, hvori han gentog et tidligere løfte om, at U.S.A. efter E.D.C.s gennemførelse fortsat ville stationere tropper i Vesteuropa, indbefattet Vesttyskland, og arbejde for den snævrest mulige forbindelse mellem E.D.C.s og NATOs styrker. Dette imødegik franske antydninger om, at U.S.A. ville benytte oprettelsen af 12 tyske divisioner til at trække sine tropper tilbage fra Europa. Eisenhower skrev bl. a. »Det er af den største betydning for mit land og i virkeligheden for folkene overalt, at Frankrig fortsat spiller sin rolle som forkæmper for frihed, lighed og broderskab og som mesteren i at skabe nye og bedre forbindelser mellem menneskene....De forenede Stater håber at se gennemført, mens muligheden derfor stadig eksisterer, det vidtskuende og epokegørende franske forslag til blanding af nationale militære styrker på det europæiske kontinent, således at de samlet kan gøre tjeneste for fred og sikkerhed.«

22. juni inviterede Beneluxlandenes udenrigsministre deltagerne i E.D.C. til et møde, hvor man skulle søge at fjerne de vanskeligheder, der hindrede ratifikationen i Italien og Frankrig. Mendès-France afviste imidlertid dette forslag på grund af de presserende forhandlinger om Indo-Kina, og fordi »konfrontationen«, der nu var i gang i Paris, ikke var afsluttet. En drøftelse med den belgiske udenrigsminister Spaak 30. juni resulterede i, at mødet skulle afholdes snarest muligt.

Også i Vesttyskland var utålmodigheden over den franske tøven og ubeslutsomhed stigende. 2. juli blev kansler Adenauer, der i så høj grad havde sat sin politiske prestige ind på gennemførelsen af E.D.C., interviewet i den vesttyske radio og udtalte bl. a.: »Lad os antage det usandsynlige, – at Frankrig imod forventning forkaster E.D.C. Vi vil da under alle omstændigheder forkaste ethvert forsøg på at tilbyde os oprustning under ydmygende betingelser — d.v.s. en tysk hær under en eller anden form for formynderskab. ... Det kan ikke understreges tilstrækkeligt, at alternativet til E.D.C. er en tysk national hær. Vi ønsker den ikke — ikke fordi vi tror, som så mange andre, at den nødvendigvis vil føre til tysk militarisme, men fordi vi forstår, at det vil fremkalde ny mistillid og frygt, især i Frankrig. Det vil være et historisk og politisk paradoks, hvis Frankrig selv tvinger os til at skabe en national tysk hær«. Disse åbenhjertige bemærkninger fremkaldte en diplomatisk »fornærmelse« i Paris, og et besøg i Bonn af statssekretæren for udenrigspolitiske spørgsmål Guérin Beaumont blev aflyst som »inopportunt«.

I midten af august blev det klart, at »konfrontationen« mellem E.D.C.s tilhængere og modstandere indenfor den franske regering var endt resultatløst. Derefter fik Mendès-France antaget sine egne ændringsforslag til traktaten. hvilket medførte at tre gaullistiske medlemmer, deriblandt forsvarsministeren, general Koenig, demissionerede.

Mendès-France's standpunkt var antagelig, at hvis han kunne få de andre E. D. C. magter til at acceptere en revision, der imødekom de franske ønsker, ville han sætte sin regerings eksistens ind på den ændrede traktats gennemførelse.

19. august mødtes deltagerlandenes udenrigsministre derfor i Bruxelles, og Mendès-France forelagde sine ændringsforslag. Hovedpunkterne gik ud på, at E. D. C.s overnationale organ skulle fjernes, således at ingen beslutning kunne gennemføres mod et medlems ønske. Hvis de engelske eller amerikanske tropper blev trukket bort fra Europa, eller Tyskland blev genforenet, kunne udmeldelse foretages. Endvidere skulle integreringen for Frankrigs vedkommende begrænses til de styrker, der var stationeret i Tyskland, mens franske tropper, der stod i hjemlandet, skulle holdes udenfor. Endelig indeholdt forslaget forskellige tidsmæssige udsættelser af traktatens ikrafttræden. Skønt Mendès-France forklarede, hvor stor modstanden var i Frankrig og en gennemførelse af traktaten, som den stod, næppe var mulig, forkastede de andre deltagere hans ændringer. Motiveringen var, at de principielt ville forandre forsvarsfællesskabets karakter og nødvendiggøre nye ratifikationsforhandlinger i de lande, der allerede havde gennemført E. D. C. i dets underskrevne skikkelse. Spaaks kompromisforsøg vandt ikke Mendès-France's bifald og 22. august brød konferencen sammen. På vejen tilbage til Paris aflagde Mendès-France et besøg hos premierminister Churchill på Chartwell. Denne konference, hvori Eden deltog, endte dog med et intetsigende kompromis. Hvis Mendès-France i sidste øjeblik havde håbet på at opnå et engelsk tilsagn om deltagelse i E. D. C., var dette mislykkedes.

Den franske nationalforsamling havde nu den endelige afgørelse i sin hånd. Umiddelbart før ratifikationsdebattens begyndelse besluttede regeringen, at den ikke ville betragte en forkastelse som anledning til demission.

Formændene for komitèerne indledte debatten 28. august. Deres indlæg gik ud på, at E. D. C. ikke ville give den garanterede kontrol med en tysk oprustning, men derimod være ensbetydende med Vesttysklands optagelse i NATO, genføde »Die Wehrmacht« og forringe Frankrigs stilling som verdensmagt. Mens Mendès-France i sin tale indskrænkede sig til at forsvare de forslag, han havde forelagt i Bruxelles, blev E. D. C. angrebet af en række talere og dens tilhængere førte ikke argumenter ind i debatten, der var i stand til at vinde de vaklende. På et tidligt tidspunkt fremlagde en modstander et *question préalable,* hvilket ifølge fransk parlamentarisk praksis har præcedens, og hvis det antages, afsluttes debatten og det forslag, der er til behandling, betragtes som forkastet. Dette blev resultatet 30. august, efter at forsamlingen i flere dage havde udkæmpet voldsomme fægtninger om procedurespørgsmål. Betydnings-

fuldt for resultatet var utvivlsomt den gamle radikal-sociale Eduard Herriots indlæg mod E. D. C. Han fremhævede, at man havde undladt at opfylde to forudsætninger: en ordning af Saarspørgsmålet og engelsk deltagelse. Traktatens gennemførelse, sagde han, ville føre til, at Frankrig opgav sin suverænitet, for »den, der ikke har kontrol over sin hær, har ikke kontrol over sit diplomati«.

Ved afstemningen om *question préalable* blev afgivet 319 stemmer for og 264 imod, hvilket betød, at E.D.C. var forkastet uden at et alternativ havde udkrystalliseret sig under diskussionerne. Dette resultat var urealistisk og fremmede ikke Frankrigs anseelse blandt dets allierede.

2. LONDONKONFERENCEN

Reaktionen i Washington og Bonn blev skarp. 31.august afgav udenrigsminister Dulles med præsident Eisenhowers billigelse en erklæring, hvori han først fastslog, at den franske forkastelse af E.D.C. ikke ændrede visse kendsgerninger: (1) nødvendigheden af et tysk bidrag til forsvaret af Kontinentaleuropa; (2) at Vesttyskland ikke »på ubegrænset tid« kunne underkastes begrænsninger i sin suverænitet; (3) at krig mellem naboer ikke hindres ved løfter, men kun ved supranationale institutioner. Dulles fortsatte derefter med følgende bemærkninger: »Den franske negative handling pålægger tydeligvis U.S.A. forpligtelsen til atter at undersøge sin udenrigspolitik, især med hensyn til Europa.« Der var dog stadig meget i den europæiske tanke, hvorpå man kunne bygge, »og dette grundlag bør ikke rystes ved en abrupt eller slet overvejet handling fra vor side.« Dulles fastslog også, at selvom situationen krævede overvejelser m.h.t. den amerikanske fremtidige politik, »så skal vi, når vi gør dette, lade os lede af den forståelse, at vi ikke i isolering kan finde sikkerhed for os selv«. Han sluttede med at opfordre til indkaldelse af NATO-rådet »såvel som hurtige rådslagninger med kansler Adenauer«.

Bonnregeringen erklærede 1.september, at den europæiske samlingspolitik måtte fortsættes og forhandlinger indledes med de stater, der havde ratificeret E.D.C. Den opstillede følgende tyske krav: genoprettelse af suveræniteten og deltagelse i det vestlige forsvar uden diskriminering samt øjeblikkelig forhandling med England og U.S.A. I et interview i det engelske »Times« 3.september angreb Adenauer skarpt sin franske kollega, fordi han »ønskede at ødelægge E.D.C.«; fremhævede betydningen af en fransk-tysk forståelse, men ønskede Frankrig overhovedet en sådan forståelse? spurgte han. Adenauer advarede mod faren for en ny tysk nationalisme og for at imødegå den, måtte Vesttyskland have sin suverænitet og dermed retten til at opruste tilbage. Endelig anslog Adenauer en roligere tone i en radiotale 4.september, der sluttede

med bemærkninger om, at E. D. C. ville komme under den ene eller den anden form.

Situationen, som den franske nationalforsamling havde skabt, rummede tydeligvis en række farer for det vestlige samarbejde, hvis ikke et nyt initiativ hurtigt blev taget. Hvad ville den »pinefulde omvurdering« af amerikansk udenrigspolitik betyde. Amerikansk oprustning af Vesttyskland med alle de følger dette ville få for Frankrigs holdning og derigennem for samarbejdet indenfor NATO? Skulle det møjsommeligt skabte og spinkle grundlag for fransk-tysk forståelse bryde sammen og afløses af ny mistænksomhed og fjendskab? Ville den vesttyske neutralisme få så stærk vind i sejlene, at forbundsrepublikken drev mod øst? Stor fantasi var ikke nødvendig for at se den vestlige alliance smuldre.

Det blev den engelske regering, som tog initiativet til nye forhandlinger og dermed hurtigst mulig afslutning på en periode af usikkerhed, der kunne give rig anledning til bebrejdelser og opgør med fortiden. Allerede 1. september besluttede den at foreslå afholdt en konference 14. september af de forhenværende E. D. C. magter samt U. S. A., England og Canada. U. S. A., Vesttyskland og Frankrig ønskede imidlertid tidspunktet forskubbet for at kunne forberede forhandlingerne. 11–16. september besøgte Eden Bruxelles, Bonn, Rom og Paris for at diskutere, hvorledes et tysk bidrag til det vestlige forsvar nu kunne arrangeres. De kommuniquér, som udstedtes i de forskellige hovedstæder, fremhævede betydningen af et fransk-tysk samarbejde, Vesttysklands deltagelse i den vestlige verdens forsvarsindsats og en europæisk enhed, »hvori Storbritannien fuldt ud kan deltage«. Denne sidste vending var tydeligvis vejviseren til de kommende forhandlinger.

Samtidig – 15–17. september – fløj Dulles til Bonn og London. I den franske presse diskuteredes syrligt, om det var en »næse« til Frankrig, at han omhyggeligt lagde vejen uden om Paris, hvilket dog afvistes af amerikanerne. Forhandlingerne med Adenauer førte til enighed om, at europæisk integration var så »vigtig for fred og sikkerhed, at anstrengelser for at opnå den skulle forfølges resolut«; endvidere at den tyske suverænitet måtte genoprettes og Vesttyskland deltage i et kollektivt forsvarssystem »i fuldstændig lighed«. Dette skulle »yderligere overvejes så hurtigt, som det er praktisk muligt med de øvrige interesserede regeringer og efter et NATO ministermøde udføres i praktisk handling.« Forhandlingerne i London resulterede ligeledes i enighed om »nødvendigheden af rask handling« og »hurtig sammenkaldelse af en forberedende konference med den opgave at overveje, hvorledes den tyske forbundsrepublik bedst kunne forbindes med de vestlige nationer på basis af fuld lighed«.

18. september inviterede den engelske regering underskriverne af E. D. C. traktaten samt U. S. A. og Canada til en konference i London i september.

Nogle af deltagerne udarbejdede memoranda om konferencens dagsorden. 18. september tilsendte den franske regering deltagerne sine forslag, som Mendès-France skitserede i en tale i Europarådets rådgivende forsamling 20. september. Han forklarede først, at nationalforsamlingen havde forkastet E.D.C. traktaten af to hovedårsager: (1) på grund af dens »overvejende supra-nationale karakter ... hvilket den franske opinion var overordentlig følsom overfor« og (2) fordi England ikke var deltager. En ny løsning af europæisk sikkerhed og tysk oprustning måtte derfor hvile på følgende principper: (1) snæver britisk deltagelse, (2) udvidelse af Bruxellestraktaten fra 1948 med Vesttyskland og Italien som medlemmer, (3) ændringer i denne traktat, således at der oprettedes et organ for inspektion og kontrol med medlemmernes rustninger; (4) fuld anerkendelse af Vesttysklands suverænitet uden nogen diskriminering; (5) anerkendelse af, at NATO var tilstrækkelig ramme for det militære samarbejde. Hvis disse synspunkter blev accepteret, ville tysk medlemsskab i NATO ikke støde på fransk modstand.

Mendès-France havde hermed i hovedtrækkene skitseret den løsning, der blev resultatet af Londonforhandlingerne.

Disse indledtes 28. september og foruden det franske forelå også et engelsk og et tysk memorandum.

Konferencens anden dag blev den afgørende. Forhandlingerne indledtes med en erklæring af Dulles. Han henviste til Eisenhowers erklæring om E.D.C. og om præsidentens forfatningsmæssige rettigheder som øverstkommanderende for de væbnede styrker. (»Ingen kan binde sin efterfølger ved traktat, lov eller andet m.h.t. placering af tropper«) Dulles erklærede, at det på grund af kongressens desillusionerede holdning var umuligt for Eisenhower at forny E.D.C. erklæringen. Der er »en følelse af, at situationen i Europa trods alt er temmelig håbløs, og at U.S.A. hellere må lade være med at påtage sig nogen langtids forpligtelser«. Men hvis det med Bruxelles-traktaten som grundlag var muligt at finde fortsat håb om enhed i Europa, og hvis de forhåbninger, som knyttedes til E.D.C., kunne overføres til denne nye ordning, »så vil jeg afgjort være indstillet på at anbefale præsidenten, at han pånу giver et løfte, som kan sammenlignes med det, der blev givet i forbindelse med E.D.C.«. Dulles sluttede med en udtalelse, der må forstås som en langtidsbetragtning for amerikansk udenrigspolitik. Han henviste til U.S.A.s indsats siden 1945 og fortsatte: »De kan nære tillid til, at denne indstilling vil afspejles i virkelig støtte i det omfang, som er passende, hvis der på denne side er en bevægelse i retning af enhed; hvis der forude stadig er en lystønde, og hvis vi ikke føler, at vi er kommet til et punkt, hvor vandene skilles, hvor indsatsen for enhed definitivt er forbi, og vi bevæger os ned ad den anden side mod den fortsatte splittelses afgrund«.

Efter Dulles tale afgav Eden konferencens anden afgørende erklæring: »De forenede Kongeriger vil fortsat på det europæiske kontinent, indbefattet Tyskland, opretholde den effektive styrke af de engelske afdelinger, som nu er underlagt den allierede øverstkommanderende i Europa – fire divisioner og den taktiske luftstyrke – eller hvad den allierede øverstkommanderende betragter som en tilsvarende kampstyrke. De forenede Kongeriger forpligter sig til ikke at trække disse styrker tilbage i strid med, hvad der ønskes af Bruxelles-traktatmagternes flertal, som bør træffe deres beslutning med den allierede øverstkommanderendes synspunkter in mente.«

Eden karakteriserede den engelske regerings beslutning som et »for os meget betydeligt skridt«. Den brød isen og muliggjorde de beslutninger, der blev truffet de følgende dage om genoplivelsen af Bruxelles-traktaten og Tysklands optagelse i NATO. 1–2/10 opstod dog en mindre krise i spørgsmålet om rustningskontrollen, idet Mendès-France ikke kunne acceptere et kompromisforslag, udformet af den belgiske udenrigsminister Spaak og antaget af alle andre deltagere. Konflikten drejede sig om den grad af kontrol, der skulle udøves.

Efter til tider dramatiske drøftelser om dette punkt opnåedes enighed 3/10 og konferencens »afslutningsdokument« kunne underskrives.

Dette bestod af 6 dokumenter:

(1) En engelsk-amerikansk-fransk deklaration om afslutning på besættelsen af Vesttyskland, ophævelse af besættelsesstatuten og den allierede højkommission.

(2) En erklæring om Vesttysklands og Italiens optagelse i Bruxelles-traktaten; indenfor denne oprettelse af en myndighed til at kontrollere traktatens kontinentale medlemmers rustninger og en erklæring fra den tyske forbundsrepublik, hvori den forpligtede sig til ikke at producere biologiske, kemiske eller atom-våben.

(3) Engelsk-amerikansk-canadiske deklarationer om støtte til europæisk enhed, heri indbefattet Dulles og Edens erklæringer fra 29/9.

(4) En deklaration om Vesttysklands optagelse i NATO og den fremtidige placering af NATO's styrker.

(5) En deklaration, hvori Vesttyskland forpligtede sig til at føre sin udenrigspolitik i overensstemmelse med principperne i F.N.s pagt, aldrig at anvende magt for at opnå Tysklands genforening eller ændring i sine nuværende grænser samt at løse alle konflikter med andre stater ved fredelige midler.

(6) En engelsk-fransk-amerikansk erklæring, hvori de trak linjerne op for deres fremtidige Tysklandspolitik. »De betragter forbundsrepublikkens regering som den eneste tyske regering, der er frit og legitimt opret-

tet og derfor berettiget til at tale for Tyskland som repræsentanten for det tyske folk i internationale spørgsmål ...

En fredsslutning for hele Tyskland, frit afsluttet mellem Tyskland og dets tidligere fjender, der bør danne grundlaget for en varig fred, forbliver et væsentligt mål for deres politik. Den endelige afgørelse af Tysklands grænser må afvente en sådan fredsafslutning ...

Opnåelse ved fredelige midler af et fuldstændig frit og forenet Tyskland forbliver et fundamentalt mål for deres politik ...

Berlins sikkerhed og velfærd og opretholdelsen af de tre magters stilling dér betragtes af de tre magter som væsentlige elementer i den frie verdens fred i den nuværende internationale situation. I overensstemmelse hermed vil de holde væbnede styrker indenfor Berlins territorium, så længe deres forpligtelser kræver det. De bekræfter derfor, at de vil betragte ethvert angreb på Berlin som et angreb på deres styrker og dem selv...

De vil betragte som en trusel mod deres egen fred og sikkerhed enhver magtanvendelse, som i strid med principperne i F.N.s pagt, truer den atlantiske alliances integritet og enhed eller dens defensive formål. I tilfælde af en sådan handling vil de tre regeringer anse den regering, der forsynder sig, for at have mistet sin ret til enhver garanti og enhver militær hjælp, der er bestemt i den nordatlantiske traktat og dens protokoller. De vil handle i overensstemmelse med den nordatlantiske traktats artikel 4 med henblik på at tage forholdsregler, som måtte synes passende.«

Ved siden af de garantier, som rummedes i den udvidede Bruxellestraktat og NATOs struktur samt Vesttysklands erklæring var dette sikkerheden, som Vesttysklands nye europæiske allierede forlangte, for at tyskerne ikke skulle anvende de vestlige alliancer til en aggression mod øst og derved drage dem ind i en krig. I militær henseende blev brodden dermed taget af det uløste tyske problem.

Londonforhandlingerne afsluttedes med en vedtagelse om, at de nødvendige traktater skulle udarbejdes og behandles ved en senere konference.

I begyndelsen af oktober blev Londonoverenskomsterne debatteret i den tyske forbundsdag og den franske nationalforsamling. Flertal i begge forsamlinger bemyndigede regeringerne til at føre beslutningerne ud i livet.

3. PARISERTRAKTATERNE

Magterne kunne derefter mødes i Paris 23.oktober for at fuldføre bygningen, hvis fundament var støbt i London. Forud gik 20–21/10 et møde mellem Londonkonferencens deltagere og 22/10 i NATOrådet.

Protokollen om ophævelsen af okkupationsstyret i Vesttyskland og genoprettelsen

af den vesttyske republiks suverænitet blev underskrevet af England, Frankrig, U.S.A. og Vesttyskland. Den var stort set en omskrivning af Bonn-konventionen fra 1952. Den indeholdt bestemmelserne om tilbagegivelsen af den indre og ydre suverænitet til Bonnrepubliken med den begrænsning, at de tre magter »i betragtning af den internationale situation, beholdt deres hidtidige rettigheder og forpligtelser m.h.t. Berlin og »Tyskland som helhed, indbefattet genforeningen af Tyskland og en fredsslutning«. Endvidere regulerede den de allierede styrkers midlertidige rettigheder og forpligtelser i Vesttyskland og Tysklands forsvarsbidrag. Konventionen om de udenlandske tropper skulle gælde indtil »afslutningen af en tysk fredstraktat, eller hvis de underskrivende stater på et tidligere tidspunkt er enige om, at udviklingen af den internationale situation retfærdiggør nye ordninger«. Den bestemte bl.a., at styrkerne kun kunne øges med den tyske regerings billigelse.

Dernæst underskrev Belgien, England, Frankrig, Holland, Italien, Luxemburg og Vesttyskland *4 protokoller og en resolution om ændringer i Bruxelles-traktaten,* hvilke muliggjorde, at Vesttyskland og Italien blev medlemmer af organisationen, der nu fik navnet Den vesteuropæiske Union.

Bruxellespagtens indledning formuleredes således, at det ønskværdige i »Europas fremadskridende integration« blev understreget, den oprindelige traktats bemærkninger om tysk aggressivitet blev strøget og samarbejdet med den nordatlantiske traktats organer fastslået.

Organisationens råd organiseredes således, at det kan fungere kontinuerligt og sammenkaldes af medlemmerne, hvis der opstår en trusel mod freden »uanset i hvilket område« eller farer mod den økonomiske stabilitet. Rådet skulle endvidere nedsætte det kontrolorgan for rustningerne, der nævnes nedenfor.

Medlemmernes fredsstyrker på det europæiske kontinent, som stilles under NATOs øverstkommanderendes kommando, blev fastsat til 14 divisioner for Frankrig. Italien og Vesttyskland fik hver 12 og Beneluxlandene 5 divisioner. Dette er et loft og forpligter ikke landene til at oprette eller opretholde disse styrker. Derimod skal forøgelser, anbefalet i NATOs Annual Review, enstemmigt anerkendes af V.E.U.s råd. Overholdelsen af denne rustningsbegrænsning skal kontrolleres af NATOs øverstkommanderende, der er pligtig til at holde rådet underrettet om resultaterne af sin inspektion.

Protokollen ang. rustningskontrol fastslog for det første Vesttysklands løfte om ikke at producere kemiske, biologiske eller atom våben; dernæst at det ikke vil fremstille langtrækkende eller fjernstyrede våben, visse typer miner og krigsskibe samt bombemaskiner, med mindre det anbefales af NATOs øverstkommanderende. Lagerstørrelsen af biologiske, kemiske og atomvåben i medlemslandene skal bestemmes af V.E.U. rådet.

Til at gennemføre kontrollen med rustningsbestemmelserne nedsattes et særligt organ, ansvarligt overfor V.E.U. rådet. Direktøren for kontrolorganet vælges af rådet, og hans stab skal gennemføre en dybtgående kontrol i de enkelte medlemslande. Dersom indberetningerne om et medlem ikke er tilfredsstillende, kan rådet ved flertalsbeslutning træffe bestemmelse om de sanktioner, der skal gennemføres.

Endelig underskrev *NATO-medlemmernes udenrigsministre 2 resolutioner og 1 protokol*. Den første angik beslutningerne på Londonkonferencen om en styrkelse af NATOs struktur ved udvidelse af den øverstkommanderendes beføjelser m.h.t. placering og operativ anvendelse af de tropper, der er stillet under hans kommando, samt forøgelse af hans myndighed i spørgsmål, der angår forsyningerne til NATOstyrkerne. Han kan populært sagt »lukke for hanen« og dermed lamme enhver større militær operation, som ikke har hans bemyndigelse.

Den anden resolution indeholdt den deklaration, som den vesttyske regering havde afgivet på Londonkonferencen om principperne for sin udenrigspolitik. Endelig blev Vesttyskland ved en protokol optaget i NATO.

4. SAARAFTALEN

En forudsætning for Frankrigs tilslutning til Vesttysklands optagelse i V.E.U. og NATO var en fransk-tysk overenskomst om Saarspørgsmålet. Herom var der siden august 1952 blevet ført en række resultatløse forhandlinger. Hovedproblemet havde været, hvorledes Frankrigs økonomiske interesser i området kunne forliges med de vesttyske krav om sikring af dets tyske karakter, og specielt anerkendelsen af de såkaldte protyske partiers virksomhed. Drøftelserne var foregået på grundlag af den plan om »europæisering«, som hollænderen Naters havde udarbejdet i forbindelse med E.D.C. I den ovenfor nævnte tale, som Mendès-France holdt i Europa-rådets konsultative forsamling forud for Londonkonferencen, gentog han det franske krav om en Saarordning som forudsætning for løsning af det tyske oprustningsspørgsmål.

Under Pariserforhandlingerne i oktober blev Adenauer og Mendès-France enige. De grundlæggende forhandlinger blev ført 19.oktober i Chateau de La Celle St-Claud og indledtes med en drøftelse af det almindelige tysk-franske forhold og midlerne til at udbygge dette. Saarforhandlingerne gik dog tungt og 22.oktober vedtog det franske kabinet, at Mendès-France ikke skulle underskrive Pariseroverenskomsterne, med mindre aftalerne om Saar blev ført til en heldig afslutning. Efter en nats og en morgens forhandlinger enedes Adenauer og Mendès-France om en

overenskomst. Herefter skulle Saar have en »Europastatut«, garanteret af den vesteuropæiske union. Statutens varighed fastsattes til det tidspunkt, hvor en tysk fredstraktat var blevet afsluttet, og den skulle antages af Saars befolkning ved en folkeafstemning, hvori de pro-tyske partier deltog. Da denne Europastatut blev forkastet ved folkeafstemningen 23. oktober og dermed bortfaldt, vil dens enkeltheder ikke blive gennemgået. Et led i de tysk-franske aftaler var også en overenskomst om økonomisk samarbejde mellem Saar og Vesttyskland og om økonomisk og kulturelt samarbejde mellem Frankrig og Vesttyskland.

Regeringerne i de deltagende lande vurderede underskrivelsen af Parisertraktaterne som en styrkelse af de vestlige landes udenrigspolitiske kraft og indledningen til et fastere samarbejde i Vesteuropa, først og fremmest på grund af den tilnærmelse, der var sket mellem Frankrig og Bonnrepublikken. Disse synspunkter fik også udtryk i kommuniquéer efter de forhandlinger, som Adenauer og Mendès-France kort efter førte i Washington. I meddelelsen om Adenauers drøftelser med Eisenhower og Dulles 27–28/10 hed det endvidere, at Tysklands samling skulle opnås ved fredelige midler. »Vi nærer ingen tvivl om, at styrkelsen af det frie Europa, der bliver resultatet af de nylige London- og Parisoverenskomster, vil være en hjælp i vor indsats for at skaffe det tyske folk frihed og enhed«. I en tale i »National Press Club« 29/10 kom Adenauer nærmere ind på dette vigtige problem. Han advarede mod »tidlige forhandlinger med Sovjetunionen« og skitserede i 4 punkter et program for vestens politik: »Folkene i vesten må først sikre deres fred og frihed ved at slutte sig sammen med henblik på fælles forsvar. De må skabe sunde og stabile økonomiske forhold og garantere menneskelig frihed og social sikkerhed for alle. De bør forberede sig på fremtiden ved at give deres former for forbindelser en ren defensiv karakter. Endelig bør de som en regional gruppe i fællesskab træffe en ordning, der bør afgøres ved forhandlinger med Sovjetblokken, en ordning, der yder sikkerhed mod aggression for alle dem, der deltager i den«.

Mendès-France aflagde sit besøg i U.S.A. og Canada 14–22. november. Communiquéet om hans forhandlinger i Washington fastslog, at snarlig ratifikation af Pariseraftalerne ville styrke enheden i den vestlige verden, og »den bør åbne vejen for overvejelser om midlerne til at forbedre de internationale forbindelser«. Mendès-France havde endvidere »med forhåbning« gennemgået mulighederne for at etablere et »voksende og frugtbart« samarbejde med Vesttyskland som et »grundlæggende bidrag« til skabelsen af et samlet og fredeligt Europa. I en tale 19/11 i Washington gentog han løftet om hurtig ratifikation i den franske nationalforsamling og sagde, at det ikke var muligt at udsætte spørgsmålet om et tysk bidrag til vestens forsvar længere, men »det kunne kun løses ved

ordninger, der sikrede oprigtigt samarbejde mellem det franske og det tyske folk, hvilket er en væsentlig betingelse for europæisk forening.«

3 dage efter talte Mendès-France i De forenede Nationers generalforsamling om Pariseroverenskomsterne. »Det er ikke blevet påpeget tilstrækkeligt«, sagde han, »at London- og Paris-overenskomsterne for første gang i historien organiserer et system med regulering, begrænsning, kontrol og offentliggørelse af rustninger mellem et antal lande. I London og Paris har vi virkelig taget et meget vigtigt skridt fremad. Pariseroverenskomsterne, der så ofte er blevet kritiseret, rummer stramme bestemmelser, der forbyder de underskrivende stater isoleret anvendelse af truslen om magtanvendelse, eller ensidig forøgelse af deres troppers eller rustningers styrke. Dette er karakteristiske bestemmelser i en strengt defensiv organisation.«

5. SOVJETUNIONENS MODOFFENSIV

Forkastelsen af E. D. C. var en sejr for russisk politik. Den nye løsning af spørgsmålet om Vesttysklands politiske og militære tilknytning til vesten, som gennemførtes med Londonaftalerne, var naturligvis ikke mere acceptabel for Sovjetunionen, som straks satte en modoffensiv ind. Det første fremstød var henvendt til tyskerne. 6. oktober holdt udenrigsminister Molotov en tale i Østberlin i anledning af 5-årsdagen for den østtyske republiks oprettelse. Han foreslog heri, at de 4 okkupationsmagter i Tyskland straks skulle slutte en overenskomst om tilbagetrækning af deres tropper. Dette ville »skabe gunstigere betingelser for en tilnærmelse mellem Øst- og Vesttyskland og derefter for genforeningen af Tyskland.«

Det næste træk kom samme dag, Pariseroverenskomsterne blev underskrevet – 23/10 – og bestod i en note til de tre vestlige stormagter. Den indeholdt dels en udpensling af Molotovs Berlintale og dels et alternativ til det nye vestlige traktatværk. Kremlregeringen foreslog afholdelse af et stormagtsmøde i november med følgende punkter på dagsordenen: (1) »Genoprettelse af Tysklands enhed på fredselskende og demokratisk grundlag« og gennemførelse af frie altyske valg; (2) tilbagetrækning af de fire okkupationsmagters besættelsesstyrker; (3) sammenkaldelse af en almindelig konference til at undersøge mulighederne for oprettelse af et kollektivt sikkerhedssystem i Europa. Noten tog skarpt afstand fra beslutningerne på London- og Pariskonferencerne og opstillede to perspektiver på den europæiske udvikling. »Enten går de fire magter, der har et særligt ansvar for løsning af det tyske problem, i gang med at undersøge og løse det mest påtrængende problem – at genoprette Tysklands enhed, i hvilket det tyske folk og alle Europas freds-

elskende folk er levende interesseret; eller hvis genoprettelsen af den tyske militarisme og Vesttysklands inddragelse i aggressive militære grupperinger gennemføres, forbliver den tyske nation splittet i lang tid fremover, mens en direkte trusel mod freden i Europa bliver skabt af et militariseret Tyskland.« Notens indhold var således en blanding af russiske forslag, som allerede var fremsat på Berlinkonferencen i januar og forkastet af vestmagterne, og en trusel om, at Rusland ville hindre Tysklands samling, hvis Pariscrtraktaterne gennemførtes. Endelig spillede den på Vesteuropas latente frygt for en ny tysk hær. Den øjeblikkelige offentliggørelse og indholdet klarlagde, at noten snarere var led i et propagandafelttog end en opfordring til diplomatiske forhandlinger om det tysk-europæiske problem.

13. november fulgte russerne denne europæiske linje op med en note til i alt 24 lande, nemlig samtlige europæiske regeringer og De forenede Stater. Den indledtes med en gentagelse af synspunkterne i noten af 23/10 på London -og Parisaftalerne og anførte bl. a., at en ratifikation af disse »vil underminere muligheden for en afgørelse af vigtige europæiske problemer og i særdeleshed det tyske spørgsmål.« Den truede dernæst med alvorlige modforholdsregler, hvis underskriverne alligevel ratificerede traktaterne: »Gennemførelsen af disse planer vil uundgåeligt føre til en skærpelse af forholdet mellem de europæiske stater, til øgelse af rustningskapløbet og til væsentlig forhøjelse af de militære byrder. I betragtning af dette vil det være ganske naturligt, hvis de fredselskende europæiske lande bliver tvunget til at træffe nye forholdsregler for at garantere deres sikkerhed.« For at hindre denne udvikling foreslog noten, at der afholdtes en konference, enten i Paris eller Moskva, 29/11 med det formål at organisere den kollektive sikkerhed i Europa. Tre dage efter skrev »Izvestia«: »Enhver handling medfører uundgåeligt et modtræk.«

Da de indbudte stater ikke reagerede på invitationen, lod Molotov sig 20/11 interviewe i »Pravda« og tilbød at udsætte Moskvakonferencen, hvis ratifikationen af Pariseroverenskomsterne blev udskudt. Han tog atter det tyske spørgsmål frem og erklærede: »Muligheden for at nå en overenskomst om den tyske genforening eksisterer uden tvivl, hvis alle magterne bliver enige om, at den vigtigste øjeblikkelige opgave er genforeningen af Tyskland og ikke remilitariseringen af denne eller hin del af Tyskland.«

I den ovenfor nævnte tale i De forenede Nationers generalforsamling afviste Mendès-France 22/11 de russiske noter. »Disse forslag er i deres nuværende form hverken realistiske eller fornuftige. Molotovs tilbud om at udsætte Moskvakonferencen, hvis ratifikationen af Pariseraftalerne blev udsat, ledte ham til denne konklusion vedrørende moti-

verne til den russiske politik: »Denne anmodning viser, at det for Sovjetunionen mindre drejer sig om at diskutere de spørgsmål, der skiller os, eller organisationen af freden i Europa, end at hindre gennemførelsen af beslutninger, som USSR konstant har modsat sig.«

29/11 svarede vestmagterne på de to russiske noter. De anførte, at de russiske forslag om europæisk sikkerhed intet indeholdt, som ikke allerede var blevet diskuteret på Berlinkonferencen i januar måned. De vesteuropæiske lande ville ikke lade sig hindre i at ratificere Pariseroverenskomsterne. Som betingelse for at antage de to russiske konferenceforslag opstillede de tre forudsætninger: at en østrigsk fredstraktat skulle underskrives, at Rusland skulle klarlægge sin stilling til frie tyske valg og endelig, at der ad diplomatiske kanaler skulle udveksles synspunkter vedrørende den europæiske sikkerhed. Noterne afviste endvidere, at Pariseroverenskomsterne skulle være aggressive og kritikken af det russiske alternativ samledes i den betragtning, at vestmagterne ikke troede på, at den europæiske sikkerhed »kan tjenes ved at ødelægge defensive forbindelser mellem stater, der er inspireret af idealet om en fælles civilisation. Det vil ikke på nogen måde fremme sikkerheden at erstatte sådanne forbindelser med en ny organisation, som lader grundlæggende uoverensstemmelser uløste og således ikke skaber andet end en falsk facade.« Noterne henviste endelig til de rustningsbegrænsninger, som var fastsat i Pariseraftalerne og endte med at foreslå et møde mellem de fire udenrigsministre »så snart det er sandsynligt, at der er en virkelig mulighed for at finde en løsning og efter ratifikationen af Pariseroverenskomsterne.«

Da de ikke-kommunistiske europæiske lande og U.S.A. afviste invitationen til Moskvakonferencen, afholdtes denne med deltagelse af Ruslands allierede i Østeuropa samt Kina, der var repræsenteret ved en observatør.

Molotov åbnede konferencen 29/11 med et angreb på Pariseraftalerne af samme indhold som tidligere. De burde opgives og erstattes med overenskomster, baseret på følgende principper: (1) De interesserede lande burde ikke under nogen omstændighed tillade »en genoplivelse af tysk militarisme«, men ordne det tyske spørgsmål på grundlag af en overenskomst mellem de fire stormagter; (2) oprettelse af et sikkerhedssystem for Europa med deltagelse af alle europæiske lande »uden hensyn til deres statslige eller sociale systemer.« Molotov gentog endvidere truslen om, at ratifikation af Pariseraftalerne ville gøre en samling af Tyskland umulig og »alvorligt komplicere den internationale situation«, føre til en ny kaprustning og tvinge »andre europæiske lande til at tage effektive forholdsregler med henblik på selvforsvar imod angreb.« Dette udvikledes videre med følgende bemærkninger: »For urokkeligt at garantere

deres sikkerhed må de fredselskende stater i Europa forene deres kræfter og betydeligt styrke dem i tilfælde af, at Pariseroverenskomsterne bliver ratificeret og ført ud i livet ... dette opfordrer de stater, der overværer denne konference, til fælles forholdsregler med hensyn til organisationen og kommandoen over deres væbnede styrker.«

Den østtyske ministerpræsident Grotewohl erklærede, at hvis militarismen blev genoplivet i Vesttyskland og en hær oprettet, ville »den tyske demokratiske republik blive tvunget til at organisere nationale militære styrker, der var i stand til at forsvare Østtysklands arbejdende folks fredelige resultater.«

Konferencen afsluttedes 2. december med underskrivelsen af en deklaration, hvori tysk genoprustning karakteriseredes som en trusel imod de deltagende lande. Hvis Pariseroverenskomsterne derfor blev ratificeret, ville de mødes igen for at træffe forholdsregler med henblik på deres sikkerhed.

For at løse det tyske spørgsmål, »som er den vigtigste opgave, når man vil styrke freden i Europa«, foreslog de: (1) forkastelse af Pariseroverenskomsterne »idet dette vil fjerne den vigtigste hindring for Tysklands genforening i overensstemmelse med fredelige og demokratiske principper«, (2) overenskomst om afholdelse af frie altyske valg i 1955 og på basis heraf oprettelse af en altysk regering for et forenet demokratisk og fredeligt Tyskland. »Det vil så blive muligt at slutte en fredstraktat med Tyskland ... og at trække besættelsestropperne tilbage fra Øst- og Vesttyskland.« Endelig sluttede deklarationen med følgende udtalelse: »Virkelig sikkerhed i Europa kan kun opnås, hvis der i stedet for oprettelse af militære grupperinger af visse europæiske stater, rettet imod andre europæiske stater skabes et system af kollektiv sikkerhed i Europa.«

Moskvakonferencens mening var tydeligvis at øge presset på den vesteuropæiske opinion. Antallet af forholdsregler, der ville blive følgen af Pariseroverenskomsternes ratifikation voksede i takt med vage løfter til vesttyskerne om samling og valg i 1955 og en tilsyneladende plausibel erstatning for de nye overenskomster.

9/12 fortsatte russerne deres aktion med en note til de tre vestmagter, hvori de tidligere fremførte synspunkter blev gentaget. »Papirgarantierne« i Parisaftalerne afvistes og det hævdedes, at disse ikke nød tillid hos de europæiske folk. Ratifikationen af Pariseroverenskomsterne ville »skabe nye vanskeligheder for at opnå en overenskomst om kontrollen med rustningerne ... føre til en betydelig forøgelse af faren for en ny krig i Europa, gøre firemagtsforhandlinger om Tysklands genforening indholdsløse.«

Foruden en henvendelse til de mindre medlemmer af Den nordatlantiske Pagt 17/12, hvori Sovjetunionen beklagede, at de ikke havde del-

taget i Moskvakonferencen, var det næste træk noter til Frankrig og England henholdsvis 16/12 og 20/12, hvori det meddeltes London og Paris at en gennemførelse af Parisertraktaterne ville være i strid med den fransk-russiske alliance fra 1944 og den engelsk-russiske alliance fra 1942.

Efter en note til medlemmerne af den kommende vesteuropæiske union 11. januar 1955, ifølge hvilken Pariseroverenskomsterne var i strid med Geneveprotokollen fra 1925 om forbud mod anvendelse i krig af giftgasser og bakteriologiske våben, gik Kremlregeringen over til direkte angreb på opinionen i Vesttyskland med et tilbud om genoprettelse af den diplomatiske forbindelse og ophævelse af krigstilstanden. Dette sidste kunne dog næppe imponere vesttyskerne, da de vestlige stormagter allerede havde gjort dette i 1951. 15/1 udsendtes en deklaration, hvori det hed, at »det vigtigste og mest påtrængende spørgsmål med hensyn til det tyske problem er at løse den opgave at genoprette tysk enhed. For at gennemføre denne opgave er samtaler nødvendige mellem U.S.A., England, Frankrig og Sovjetunionen om genoprettelse af Tysklands enhed på grundlag af frie altyske valg. Sådanne samtaler vil miste enhver mening og blive umulige, hvis Pariseroverenskomsterne ratificeres«. (2) Sovjetunionen, som havde »et godt forhold til Den tyske demokratiske Republik« var ligeledes forberedt på at skabe et normalt forhold mellem USSR og Den tyske Forbundsrepublik med det mål at »fremme en bedre gensidig forståelse og undersøge mere heldige fremgangsmåder ved gennemførelsen af den opgave at genoprette tysk enhed.« Overfor dette opstilledes følgen af Parisertraktaternes ratifikation. Der ville blive skabt en ny situation, »i hvilken Sovjetunionen ikke alene yderligere vil styrke det venlige forhold til Den tyske demokratiske Republik, men også gennem en fællesindsats fra de fredselskende europæiske stater bidrage til at styrke fred og sikkerhed i Europa;« traktaterne ville »trække den tyske forbundsrepublik ind i letsindige planer med henblik på at forberede en ny krig ... opretholde delingen af Tyskland i mange kommende år ... være en hindring på vejen til fredelig genoprettelse af tysk enhed« – men »der er stadig muligheder, som ikke er blevet udnyttet for at opnå overenskomst om spørgsmålet vedrørende tysk genforening med skyldig hensyntagen til det tyske folks legitime interesser og for i 1955 at holde frie altyske valg med dette mål for øje. Sådanne muligheder eksisterer, hvis hovedanstødsstenen, der nu står i vejen for tysk genforening, – planerne om at remilitarisere Vesttyskland og optage det i militære grupper – fjernes ... Det tyske folk må træffe sit valg... den ene vej fører til genoprettelse af tysk enhed og oprettelse af normale forbindelser med alle europæiske stater. Denne vej udelukker, at nogen del af Tyskland deltager i militære grupper eller grupperinger, der er rettet imod andre stater og kan bedst sikres ved Tysklands deltagelse i et system af europæisk kollektiv sikkerhed.

Den anden vej, som Pariseroverenskomsterne trækker det tyske folk ind på, fører til Tysklands deling, genoprettelse af militarismen i Vesttyskland og Vesttysklands inddragelse i planerne om forberedelse af en ny krig.«

Den næste dag erklærede Bonn-regeringen imidlertid, at den russiske deklaration var et nyt træk i Sovjetunionens bestræbelser for at hindre den vestlige verdens enhed samt at forhandlinger med Sovjetunionen om Tysklands genforening ikke rummede muligheder for at lykkes, førend »alliancen af frie folk« var blevet oprettet.

25/1 fulgtes den direkte appel til det tyske folk op med et dekret, udstedt af præsidiet for den øverste sovjet. Dette udtalte bl.a., at det var unormalt, at Tyskland, skønt der var gået ti år, siden krigen ophørte, stadig var en delt stat, og ikke havde fået en fredstraktat. Det udtalte endvidere ønsket om at styrke og udvide det fredelige og venskabelige forhold mellem Sovjetunionen og den østtyske republik, »baseret på anerkendelsen af principperne om suverænitet og lighed«. Dekretet erklærede endelig krigstilstanden mellem Sovjetunionen og Tyskland for afsluttet og et fredeligt forhold genoprettet, men »deklarationen ... ændrer ikke dets internationale forpligtelser og berører ikke Sovjetunionens rettigheder og forpligtelser, der udspringer af eksisterende internationale overenskomster mellem de fire magter angående Tyskland som helhed.«

Bonn-regeringen svarede ironisk ved at give udtryk for håbet om, at Sovjetregeringen som det første skridt mod normalisering af forholdet til Tyskland ville frigive alle tyske krigsfanger og civile, som stadig befandt sig i dets magt.

Endelig gentog udenrigsminister Molotov i sin store udenrigspolitiske tale i den øverste sovjet 8. februar de tidligere betragtninger over følgerne af Parisertraktaterne. Han omtalte derefter, at de østeuropæiske lande, hvis Pariseroverenskomsterne blev ratificeret, ville forberede en venskabssamarbejds- og gensidig hjælpetraktat og oprette en fælles militærkommando. »Dette er en følge af nødvendigheden af at styrke Sovjetunionens, Polens og andre fredselskende europæiske staters defensive styrke, for at foregribe alle muligheder for tilfældigheder og overraskelser. Når en sådan fælles militærkommando er blevet oprettet, er jeg temmelig sikker på, at de aggressive kredse vil afholde sig fra at udklække æventyrplaner og opføre sig på en mere fredelig måde.«

6. RATIFIKATIONERNE

Den russiske propagandaoffensiv blev i det store og hele modtaget køligt i de vesteuropæiske lande, hvor det for det første påpegedes, at Sovjetunionen gennem flere år, hvor Vesttyskland ikke påtænktes oprustet og derefter i 5 år, hvor oprustningen endnu ikke var gennemført, havde afvist

alle forslag om tysk samling. Et andet synspunkt gik ud på, at Pariser-traktaterne måtte gennemføres, da selve uvisheden og usikkerheden dannede baggrunden for den russiske politiks manøvremuligheder. Ratifikationsprocessen i de forskellige parlamenter gik derfor sin gang. For at sikre denne, bekræftede præsident Eisenhower 10. marts overfor medlemmerne af den planlagte vesteuropæiske union, at USA ville støtte unionen og gav den særlige forsikring, at USA, hvis Pariseroverenskomsterne blev ratificeret, ville opretholde sine styrker i Tyskland, »mens en trusel mod (det nordatlantiske område) eksisterer og fortsat placere sådanne styrker i overensstemmelse med den nordatlantiske strategi med henblik på forsvaret af dette område«. I meddelelsen opstilledes en række punkter som retningslinjer for USAs politik, når overenskomsterne var blevet ratificeret: (1) USA ville aktivt fortsætte arbejdet og drøftelserne i NATO, deriblandt om størrelsen af de styrker, der skulle stilles til disposition for den allierede øverstkommanderende i Europa; (2) rådslå med organet for rustningskontrol indenfor V.E.U. (3) samarbejde i bestræbelserne for at udvikle den snævrest mulige integration af de styrker, der er underlagt NATO, »indbefattet dem, der stilles af den tyske forbundsrepublik i overensstemmelse med de vedtagne planer«, (4) fortsætte udvekslingen af oplysninger, der er bemyndiget af kongressen, med hensyn til militær udnyttelse af nye våben og teknik, (5) »betragte enhver handling, fra hvilken side den end måtte komme, der truer V.E.U.s integritet eller enhed, som en trusel mod deltagerne i den nordatlantiske traktats sikkerhed«. (6) I overensstemmelse med De forenede Staters grundlæggende interesse i den nordatlantiske traktat betragte dens varighed som ubegrænset snarere end for et bestemt åremål.

Fra december 1954 til marts 1955 foregik ratifikationerne i de forskellige lande. 24. marts gennemførtes den i Vesttyskland efter en række debatter i forbundsdagen, hvor socialdemokraterne rettede skarpe angreb på traktaterne ud fra det synspunkt, at en tysk ratifikation og genoprustning ville hindre mulighederne for tysk genforening og socialdemokraternes fører Ollenhauer hævdede, at Adenauer gav Vesttysklands oprustning fortrin fremfor tysk genforening. De angreb også Saaroverenskomsten, hvis ratifikation samtidig blev drøftet. Adenauer erklærede, at Vesttysklands optagelse i NATO var »et afgørende skridt på vejen mod Tysklands genoptagelse i de frie nationers samfund«. Han fremhævede de øvrige vestlige staters anerkendelse af Bonn-regeringen som den eneste tyske regering, der var berettiget til at tale på Tysklands vegne, og at der intet håb var om øst-vest forhandlinger, førend Pariseroverenskomsterne var ratificeret. Efter den russiske erklæring 15 januar sendte Ollenhauer et brev til Adenauer, hvori han skrev, at Sovjets holdning viste, at der efter ratifikation ikke ville være mulighed for forhandlinger om tysk en-

hed, men at spændingen tværtimod ville skærpes. Han opfordrede derfor Adenauer til at anmode vestmagterne om at få iværksat firemagtsforhandlinger om de russiske forslag, før Parisertraktaterne blev ratificeret. Adenauer svarede 29/1, at vestmagternes løfte om at arbejde for tysk genforening var betinget af, at traktaterne blev ratificeret. Ved samarbejdet med vesten »vil vi overbevise sovjetførerne om vore fredelige og konstruktive hensigter, således at Sovjetunionen vil være rede til at forhandle efter ratifikationen af Pariseroverenskomsterne.« Samme dag udsendtes det sakaldte Sct. Pauls kirke-manifest, vedtaget af forskellige organisationer i Vesttyskland, der var modstandere af Parisertraktaterne, men 24.–27. februar foregik anden og tredie behandling af traktaterne i *Bundestag*, hvor ratifikationen blev billiget af regeringskoalitionens stemmer mod socialdemokraternes, mens enkelte medlemmer af regeringspartierne dog stemte imod Saaroverenskomsterne. 18. marts tiltrådte *Bundesrat*, hvorefter præsident Heuss underskrev.

Ratifikationsdebatten i den franske nationalforsamling foregik 21.–30/12 og indeholdt ikke argumenter eller synspunkter, der adskilte sig væsentligt fra dem, som var fremført under drøftelserne i august og oktober. Den uafhængige republikaner, general Aumeran, der havde ført an i kampen mod E.D.C., gav udtryk for centrale anti-tyske synspunkter, da han bl.a. sagde: »Når den tyske hær først er dannet, løber den atlantiske alliance den risiko, at den en dag vil finde sig stillet overfor et fait accompli... Vi opfordres til at forhandle med Sovjetunionen fra styrkens position... for at forhandle om hvad? Genforeningen af Tyskland med krav om, at de områder, der nu er inkorporeret i Polen, skal tilbagegives Tyskland. Tror nogen, at Rusland vil gå med til det? Vil de vestlige lande gå i krig for at tilfredsstille tyskerne? Nej! De (tyskerne) må resignere og acceptere den kendsgerning, at områderne hinsides Oder-Neisse linjen for stedse er gået tabt«, en resignation på tyskernes vegne, som næppe kunne fremme fransk-tysk forståelse øst for Rhinen. Nogle deltagere i debatten ønskede forhandlinger med Sovjetunionen, førend den endelige ratifikation blev foretaget, mens andre f.eks. socialisten Jules Moch frygtede, at Sovjetunionen ville gribe til militære modforholdsregler, hvis traktaterne trådte i kraft.

I Mendès-France's indlæg dominerede to synspunkter. For det første, at der ikke blev tale om firemagtsforhandlinger, hvis Parisertraktaterne forkastedes, mens Frankrig blot ville blive afmægtig og Tyskland alligevel oprustes. Han advarede mod at gennemføre traktaterne med et lille flertal og hævdede, at chancerne for firemagtsforhandlinger ville være større efter end før ratifikationen. Et knebent flertal blev dog alligevel resultatet, efter at den vigtigste lov, der bemyndigede til ratifikation af overenskomsten om Tysklands optagelse i D.V.U. og dets oprustning

først var blevet forkastet. Mens aftalerne om tilbagegivelse af suveræniteten og Saaroverenskomsterne vedtoges med stort flertal, blev ovennævnte del blot gennemført med 287 stemmer mod 260, mens 74 undlod at stemme.

Tilbage stod derefter vedtagelserne i Republikkens Råd, men forinden førtes en korrespondance mellem Mendès-France og Winston Churchill, der enten afspejler den franske ministerpræsidents frygt for, at traktatværket stadig kunne strande eller hans ønske om at få endnu et bevis for, at forkastelse ville blive en tom gestus. I brevet 3. januar 1955 skrev Mendès-France bl.a.: »Det er frem for alt vigtigt, at den franske offentlige mening forbliver overbevist om, at traktaterne er nødvendige, og at deres antagelse og ikrafttræden ikke forhindrer vestmagterne i at følge en fredspolitik med beslutsomhed og udholdenhed... Vesten må uophørligt demonstrere sin gode vilje«. Mendès-France opstillede to muligheder for at imødekomme et ønske, der ikke alene var fransk, men også tysk: at Frankrig enten besvarede den russiske trusel om at opsige den fransk-russiske alliance med et tilbud om firemagtsforhandlinger i maj; eller, hvad han foretrak, at alle tre vestmagter foretog invitationen. Forudsætningen skulle dog i begge tilfælde være, at Parisertraktaterne blev ratificeret.

I sit svar 10. januar mindede Churchill om, at han længe havde været stemt for et møde med de nye russiske ledere, men Sovjets åbenlyse forsøg på at spænde ben for vestens samling havde rystet ham. Forhandlinger i øjeblikket var unyttige. »Svaghed appellerer ikke til Sovjetunionen... Jo før vi kan få alles ratifikation igennem, desto hurtigere kan komme en firemagtskonference på højeste niveau... Den kendsgerning står fast, at jeg og mine kolleger er absolut besluttet på, at der ikke under omstændigheder, som vi kan forudse, skal afholdes møde mellem de fire magter eller udstedes invitation, førend London-Paris overenskomsterne er blevet ratificeret af alle underskriverne«. USA var enig i dette standpunkt og i denne forbindelse fremhævede Churchill advarende: »Jeg frygter, at en ubestemt udsættelse kan føre til antagelse af andre løsninger, som afgjort studeres på begge sider af Atlanterhavet«. Efter at have mindet om »den tomme stol«s strategi, sluttede Churchill: »... jeg, der lige siden 1910 har arbejdet og kæmpet med og for Frankrig, for hvis folk jeg nærer en dyb hengivenhed, vil føle den største sorg over at se det isoleret og miste sin indflydelse i resten af den frie verden«.

Inden debatten begyndte i Republikkens Råd, faldt regeringen Mendès-France, og det tilfaldt Faure og hans udenrigsminister Pinay at lodse traktaterne over de sidste skær. Gaullisten Debré gav i en kommissionsbetænkning udtryk for fransk tvivl og tøven, da han erklærede sig for traktaterne med følgende bemærkninger: »Tvivl og kritik vælder op i

mig. Ingen vej synes at være sikker, ingen løsning synes at være den ideelle. Men efter at have studeret alt, som kan studeres og hørt alt, som kunne høres, er jeg nået til de slutninger, der er nedlagt i denne betænkning. Vesttysklands suverænitet, dets indtræden i den atlantiske alliance og organiseringen af den vesteuropæiske union er forholdsregler, som påtvinges os af den nuværende stilling i verden, på vort kontinent og i Frankrig.« Pinay formulerede skarpt, at Frankrig var trængt op i en krog, da han under debatten udtalte, at valget ikke stod mellem et oprustet eller afrustet Vesttyskland, »thi hvis denne oprustning ikke gennemføres med os, vil den blive gennemført uden os og måske endog mod os«.

Vesttysklands optagelse i D.V.U. og oprustning vedtoges med 184 stemmer mod 110, mens de øvrige traktater fik stort flertal ligesom i Nationalforsamlingen.

5. maj trådte Parisertraktaterne derefter i kraft. Samme dag afholdt vestmagternes højkommissærer deres sidste møde i Bonn, og ved en ceremoni om eftermiddagen oplæste Adenauer en proklamation, hvori han meddelte, at forbundsrepublikken nu var en fri og uafhængig stat. »Vi er frie blandt de frie, tilsluttet et virkeligt fællesskab med de tidligere besættelsesmagter.« Adenauer mindede om østtyskerne, »der er tvunget til at leve adskilt fra os, berøvet retfærdigheden og lovens styre. Vi siger til dem: »I tilhører os. Vi tilhører jer... vi og den frie verden vil ikke slappe af i vore anstrengelser, førend også I har genvundet jeres menneskerettigheder og er i stand til at leve sammen med os, fredeligt samlet i en enhedsstat.« Adenauers proklamation sluttede med følgende: »Friheden indeholder sine forpligtelser. Herhjemme kan der kun være een vej for os – vejen i en stat, der er baseret på lovens styre, demokrati og social retfærdighed. Ude i verden er der kun een plads for os – ved siden af de frie folk. Vort mål er et frit og samlet Tyskland i et frit og samlet Europa.«

8. maj afholdtes det første møde i D.V.U.s råd, som valgte belgieren Louis Goffin til generalsekretær og nedsatte rustningskontrolorganet. Endvidere oprettedes en komité for rustninger, hvorved franske ønsker, der var fremsat under debatterne i nationalforsamlingen og Republikkens Råd, og som Mendés-France energisk havde søgt gennemført, delvis blev imødekommet.

Den følgende dag blev Vesttyskland optaget i NATO, hvis rådsmøde afholdtes under indtryk af den sovjetiske antydning om villighed til at afslutte en fredstraktat med Østrig og vestmagternes invitation til en firemagtskonference. I sin første tale i den atlantiske organisation sagde kansler Adenauer, at de nu gennemførte traktater var »et udtryk for behovet for at overvinde den snævre nationalisme, som i de svundne

årtier var roden til vor ulykke. Vi må bringe socialt fremskridt i harmoni med den tekniske udvikling og integrere de kræfter, der frigøres ved denne udvikling, i et velorganiseret system, således at de berøves deres destruktive virkning. Organisationen af et fælles forsvar kan derfor kun være eet af den nordatlantiske traktats mål«.

7. WARSZAVAPAGTEN

Den foregående dag – 7. maj – havde Sovjetunionen gjort alvor af sin trusel og ophævet alliancerne med England og Frankrig, en handling af tvivlsom folkeretslig karakter, da gyldigheds- og opsigelsesfristerne ikke var overholdt.

11–13/5 mødtes derefter de 8 østeuropæiske deltagere i Moskvakonferencen i Warszawa og underskrev en venskabs-, samarbejds- og gensidig hjælpetraktat, hvis affattelse er af påfaldende lighed med den nordatlantiske traktat. Ifølge traktaten oprettedes et råd og en militær enhedskommando med den russiske marskal Ivan Konjev som chef. Østtysklands deltagelse ville dog blive »undersøgt senere«. I konferencens hovedtale oplyste den russiske ministerpræsident Bulganin, at traktaten stod åben for alle lande »uanset deres sociale og politiske system« samt at »i tilfælde af, at et almindeligt europæisk kollektivt sikkerhedssystem oprettes, vil 8-magts traktaten blive ugyldig.«

Den kinesiske general Peng Teh-huai, der deltog som observatør, meddelte på Kinas vegne, at det i tilfælde af angreb på underskriverne »i fællesskab ville føre kampen mod aggressionen indtil sejren«.

I løbet af maj måned blev traktaten ratificeret af de 8 underskriverlandes parlamenter.

Parisertraktaterne var en logisk følge af den vesteuropæisk-amerikanske politik, der gradvis havde udviklet sig siden 1948-49 med den sovjetrussiske holdning som baggrund. I denne europæiske udvikling var Vesttysklands betydning og selvstændighed blevet større og større. Dets formelle generhvervelse af suveræniteten konstaterede derfor blot en politisk kendsgerning. Vesttysk oprustning indenfor V.E.U.s rammer og medlemsskab i NATO udtrykte endvidere såvel den atlantiske alliances behov for Bonnrepublikens politiske og militære styrke som et krav fra tyskernes nye allierede om den størst mulige sikkerhed, der kunne rummes i skriftlige aftaler. En ny stormagt var blevet skabt indenfor den vestlige efterkrigsverden, og hvor revolutionerende dette end måtte være for mange kredse i alle andre vesteuropæiske lande, var det en konsekvens, som kunne motiveres af den historiske udvikling og efterkrigstidens politiske krav.

Denne politik, der indledtes af de vestlige stormagter på U.S.A.s initiativ, blev i 1950 baseret på den militære tvangssituation. Vesttysk oprustning var nødvendig for Vesttysklands sikkerhed overfor Østtyskland, som Sovjetunionen allerede i 1950 var begyndt at opruste og af hensyn til det samlede Vesteuropas militære tryghed. Vesttyske divisioner var en forudsætning for opbygningen af det »skjold«, der dannede en væsentlig del af NATO-strategien overfor et muligt overraskelsesangreb fra østblokken.

Denne motivering for Vesttysklands oprustning havde efter de militære sagkyndiges opfattelse stadig gyldighed i 1955. Mange betragtninger i den offentlige debat var imidlertid tilbøjelig til at reducere den på baggrund af den voksende betydning, som atomvåbnene havde fået. Til gengæld havde politiske hensyn gennem de 5 år, som løsningen af spørgsmålet tog, fået en mere og mere fremtrædende plads.

De politiske argumenter for Vesttysklands inddragelse i det vestlige samarbejde fulgte bl. a. tre linjer. Den ene gik ud på, at et suverænt Tyskland i det lange løb ikke kunne holdes afrustet, og den skæbne, som Versailles fredens rustningsbestemmelser havde fået, underbyggede denne betragtning. En afvisende holdning fra de øvrige vestlige stater måtte befrygtes at styrke en opvågnende tysk nationalisme og give den en antivestlig retning. Den betydning, som »ligeberettigelseskravet« havde haft for nationalsocialisternes agitation, støttede denne opfattelse.

Den anden linje gik ud på, at Vesttysklands nære tilknytning til vesten ville forebygge den tysk-russiske tilnærmelse, der red vesten som en mare. Endelig gik det tredie kompleks af argumenter ud fra ønsket om opbygning af den vesteuropæiske integration og som en nødvendig forudsætning herfor en fransk-tysk udsoning i stadig udvikling.

Med udgangspunkt i den opfattelse, der herskede i 1950, måtte det europæiske forsvarsfællesskab være den naturlige løsning. Frankrig havde taget føringen i bestræbelserne for efterhånden at skabe en europæisk samling gennem oprettelse af funktionelle europæiske organer med overnational myndighed. Kul og stålunionen var det første forsøg i denne retning. Med gennemførelsen af den franske plan for europahæren ville denne integrationsproces komme et langt skridt videre, på et centralt punkt afvikle national suverænitet og erstatte den med et europæisk organ, som i sine videre konsekvenser ville føre langt frem mod den europæiske samling.

Vesttysklands og Beneluxlandenes og delvis Italiens ratifikation af E.D.C. traktaten viste, hvor stærk Europatanken var. Magtforskydningen indenfor Vesteuropa til fordel for Bonnrepublikken medførte imidlertid, at planens ophavsland – Frankrig – forkastede den og søgte tilflugt i den nationale suverænitets bevarelse. Afvisningen af E.D.C. var

et nederlag for den europæiske samlingsidé og viste, at Frankrig var for svagt til at tage føringen i denne proces, hvis indre vesteuropæiske nødvendighed ikke formindskes af den grund.

Erstatningen for E.D.C. var en mellemvej. Den var i sine fremtidsperspektiver meget mindre end E.D.C. og mere end en traditionel alliance. NATO vil efter de hidtidige erfaringer indtil videre være det virkelig livskraftige element i denne politik og byde de største muligheder for videreudvikling. Vesteuropa er endnu ikke kommet ud over det stadium, hvor amerikansk-engelsk støtte og inspiration er forudsætningen for oprettelse af livskraftige politiske institutioner. Som løsning af det fransk-tyske problem er V.E.U. endnu et program, hvis gennemførelse tilsyneladende kræver ydre pres og incitament.

Den politiske udviklingslinje, som V.E.U. var udtryk for, havde således mange indre vesteuropæiske motiver, der fungerede uanset øst-vest konflikten. Den var på den anden side i høj grad betinget af den sovjetiske politik. Presset fra øst satte den i gang, men samtidig var Sovjetunionens modstand i stand til at påvirke dens forløb. Dette skyldtes de vanskeligheder, som tysk oprustning skabte indenfor den vesteuropæiske kreds og det uløste tyske problems vægt i forholdet mellem Sovjetunionen og de vestlige allierede.

Den sovjetrussiske indignation over vesttysk oprustning kunne ikke tillægges større objektiv værdi. Warszawapagten opfattedes derfor også som en formel fastslåelse af allerede eksisterende forhold. Ligeledes gjorde russiske forslag om europæisk sikkerhed, tysk samling og valg heller ikke større indtryk, når de blev vejet på baggrund af russisk holdning i disse spørgsmål gennem 10 år. Derimod påvirkede Kremlregeringens reaktion på to punkter den vesteuropæiske opinion. Truslen om at øst-vest forhandlinger ville være umuliggjort, hvis Parisertraktaterne blev ratificeret, gjorde de vestlige synspunkter, at traktaterne netop ville føre hertil, mindre overbevisende, fordi russerne naturligvis havde i deres magt at forhindre forhandlinger om de to spørgsmål, der dominerede interessen: tysk samling og almindelig øst-vest afspænding. For de vestlige regeringer vejede imidlertid tungest, at løsningen af indre problemer i den atlantiske politik, knyttet til det tyske spørgsmål, havde prioritet. Sideordnet forhandlingerne om Parisertraktaterne gik imidlertid bestræbelserne for at få etableret et øst-vest møde, og de vestlige stormagters invitation til Sovjetunionen dannede derfor fra vestlig side overgangen mellem Parisertraktaternes ratifikation og forhandlingerne om den første Genevekonference i sommeren 1955.

EUROPÆISKE PRODUKTIVITETS-PROBLEMER

WERNER RASMUSSEN

1. DEN KLASSISKE, INDUSTRIELLE REVOLUTION

Den industrielle revolution begyndte i England, medens landene på kontinentet var væsentligt senere på færde. Det var længe England, der indtog den ubestridte førerstilling i den industrielle udvikling. Det var i over 150 år, efter at den industrielle revolution havde taget sin begyndelse, at man stadig i England fandt den højeste produktivitet. Allerede inden dampmaskinen blev taget i praktisk brug, var man i England begyndt at udnytte maskiner til spinde- og væveprocesserne, og dampmaskinen kunne derfor benyttes i tekstilindustrien som drivkraft ved de nævnte processer, men den fandt også anvendelse i minedriften, i maskinværkstederne og til transportmidlernes fremdrift.

Den industrielle revolution var i teknisk henseende karakteriseret ved anvendelsen af mere ydedygtige maskiner. Maskinerne kunne ofte med een arbejders tilsyn udføre lige så meget som 10, 20, 50 og 100 eller endnu flere arbejdere, og nogle maskiner kunne endda udføre arbejde, som det var umuligt at udføre med mere primitive redskaber. Arbejdskraftens produktivitet var således væsentligt højere ved den industrielle end ved den håndværksmæssige teknik.

De store tekniske forandringer var imidlertid betinget af en udvikling, der allerede længe havde været i gang, herunder kan nævnes den arbejdsdeling, som allerede var udviklet inden for håndværksfagene.

Skoleundervisningen har ganske vist tegnet et billede af den industrielle revolution, hvori hovedtrækket er, at det var de nye maskiner med den større ydedygtighed, der fremkaldte udviklingen, men man finder ved nærmere studium, at det nok har været mindst lige så betydningsfuldt, at der i mange henseender var gunstige vilkår for store forandringer.

I England og Skotland var der således i det 18. århundrede en almindeligt udbredt interesse for naturvidenskaberne. En snæver kontakt var etableret mellem erhvervslivets folk og naturvidenskabsmændene, hvortil kom, at der var gennemført dristige ingeniørprojekter inden for

vej- og kanalbygningen. Foruden universiteterne fandtes mindre akademier, som gav erhvervsfolk undervisning bl.a. i så praktisk betonet et fag som bogføring.

Landbruget undergik i samme periode en udvikling, hvorved nye dyrkningsmetoder og nye afgrøder blev taget i brug, med det resultat, at forsyningen med fødevarer og råmaterialer til den del af befolkningen, der var beskæftiget ved håndværk og industri, kunne tilvejebringes med en mindre indsats af arbejdskraft, og den overskydende del af landbefolkningen søgte beskæftigelse ved hjemmeindustri, minedrift eller i byerhvervene. I byerne udvikledes hygiejnen og bedre boligforhold. Dødeligheden faldt, og der var en hastig vækst i befolkningen. I løbet af det 18. århundredes 1. halvdel skete endelig et meget betydeligt fald i renten på udlån, og med det etablerede banksystem tilbød der sig gode muligheder for at opnå lån til investeringer i industrielle anlæg. Bank of England var allerede oprettet i 1694, men renten var i lang tid 6–7%. Da renten omkring 1750 nåede ned på ca. 3%, og købekraften i befolkningen stadig voksede, var der store tilskyndelser til investering i industrielle produktionsanlæg.

I lyset af den erkendelse, der ved de senere års studier er indhøstet om betingelserne for industriel udvikling, kunne det iøvrigt være af interesse at fordybe sig endnu mere i den industrielle revolution for at studere virksomhedsledelsens former, samarbejdet eller modsætningsforholdene mellem ledelse og arbejdere, samarbejdet mellem de forskellige virksomheder og erhverv og mellem erhvervene og den politiske ledelse og endelig distributionsmetoderne. Herved ville der utvivlsomt kunne kastes nyt lys over denne vigtige epoke i den nyere historie.

Som en analogi til undersøgelser over, hvorledes den tekniske udvikling finder sted i vore dage, er det også af interesse at se, hvorledes den industrielle revolution fandt videre udbredelse i det 18. og 19. århundrede. Den industrielle udvikling i England vakte naturligvis opmærksomhed på kontinentet, men der var pengevæsenet mindre veludviklet, og erhvervslivet hæmmedes af en række restriktioner, som til dels ikke fandtes i England: Der var toldgrænser og importregulering for hvert land og undertiden for enkelte landsdele. Tyskland bestod eksempelvis i slutningen af det 18. århundrede endnu af 300 uafhængige stater, hver med sit system af skatter, afgifter, vægt- og målsystem og møntvæsen. Først i 1833 sammensluttedes et flertal af de tyske stater i en toldforening, et stort fællesmarked blev derved til, og jernbanenettet blev udspændt. Herved forøgedes mulighederne for industriens udvikling.

Englands store forspring i industriel henseende skabte interesse i udlandet for besøg i de engelske virksomheder, og jævnsides hermed foregik der rejser over kanalen i den modsatte retning af engelske industrifolk,

teknikere, formænd, mekanikere og arbejdere, der bistod med opførelse og indretning af industrivirksomheder på kontinentet – særlig i Frankrig, Belgien, Schweiz og Tyskland. I løbet af det 19. århundrede udviklede disse lande industrien og den tekniske undervisning, og en mere ligelig udveksling kom i stand, både import og eksport af maskiner og udveksling af tekniske oplysninger.

Ved begyndelsen af det tyvende århundrede var industrialiseringen vundet godt frem i mange europæiske lande, men også i USA, som i det 19. århundredes sidste halvdel havde en mindst ligeså hastig industriel udvikling som flertallet af de europæiske lande.

2. STILLINGEN FØR 2. VERDENSKRIG

Rostas har i »Comparative Productivity in British and American Industry« som den første forsøgt at gøre status ved at sammenligne produktivitet og levestandard i europæisk og amerikansk industri. Den første offentliggørelse af hans undersøgelser fandt sted i Economic Journal i april 1943 og vakte hos mange englændere ligefrem forargelse, fordi hans beregninger syntes at vise, at den amerikanske industri allerede før anden verdenskrig i henseende til produktivitet var den britiske langt overlegen. Sammenlignede man ydelsen pr. mandtime i årene omkring 1937 i forskellige vigtige industrigrene, fandt man mellem to og syv gange så høje ydelsestal i den amerikanske som i den britiske industri. Uanset de anvendte beregningsmetoders undertiden meget store statistiske usikkerhed var forskellene så store, at der ikke kunne rejses tvivl om hovedresultatet: Den amerikanske industri var virkelig som helhed den britiske langt overlegen i henseende til udnyttelse af maskiner og anlæg. Når man hertil lægger, at den britiske industri før krigen stadig var i spidsen inden for Europa, får man et billede af, at de industrielle muligheder var blevet udnyttet i væsentlig højere grad i USA end i Europa. Svarende hertil var den gennemsnitlige levestandard væsentligt højere i USA end i Europa. Forskellen svarede dog ikke fuldtud til forskellen i produktivitet, idet lande som England, Frankrig og Holland havde væsentlige økonomiske fordele af besiddelser uden for Europa.

3. PRODUKTION OG BESKÆFTIGELSE I EFTERKRIGSÅRENE

Den anden verdenskrig satte yderligere Europa tilbage i forhold til USA. Medens USA's civile produktion og befolkningens levestandard gik frem endogså i selve krigsårene, blev store dele af Europas industri sat langt tilbage. I tusindvis af fabrikker i Tyskland, Frankrig, Belgien, Holland og England lå i ruiner, da krigen sluttede i 1945, medens USA rådede over en stor og ganske uskadt produktionskapacitet. De øko-

miske fordele for Europas lande af kolonibesiddelser i de oversøiske områder og af investeringer uden for Europa var gået helt eller delvis tabt med yderligere forarmelse til følge.

OEEC's 6. årsrapport fører billedet af Vesteuropas økonomi ajour til udgangen af 1954. Genopbygningen, der havde været det første fællesmål for Vesteuropas lande, var i hovedsagen tilendebragt, og i flere henseender var man nået videre. I 1950 var man nået til samme levestandard som i 1938 – men i USA var der en fremgang på ca. 45 % i forhold til førkrigsårets levestandard. Medlemslandenes samlede industriproduktion var fra 1938 til 1954 steget godt 50 %, medens den samlede landbrugsproduktion var steget knap 30 %. Denne fremgang var ledsaget af en stigning af eksporten til områder uden for medlemslandenes kreds med knap 70 % i forhold til før krigen. Samtidig lå importen fra de samme områder kun ca. 10 % over førkrigsniveauet, og skønt bytteforholdet havde udviklet sig i Vesteuropas disfavør, lykkedes det næsten i 1953 at opnå balance i det økonomiske samkvem med dollarområdet. Ved vurdering af dette resultat må det dog erindres, at der endnu i 1953 i de fleste af landene var indgribende restriktioner over for samhandelen med dollarområdet.

For en del skyldes den gunstige produktionsudvikling, at befolkningen

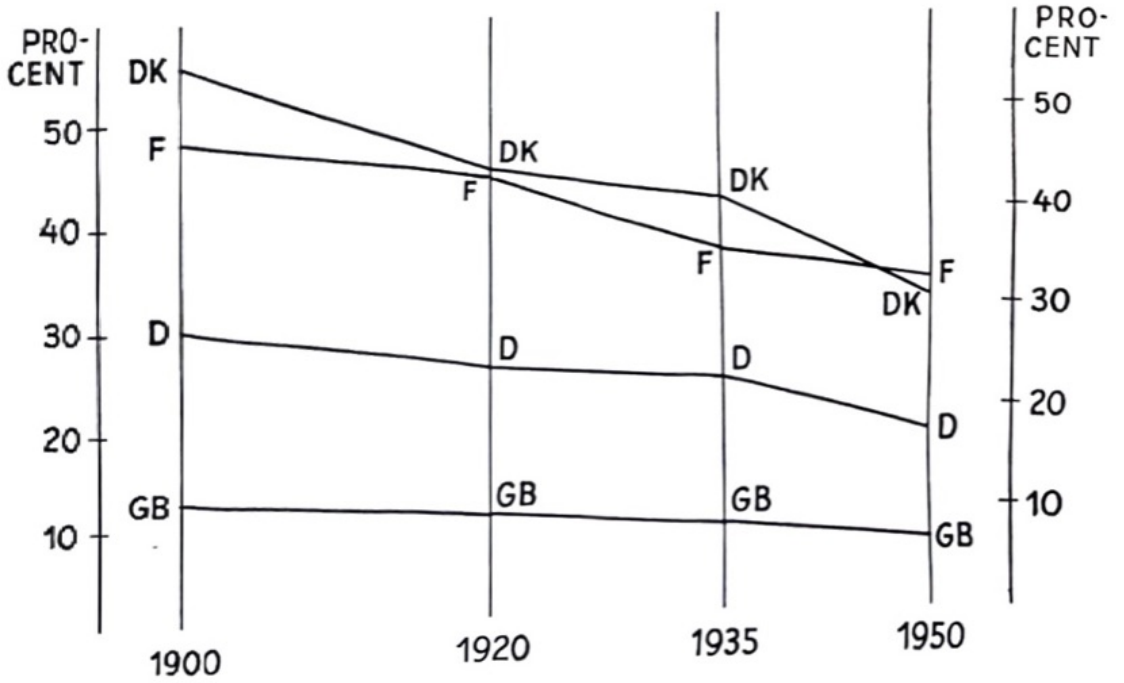

Fig. 1.

Andel af den mandlige befolkning i aldersklasserne 15–60 år beskæftiget i landbrug.

DK = Danmark. D = Vesttyskland. F = Frankrig. GB = Storbrittanien.

er steget, og at man i de fleste lande i modsætning til tilstanden i 1930'erne har haft næsten fuld beskæftigelse. Hertil kommer, at der er sket en vandring af dele af befolkningen fra landbrug til industri, en udvikling der allerede havde stået på lige siden den industrielle revolutions begyndelse. Udviklingen i dette århundredes første halvdel er illustreret på figur 1 (side 32). Det ses her, hvorledes der i fire europæiske lande, Danmark, Frankrig, Storbritannien og Vesttyskland, er sket en tilbagegang i den andel af den voksne mandlige befolkning, der er beskæftiget i landbruget. Danmark udviser af de nævnte fire lande den relativt stærkeste tilbagegang, og som bekendt er udviklingen særlig stærk i de senere år. Vesttyskland og Storbritannien var allerede ved århundredeskiftet udprægede industrilande, og Storbritanniens landbrugsbefolkning er relativt meget lille.

Den indbyrdes samhandel mellem medlemslandene inden for OEEC er steget, og det har været medvirkende til en fremgang i produktivitet, idet samhandelen hovedsagelig omfatter de varer, de enkelte lande er mest konkurrencedygtige med. Liberaliseringen af samhandelen androg i 1954 for den private handels vedkommende over 80 %. Det har dog voldt store vanskeligheder at forøge liberaliseringen af forskellige bearbejdede varer og af landbrugsprodukter. Man kan få et indtryk af de problemer, der ligger bag modstanden mod yderligere liberalisering af handelen med landbrugsprodukter, ved at betragte oplysningerne i nedenstående tabel om produktionsydelserne pr. mand, pr. hektar og pr. ko i nogle områder af Frankrig, i Danmark, Storbritannien, Vesttyskland og Italien:

Omkring 1952	Indekstal for totalproduktion Frankrig = 100		Mælkeydelse pr. ko Frankrig = 100
	pr. beskæftiget	pr. hektar	
Nordfrankrig.....	149	130	135
Bretagne.....	89	125	81
Sydvestfrankrig...	81	85	89
Sydøstfrankrig....	70	81	88
Hele Frankrig.....	100	100	100
Danmark.....	203	200	169
Storbritannien....	207	117	136
Vesttyskland.....	120	170	135
Italien.....	47	110	85

Forskellen i ydelsestal hænger sammen med, at der arbejdes med helt forskellig teknik og til dels med forskellige afgrøder i de forskellige lande og landområder. Medens der således i Danmark og Vesttyskland anvendtes godt dobbelt så mange traktorer pr. 1000 landbrugsmæssigt beskæftigede

som i Frankrig, anvendtes ca. 8 gange så mange traktorer i Storbritannien, men kun en trediedel så mange i Italien. De mest tilbagestående landbrug i Europa er næppe i teknisk henseende kommet helt fri af oldtiden. Man taler i disse år i de internationale organisationer meget om disse Europas underudviklede områder. De udgør en alvorlig hindring for den fortsatte liberalisering af samhandelen og nedsættelsen af toldskrankerne, og man er derfor efter tilskyndelse fra ECE og OEEC begyndt at udarbejde planer for ophjælpning af deres erhvervsliv.

Sammenligninger af den industrielle produktivitet kræver megen omhu, ikke mindst kan kvalitetsforskelle vanskeliggøre nøjagtige og retfærdige resultater? Der er store spredninger fra virksomhed til virksomhed og fra land til land. Som eksempel kan nævnes arbejdskraftens produktivitet ved fremstillingen af herrefodtøj:

Arbejdskraftens produktivitet (antal produceret par sko pr. arbejdstime).

Omkring 1951	Mindste Værdi	Største værdi	Gennemsnit
Danmark			
7 fabrikker	0,54	0,76	0,64
U.S.A.			
13 fabrikker	0,60	1,75	0,95
Frankrig			
9 fabrikker	0,23	0,84	0,35

De nationale hensyn til mindre konkurrencedygtig industri er naturligvis medvirkende til, at flere lande er tilbageholdende med frigørelsen af handelen med bearbejdede industriprodukter.

4. SAMFUNDSINTERESSEN I INDUSTRIENS TRIVSEL

Som et resultat af Rostas' påvisning af den forbløffende store forskel i ydelsestal i britiske og amerikanske industrivirksomheder oprettedes i juni 1948 The Anglo-American Council on Productivity (det engelsk-amerikanske produktivitetsudvalg). Det er en nydannelse, der kan karakteriseres som en forening af to usædvanlige former for samarbejde: For det første et samarbejde mellem engelske arbejdsgivere og arbejdere om bestræbelser for højere produktivitet i industrien, for det andet et samarbejde mellem den amerikanske og den engelske stat, og arbejdet blev et vigtigt led i den britiske udnyttelse af Marshallplanens hjælpeprogram. Dette nye samarbejdsorgan tilrettelagde i løbet af få år ca. 70 studiebesøg i USA af sagkyndige fra den engelske industri. Ved en enestående imødekommenhed og åbenhed fra amerikansk side fik disse hold lejlighed til et

nøje studium af årsagerne til den store forskel i ydedygtighed i de to industrilande, og iagttagelserne blev grundigt beskrevet i beretninger, der omgående blev offentliggjort.

Snart efterfulgtes dette eksempel af de fleste af de øvrige OEEC-lande. I Danmark blev eksempelvis handelsministeriets produktivitetsudvalg oprettet i december 1949. Studierejserne viste sig at være meget udbytterige og blev suppleret med en række andre initiativer, således tilkaldelse af amerikanske industrikonsulenter, afholdelse af kurser, rundbordskonferencer, produktivitetsundersøgelser etc. Der blev endvidere iværksat et omfattende oplysningsarbejde om de indvundne erfaringer. I løbet af den tid dette arbejde har stået på, er der sket mange væsentlige omvurderinger, og en ny og dybere forståelse af industriens vilkår er blevet udbredt overalt i Europa. De vesteuropæiske lande oprettede i 1953 under OEEC et særligt samarbejdsorgan vedrørende produktivitetsspørgsmålene. Det hedder European Productivity Agency (det europæiske produktivitetsinstitut, forkortet EPA). Der kan allerede henvises til en righoldig litteratur om produktivitetsproblemer og til forskellige oversigtsværker, som er medtaget i litteraturfortegnelsen (se også anmeldelse i Nationaløkonomisk Tidsskrift 1954, s. 272 ff.) Dansk teknisk Oplysningstjeneste er oprettet først og fremmest med det formål at virke for et forøget kendskab til denne særlige litteratur.

Hvis væsentlige fællestræk fra de mange iagttagelser under de europæiske studierejser til USA skal karakteriseres i nogle få linier, kan det ske således:

Den amerikanske industri råder ikke over maskiner eller metoder, som ikke er kendt i europæiske virksomheder. De amerikanske arbejdere arbejder ikke hårdere og har ikke bedre naturlige anlæg for arbejdet end de europæiske. Men produktionen er som hovedregel langt bedre planlagt. Virksomhedsledelsen er væsentligt bedre organiseret, og derfor sker der en langt mere intens udnyttelse af maskiner og anlæg end i europæisk industri. Virksomhedsledelsen har et grundigt kendskab til produktionsfaktorerne og kan udnytte dem nøjagtigt efter virksomhedens formål. Der bliver ikke blot planlagt omhyggeligt, men væsentlige omkostninger bliver nøje registreret, og resultaterne tjener til vejledning for nye dispositioner. Virksomhedsledelsen er bygget op på en indgående forståelse af betydningen af, at medarbejderne er grundigt informeret om de forhold, der influerer på arbejdets rette udførelse, og veluddannede til den indsats, der forventes af hver enkelt. De amerikanske virksomheder er i almindelighed præget af en udbredt interesse og forståelse for virksomhedens formål og en tillid til, at det kommer alle medarbejdere og samfundet til gode, at arbejdet bliver udført effektivt.

Af særlig stor betydning er den udbredte forståelse af salgets betyd-

ning og af mulighederne for at formindske usikkerhedsmomenterne ved grundig forberedelse af afsætningen ved markedsundersøgelser, salgsplanlægning og sælgerinstruktion.

Til illustration af karakteren af nogle enkelte af de mange opgaver, som tegner sig for den europæiske industri, skal her gives et par citater fra en beretning udarbejdet af to amerikanske professorer i industripolitik, som har haft lejlighed til at studere europæisk virksomhedsledelse ved besøg i Belgien, Frankrig og Italien.

Det hævdes i beretningen, at virksomhedsledelsen i almindelighed viste sig at være underbemandet. Afgørelserne er centraliseret på højeste plan, og de højere funktionærer er bebyrdet med en mængde rutinearbejde. Medens der i amerikanske industrivirksomheders ledelse er en stor stab beskæftiget med specialistarbejde såsom markedsanalyse, reklame, salgsfremmende arbejde, metodeplanlægning, intern uddannelse, personaleforhold, samarbejde og forskning, er der enten slet ingen eller yderst få, der kan hellige sig disse opgaver i europæiske virksomheder. Der er næsten ingen beskæftiget i rådgivende, undersøgende og planlæggende arbejde. Næsten alle indgår i det daglige rutinearbejde, og selv de mest centralt placerede funktionærer har forbløffende få assistenter. Det er derfor rigtigt, når den europæiske funktionær påpeger, at han må arbejde hårdere end sin amerikanske kollega, men det skyldes, at hans funktionsområde er alt for stort.

Virksomhedens organisationsplan forekommer selv i de største europæiske virksomheder alt for løs og tilfældig. Undertiden er der ikke fastlagt nogen bestemt fordeling af myndighed og ansvar, og i andre tilfælde bliver denne fordeling betragtet som en forretningshemmelighed som medarbejderne ikke får noget at vide om. Det er sjældent, at der forefindes nogen beskrivelse eller definition af de enkelte ledende funktionærers arbejdsområde og kompetence.

Underbemanding og overcentralisering i virksomhedsledelsen hæmmer naturligvis foretagendets vækst og ekspansion. Hvorfor skulle virksomhedsledelsen udvide afsætningen, når de ledende funktionærer allerede må arbejde over i betydeligt omfang for blot at overkomme det arbejde, der allerede påhviler dem?

Her er blot givet nogle enkelte særlig karakteristiske udpluk af den pågældende beretning. Iagttagelserne kan samles under eet synspunkt: Ledelsen af de besøgte virksomheder har endnu ikke fuldt ud været i stand til at tilegne sig de metoder, som kan aflaste topledelsen og derigennem forøge virksomhedens effektivitet.

Det store arbejde for at studere årsagerne til industriens trivsel og vantrivsel vil næppe vise sig at være forgæves. Det har for så vidt allerede båret mange frugter, og dets sæd er plantet på frugtbare agre, nemlig hos

organisationerne, både i arbejdsgiverforeninger, industriråd og fagforbund, hvortil kommer, at universiteter, forskningsinstitutter, funktionærforeninger og regeringsorganer har fattet interesse herfor. Af stor betydning vil det være, om lovgivning og administration kan tilpasses, således at der tages mest muligt hensyn til erhvervenes udvikling mod større effektivitet.

Påvisningen af, at det først og fremmest er den menneskelige indsats ved ledelsen af virksomheden, men derimod hverken maskinerne eller arbejdernes fysiske slid, der betinger de høje ydelser, må kunne føre til, at der sker store fremskridt i den europæiske industri. Ved en bedre udnyttelse af de eksisterende anlæg vil der ofte kunne opnås en fremgang på 50 til 100 % i produktionen. Den europæiske industriproduktion skulle derfor uden væsentlige yderligere investeringer kunne præstere tilstrækkeligt til at overvinde valutavanskelighederne, og endda skulle befolkningernes levestandard kunne forøges betydeligt i løbet af ganske få år.

LITTERATURFORTEGNELSE

1. Economic Survey on Europe in 1954 (including Studies of Regional Problems in European Countries and The Structure of The French Economy). Economic Commission for Europe, Geneve 1955.
2. Modern Management in Western Europe, H. Harbison og Eugene W. Burgess, professorer ved University of Chicago, cirkuleret af European Productivity Agency, Paris 1954.
3. The Industrial Revolution, 1760–1830, T. S. Ashton, Oxford University Press, 1948.
4. The Rise of Modern Industry, J. L. Hammond og B. Hammond. 5. udgave, London 1937.
5. Britain and Industrial Europe, 1750–1850. Studies in British Influence on the Industrial Revolution in Western Europe. W. O. Henderson, Liverpool 1954.
6. We too can prosper. Graham Hutton, London 1953.
7. 6th report of the OEEC, From Recovery towards Economic Strength, Organisation for European Economic Cooperation, Paris 1954.
8. Objectifs et Realisations, Commissariat General a la Productivite, Paris 1955.
9. L. Rostas: Comparative Productivity in British and American Industry. Cambridge University Press, London 1948, anmeldt i Nationalokonomisk Tidsskrift 1951, side 91 ff.

ISRAEL OG DE ARABISKE STATER

ERIK RESKE-NIELSEN

Syv år er gået, siden staten Israel blev oprettet den 14. maj 1948 og seks år siden, der blev underskrevet våbenstilstandsoverenskomster mellem den nye stat og de arabiske lande, der gennem væbnet intervention havde forsøgt at udslette den. Men endnu er våbenstilstanden ikke blevet afløst af nogen fred, og et utal af blodige episoder langs de foreløbige grænser vidner om en voldsom spænding og et brændende had, der under uheldige omstændigheder kan resultere i krigens genopblussen i større eller mindre omfang. Den uafklarede situation har medført store vanskeligheder. Den økonomiske opbygning og den sociale udvikling hæmmes for alle de implicerede lande – både på grund af trykket fra militærudgifterne og fordi et stærkt påkrævet økonomisk samarbejde mellem Israel og dets arabiske naboer ikke kan komme i stand, før freden og forsoningen er en kendsgerning. Men også storpolitikken påvirkes af spændingen omkring Palæstina. Hensynet til Israels sikkerhed har lagt en dæmper på vestmagternes anstrengelser for at opruste de arabiske lande og den jødiske stats eksistens har vist sig at være en af de alvorligste anstødssten for de vestlige bestræbelser for at få oprettet en forsvarspagt for hele det mellemøstlige område.

1. BAGGRUNDEN.

Bag denne konflikt ligger udviklingen i Palæstina fra Balfourdeklarationen i 1917 frem til det britiske mandatstyres ophør den 15. maj 1948. Gennem Balfourdeklarationen havde den britiske regering givet jøderne løfte om oprettelse af et »jødisk nationalhjem« i Palæstina, og da Storbritannien efter 1. verdenskrig fik overdraget mandatstyret over Iraq, Transjordanien og Palæstina, var vejen banet for opfyldelsen af dette løfte. Det stred i nogen grad med tilsagn, som englænderne havde givet araberne, men i den første tid mødte den jødiske kolonisation kun

ringe modstand. Der var også i Balfourdeklarationen blevet givet løfte om, at de civile og religiøse rettigheder for Palæstinas ikke-jødiske beboere skulle blive respekteret.

Nogle uroligheder i begyndelsen og allersidst i 1920erne varslede vel om vanskeligheder fremover i Palæstina, men et alvorligt problem bestod ikke, før den nazistiske magtovertagelse i Tyskland fik de centraleuropæiske jøder i stort tal til at overveje mulighederne for at bringe sig i sikkerhed i Palæstina. Derved voksede indvandringspresset, og Palæstinas overvejende arabiske karakter begyndte så småt at blive ændret. Endnu i 1939 var der dog 1 million arabere i Palæstina mod ca. ½ million jøder. Alvorligere var vel kampen om jorden, hvor de kapitalstærke jøder hurtigt købte de fattige arabere ud, og midt i 1930erne blev problemet brændende. Mandatmagten kom ud for store vanskeligheder og opererede en tid med tanken om en deling af Palæstina i en jødisk og en arabisk del (Peelkommissionens rapport 1937), men kunne ikke vinde nogen af parterne herfor. Det var på dette tidspunkt araberne, der var de aggressive, og jøderne, der som den svagere part holdt sig forsigtigt tilbage. Et arabisk oprør var faktisk igang fra 1936, og heller ikke den løsning, den britiske regering forsøgte med hvidbogen af 1939, vandt genklang. Heri foreslog man, at der efter 10 års forløb skulle oprettes en selvstændig stat, Palæstina, som skulle omfatte både arabere og jøder. I mellemtiden skulle den jødiske indvandring og jødernes jordkøb reduceres meget stærkt. Kompromisløsningen blev afvist både af jøder og arabere, og inden man kunne komme videre med forhandlingerne, satte 2. verdenskrigs udbrud en stopper for yderligere forsøg på at løse knuden.

Under krigen blev modsætningerne i Palæstina skærpet betydeligt. Begge parter stod ganske vist – med visse undtagelser – på britisk side, men de skelede herved i høj grad til egne interesser. Den jødiske brigades deltagelse i krigen bevirkede således, at jøderne fik en veluddannet og kamptrænet kerne for en fremtidig hær, og den arabisk-britiske fællesoptræden overfor aksemagterne gjorde det nærliggende for englænderne i efterkrigstiden at basere deres politik i Det mellemste Østen på en forståelse med de arabiske lande, hvilket ikke kunne undgå at få konsekvenser for den britiske Palæstinapolitik. Men vigtigst af alt var det alligevel, at jøderne under krigen – bl.a. gennem David Ben Gurions rejse til De forenede Stater – fik U.S.A. til at gå ind for tanken om oprettelsen af en særlig jødisk stat. Hensynet til jøderne i Amerika spillede her i høj grad ind, og dette gjaldt ikke mindst under præsidentvalgkampagnen 1944, hvor begge de store amerikanske partier gjorde jødernes sag til deres.

Dertil kom, at der også i Storbritannien syntes at indtræde en ændret holdning, da arbejderpartiet sejrede ved parlamentsvalgene i 1945 og

Attlee afløste Churchill. Labour havde stillet sig meget kritisk overfor toryernes mandatpolitik, og af den grund mente jøderne at have fået et venligtsindet regime i London. Udenrigsminister Bevin lagde sig imidlertid fast på den gamle regerings linie i dette spørgsmål, åbenbart i erkendelse af, at en anden politik ville betyde et brud med den arabiske verden og dermed en fuldstændig kaotisk situation i Det mellemste Østen og det østlige Middelhavsområde, der netop i de første efterkrigsår var udsat for et stærkt sovjetrussisk pres.

Situationen i Palæstina var imidlertid blevet mere uholdbar end nogensinde tidligere, og særlig tungtvejende følte det, at hundredtusinder af jøder var hjemløse i Europa efter nazismens og krigens hærgen. Presset fra disse ulykkelige var enormt, og der fandt en stærk illegal indvandring sted i Palæstina, som fik både arabere og britter til at gribe til modforholdsregler. I efteråret 1945 henvendte præsident Truman sig imidlertid til Storbritannien med en opfordring til at tillade 100.000 hjemløse jøder i Europa ekstraordinært at indvandre til Palæstina. Hermed havde U.S.A. engageret sig i Palæstinaspørgsmålet, og englænderne var ikke sene til at lade bordet fange. En britisk-amerikansk undersøgelseskommission blev nedsat, og forskellige muligheder for de 100.000's indvandring blev ventileret, uden at man dog nåede nogen vegne. Araberne forlangte mandatstyret ophævet, mens englænderne krævede de væbnede jødiske friskarer opløst, hvilket jøderne nægtede, da de betragtede dem som deres eneste værn mod den arabiske terror. I løbet af 1946 forværredes situationen hastigt, og kampe mellem jøder og englændere prægede nu mere og mere billedet. De forskellige jødiske terrororganisationer forsøgte ved hjælp af voldshandlinger at få englænderne til at give efter og tillade en uhindret indvandring af jøder til Palæstina.

Efter flere forgæves forsøg på i samarbejde med U.S.A. at finde en løsning, som var akceptabel for både arabere og jøder, besluttede den britiske regering at forelægge sagen for De forenede Nationer. En ekstraordinær generalforsamling i F.N. i april 1947 resulterede i, at der blev nedsat en undersøgelseskommission – U.N.S.C.O.P. –, der skulle aflægge rapport til forelæggelse for den 2. generalforsamling i efteråret 1947. U.N.S.C.O.P. afgav dels en flertals – dels en mindretalsindstilling. Mindretallet ønskede at bevare landet som en enhed, mens flertallet gik ind for oprettelse af to særskilte stater, der skulle skabes i løbet af to år. I mellemtiden skulle Storbritannien styre Palæstina som formyndermagt på F.N.s vegne. Den jødiske stat skulle omfatte det østlige Galilæa, Jizreelsletten, kystsletten langs Middelhavet fra Haifa til syd for Telaviv samt Negeb-ørkenen inclusive det trafikalt vigtige Beershebaområde, mens resten skulle indgå i en arabisk stat, dog med undtagelse af Jerusalem, som skulle stilles under international administration. I overgangs-

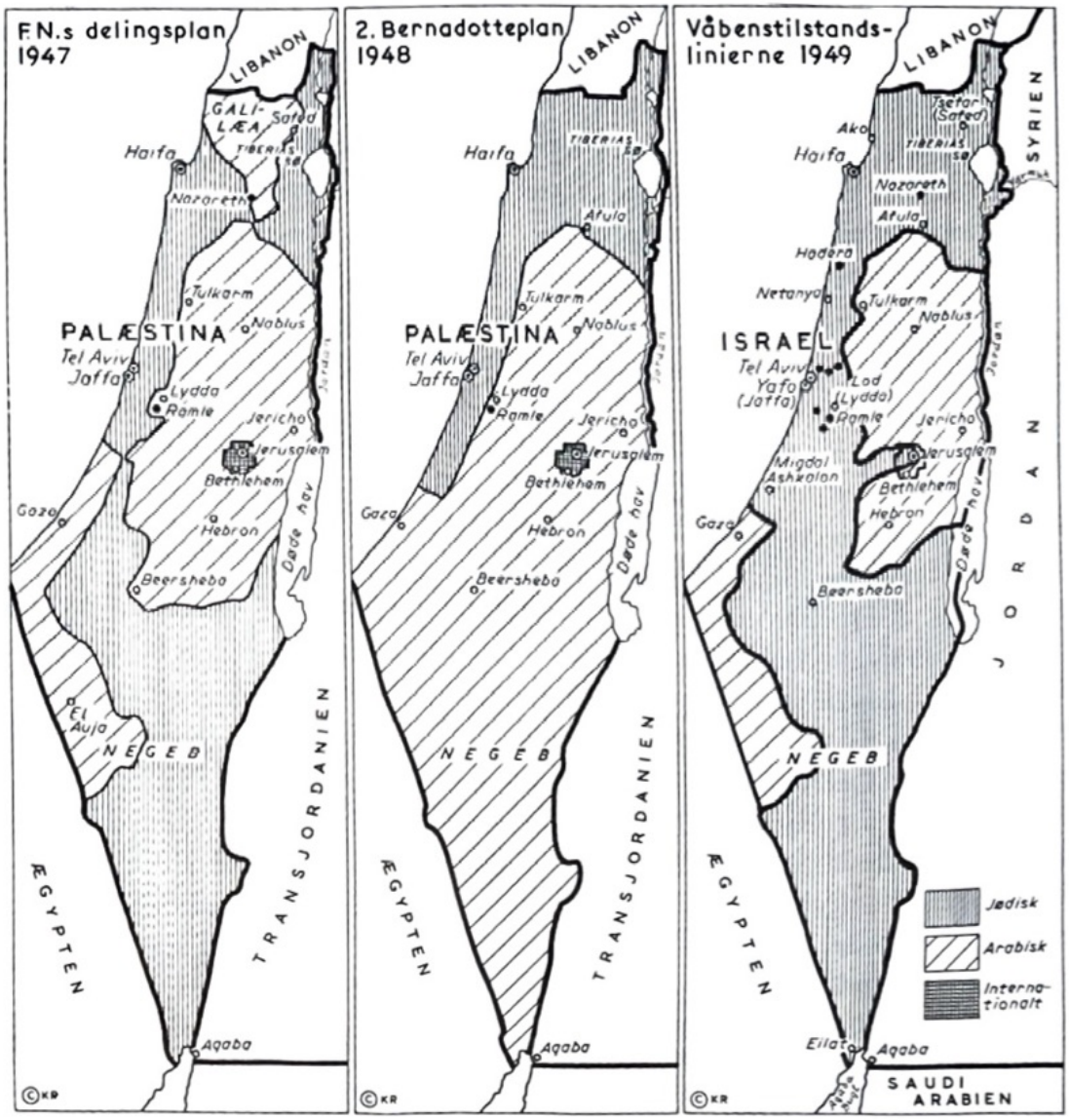

tiden skulle 150.000 jøder kunne indvandre, og i den jødiske stat skulle jord frit kunne overdrages.

Flertalsforslaget blev vedtaget på F.N.s generalforsamling i efteråret 1947, men både jøder og arabere var utilfredse – jøderne mindst. Selv om den stat, de fik, ingenlunde svarede til ønskerne, så opnåede de dog i hvert fald, at de fik deres eget land. Araberne derimod var vildt forbitrede, og de arabiske stater markerede klart deres stilling på Palæstinaarabernes side. Storbritannien var heller ikke tilfreds og traf den beslutning at ville ophøre med sine forpligtelser som mandatmagt den 15. maj 1948. Ansvaret ville herefter ligge hos F.N., der havde vedtaget delingsplanen, og som efter britisk opfattelse måtte sørge for selv at føre den igennem, og hos jøder og arabere. F.N. stod svagest – idet ingen ønskede at sætte magt bag beslutningerne. Hverken jøder eller arabere veg derimod tilbage for voldsanvendelse, og endnu mens de britiske tropper be-

fandt sig i landet, udbrød der en faktisk krig mellem jøderne og Palæstina-araberne. Jøderne høstede nu fordelene af deres bedre organisation og af deres lange forberedelse til oprøret. Punkt for punkt fordrev de araberne fra de områder, der i følge delingsplanen skulle udgøre den jødiske stat og beherskede således hele dennes territorium, da oprettelsen af staten Israel den 14. maj 1948 blev proklameret af det jødiske nationalråd.

2. PALÆSTINAKRIGEN 1948–1949.

Oprettelsen af den jødiske stat og det britiske mandatstyres ophør den følgende dag førte omgående til en hjælpeaktion fra de arabiske stater til Palæstina-araberne. I forvejen havde den arabiske ligas råd besluttet at yde araberne i Palæstina al mulig hjælp og at modsætte sig Palæstinas deling. Regulære tropper fra Ægypten, Transjordanien, Iraq, Syrien og Libanon rykkede nu ind i Palæstina i sikker forvisning om, at Israel hurtigt ville bryde sammen. Men jøderne viste sig at være langt stærkere end beregnet. Takket være de store dollarbeløb, der var stillet til deres rådighed af amerikanske jøder, var Israels tropper fra første færd langt bedre udrustet end araberne, og jøderne var desuden – trods F.N.s beslutning om forbud mod våbentransporter til de implicerede mellemøstlige lande – i stand til at forsyne sig med krigsmateriel, bl.a. fra flere østeuropæiske lande. Overalt lykkedes det dem at standse de arabiske hære, og mange steder blev araberne endog tvunget tilbage. Kun Transjordaniens »arabiske legion«, der stod under kommando af britiske officerer med Glubb pasha i spidsen og som var relativt godt udrustet med britisk udstyr, var en hård nød at knække for jøderne. Men til alt held for dem viste det sig hurtigt, at araberne langt fra var enige, og at flere af staterne plejede særinteresser og så skævt til, at andre arabiske magter vandt frem.

Krigsudbruddet i Palæstina betegnede naturligvis et alvorligt nederlag for De forenede Nationer, der imidlertid udfoldede energiske bestræbelser for at bringe fjendtlighederne til ophør. Greve Folke Bernadotte blev sendt til Palæstina som F.N.s mægler, og han formåede også et par gange at få etableret våbenstilstand. Et første forslag fra hans side om skabelse af en forbundsstat for hele Palæstina blev afvist af jøder og arabere, hvorefter kampene igen brød ud. Sikkerhedsraadets trusler om at sætte våbenmagt ind, blev ikke taget alvorligt, og en ny våbenstilstand overholdtes kun mådeligt. Imens formulerede Israel sit standpunkt og erklærede, at grænserne, der var fastlagt i F.N.s delingsplan af 1947, måtte revideres. Ligeledes krævede man alle arabiske indbyggere i Israel fjernet fra landet, og man klagede over Storbritanniens holdning, specielt over den fortsatte tilbageholdelse af jødiske indvandrere på

Cypern og over britiske officerers tilstedeværelse i den arabiske legion. Et jødisk forslag om, at Bernadotte skulle tage initiativet til direkte forhandlinger mellem Israel og de arabiske stater blev afvist af araberne. Kort efter fulgte jødiske ekstremisters mord på Bernadotte, og den 20. september 1948 mæglerens andet forslag, hvorefter delingsplanen skulle ændres på en sådan måde, at det vestlige Galilæa, som jøderne næsten havde erobret, skulle gå til Israel, men Negeb-ørkenen, der beherskedes af ægypterne, til gengæld til araberne. Bernadotte mente desuden, at Arabisk Palæstina ville blive uden eksistensmuligheder, og at territoriet derfor burde overdrages til de arabiske nabostater. Både jøder og arabere gik imod dette mæglingsforslag, og efter at F.N.s generalforsamling havde drøftet situationen, blev der oprettet en F.N.-mæglingskommission, der begyndte at arbejde i januar 1949. Desuden bevilgede F.N. et beløb på 32 millioner dollars til afhjælpning af nøden blandt de arabiske flygtninge fra Palæstina.

Både arabere og jøder demonstrerede deres underkendelse af mæglingsforsøgene. Den 22. september 1948 – to dage efter at Bernadottes anden mæglingsplan var blevet offentliggjort, oprettedes der i Gaza på den arabiske del af Palæstinas Middelhavskyst en arabisk Palæstinaregering under ledelse af Ahmed Hilmi pasha. Den blev straks anerkendt af de arabiske stater – dog med en bemærkelsesværdig undtagelse i Transjordanien. Her afslørede kong Abdullah sine planer, da han den 1. december 1948 lod delegerede fra de dele af Palæstina, som hans hær beherskede, træde sammen til en kongres i Jeriko, der proklamerede ham som konge over »Transjordanien og hele Palæstina«. Dermed var bruddet og rivaliseringen mellem de arabiske stater blevet tydeligt markeret.

Abdullah kunne foretage dette træk med så meget større sindsro, som jøderne forinden havde sørget for, at det gik hans farligste modspiller, kong Faruk af Ægypten ilde. Efter at have sikret sig det vestlige Galilæa og i erkendelse af, at den arabiske legion ikke lod sig fordrive fra de områder, hvor den havde sat sig fast – og slet ikke så længe de arabiske lande stod sammen – havde jøderne koncentreret sig om at slå ægypterne tilbage på sydfronten og sikre, at Negeb, som ellers efter Bernadottes anden plan skulle overgå til arabisk eje, forblev hos Israel, således som forudsat i 1947-delingen. Den 17. oktober 1948 lykkedes det Israels tropper at gennembryde de ægyptiske linier i Negeb-ørkenen og erobre Beersheba-området. Offensiven blev fortsat helt ind på ægyptisk jord, og jøderne opnåede at trænge så langt frem som til Aqaba-bugten, hvorved de drev en kile ind mellem de arabiske lande og hindrede territoriel forbindelse mellem Ægypten og dets arabiske forbundsfæller, samtidig med at de selv fik en havn ved Det røde Hav. Nederlaget var yderst alvorligt for Ægypten, som havde tiltaget sig førerskabet i kampen mod Israel og for den

arabiske verden som helhed. Begivenhederne i Negeb-ørkenen i efteråret 1948 blev også af stor rækkevidde for Ægyptens indre udvikling, idet katastrofen og de afsløringer, der senere fulgte af nogle af årsagerne til den, i 1951 satte frugt i officerskuppet mod kong Faruk og i oprettelsen af general Naguibs styre.

De umiddelbare følger af Israels militære triumfer blev, at de arabiske lande blev mere lydhøre overfor bestræbelserne fra F.N.s side på at få skabt våbenhvile. I januar 1949 sluttedes under F.N.s mægling våbenstilstand mellem Israel og Ægypten på grundlag af frontliniens forløb. Det betød, at næsten hele Negeb kom under Israels administration, idet dog Gaza-området forblev under ægyptisk okkupation og sæde for den arabiske Palæstinaregering. I marts fulgte våbenstilstand med Libanon, i april med Transjordanien og endelig i juli med Syrien. I de to førstnævnte tilfælde fandt der en tilbagetrækning sted nogenlunde til de jødisk-arabiske grænselinier før krigen, mens der i overenskomsten med Syrien aftaltes, at det område i det østlige Galilæa, som syriske tropper holdt besat, men som i 1947-planen var tildelt jøderne, skulle demilitariseres og stilles under kontrol af F.N.s våbenstilstandskommission.

Forhandlingerne om en fredsordning blev indledet allerede i marts 1949 i Beirut, men blev kort efter henlagt til Lausanne. De varede til september samme år og endte resultatløst til trods for en energisk indsats fra F.N.s mæglingskommission. En hovedanstødssten var Israels holdning i spørgsmålet om de arabiske flygtninge, som den jødiske stat under ingen omstændigheder ville have tilbage. Jøderne hævdede, at flygtningene frivilligt havde forladt israelsk område – en påstand, der i det store og hele var absolut usandfærdig – og man frygtede tydeligt nok, at de, hvis de vendte hjem ville optræde som en femte kolonne, der let kunne bringe Israels eksistens i fare. Efter amerikansk pres tilbød Israel dog at modtage en mindre del af dem (100.000 af næsten 900.000 flygtninge) og erklærede sig iøvrigt villig til økonomisk at bidrage til deres bosættelse i arabiske lande. Araberne forlangte på den anden side som betingelse for overhovedet at forhandle om fred, at flygtningene forinden vendte tilbage. Da også grænsespørgsmålene og problemerne omkring Jerusalems stilling voldte store kvaler, var det umuligt at nå til en ordning, og fredsforhandlingerne brød sammen, uden at det dog betød, at krigen blussede op igen.

Fra De forenede Nationers side blev der truffet beslutninger om at yde hjælp til de arabiske Palæstinaflygtninge, og generalforsamlingen i 1949 oprettede derfor »United Nations Relief and Works Administration for Palestine Refugees in the Near East«, som dels skulle sørge for flygtningenes underhold, dels skabe erhvervsmuligheder for dem. Desuden besluttede generalforsamlingen, at Jerusalem skulle stilles under F.N.s



Israel og dets naboer.

formynderskab, men hverken Israel eller Transjordanien, som militært beherskede henholdsvis den nye og den gamle by, ville gå ind herpå. Demonstrativt erklærede Israel den 21.januar 1950 Jerusalem for Israels hovedstad.

3. ARABISK SPLITTELSE 1950.

Situationen i Palæstina kom til behandling på det næste rådsmøde i den arabiske liga i Cairo den 25.marts – 13.april 1950. Man forsøgte her at nå frem til større enhed i den arabiske politik, specielt overfor Israel, og et resultat heraf blev beslutningen om at skabe en kollektiv arabisk sikkerhedspagt, som imidlertid ikke trådte i kraft før i 1952. Forhandlingerne var iøvrigt præget af modsætningerne mellem kong Abdullah og flertallet af ligaens lande med Ægypten i spidsen. Abdullah havde i forvejen tilkendegivet, at han agtede at føre den politik videre, som var kommet til udtryk gennem Jeriko-kongressens beslutning om at samle landet øst og vest for Jordan-floden under hans krone, og i sommeren 1949 havde han som udtryk herfor ændret statens navn fra Transjordanien til »Jordans hashimitiske kongerige«. Betegnelsen var både ambitiøs og provokerende, og skridtet et slag i ansigtet på Gaza-regeringen og de stater, der støttede denne. Ved betegnelsen hashimitisk antydedes tillige, at Abdullah sigtede mod at realisere hashimidedynastiets drøm om skabelsen af et storsyrisk rige under dette kongehus – et rige, der skulle omfatte Transjordanien, Palæstina, Iraq, Syrien og Libanon, og som ville blive en arabisk stormagt, der let kunne gøre Ægypten og Saudi-Arabien rangen stridig som førende arabiske nation.

Der var således god grund for ægypterne og de arabere, der var imod Abdullahs planer, til at forsøge på Cairo-konferencen at lægge hindringer i vejen for Jordans hersker, og det var muligt, fordi kun regeringen i Iraq sympatiserede med Abdullah. Det var et slag mod Jordan, at Gaza-regeringen blev repræsenteret på mødet, men mere alvorligt var det, at rådet den 13.april 1950 besluttede – imod Jordans stemme –, at den arabiske ligas medlemsstater ikke ville annektere nogen del af Palæstina.

Beslutningen blev truffet på den baggrund, at der umiddelbart forinden var blevet afholdt valg til et parlament for hele Jordan, både i det gamle Transjordanien og i de dele af Palæstina, som den arabiske legion beherskede. Men ligaen formåede ikke at hindre Abdullah i at føre sin politik igennem. Den 24.april 1950 mødtes parlamentet i Amman og traf beslutning om – som en midlertidig ordning – at skabe en union mellem Transjordanien og de af Jordan-tropper besatte dele af Palæstina.

Denne faktiske annektion og tilsidesættelse af den arabiske ligas beslutninger vakte en storm af forbitrelse navnlig i Ægypten, som forsøgte

at få Jordan ekskluderet af ligaen. Det stødte dog på modstand fra Iraqs side, og Abdullah kunne desuden henvise til, at det kun var en midlertidig ordning, der var truffet. Det kunne han gøre med så meget mere grund, som Israel omgående havde protesteret mod indlemmelsen i Jordan. Men Abdullah befandt sig på sikker grund. Anneksionen blev omgående akcepteret af Storbritannien, der ved samme lejlighed omsider anerkendte Israel de jure. Det var tydeligt nok, at Jordans hersker ved denne lejlighed som så ofte før havde handlet i forståelse med London, og at gennemførelsen af Abdullahs planer var velset af englænderne.

4. MAGTBALANCEN.

Med gennemførelsen af indlemmelsen i Jordan ophørte den dynamiske udvikling i Palæstinaspørgsmålet, og der har siden 1950 ikke fundet større ændringer sted i situationen.

Stillingen ved midten af 1950 var den, at to magter kunne regne sig for sejrherrer i striden, nemlig både Israel og Jordan. Israel havde ikke alene formået at afvise angrebene på den jødiske stats eksistens, men det havde endog kunnet udvide sit territorium udover, hvad F.N. i 1947 havde tiltænkt det. Dets områder var nu omkring en halv gang større, og det havde opnået betydelige strategiske fordele. Israelitternes fremtrængen til Aqaba-bugten var vigtig, fordi den afbrød forbindelsen mellem Ægypten og de øvrige arabiske lande, men også i nord – på den syriske front – var stillingen blevet væsentligt forbedret. For Abdullah havde krigen betydet, at hans kongerige var blevet fordoblet i indbyggerantal, at områder, der var væsentligt rigere end Transjordanien, var kommet under hans herredømme, og at landets militære prestige var blevet betydeligt forøget, da det viste sig, at kun hans tropper var i stand til at hamle op med Israels.

Men begge sejrherrer led også af åbenbare svagheder. Jordan havde betalt tilvæksten med et åbent brud med Ægypten og en isolering indenfor den arabiske verden, og året efter måtte Abdullah bøde for sine handlinger med sit liv, da han faldt for en snigmorders kugle. Det var hans modstandere blandt Palæstina-araberne, der kom ham til livs, men triumfen var først og fremmest Ægyptens. Hans død betød også et alvorligt slag for Storbritanniens mellemøstlige politik og forårsagede, at Jordan ikke længere kunne spille sin hidtidige egenmægtige rolle i den arabiske verden.

Heller ikke Israel kunne slå sig til ro med, hvad der var opnået. Abdullahs død bevirkede, at jøderne ikke længere kunne regne sikkert med den splittelse blandt araberne, som i så høj grad havde virket med til, at Israel havde kunnet gennemleve den kritiske periode 1948–49, men frem

for alt var det åbenlyst, at våbenstilstandsoverenskomsterne i 1949 ingenlunde var ensbetydende med, at araberne havde affundet sig med tingenes tilstand eller med Israels eksistens. Det fremgik af en meget lang række udtalelser af arabiske statsmænd, af regeringernes uvillighed til at indlede regulære fredsforhandlinger og af den arabiske ligas beslutninger om at skærpe den økonomiske blokade af Israel, som var blevet etableret straks ved Palæstinakrigens udbrud. Ikke alene var al samhandel mellem Israel og den arabiske ligas lande afbrudt, men araberne søgte på enhver måde at genere jøderne økonomisk. Således opretholdt Iraq forbudet mod tilførsler af olie gennem den store pipeline fra Kirkuk-distriktet til raffinaderiet i Haifa, uanset det tab Iraqs egne finanser led herved. Desuden forsøgte de arabiske stater ved indførelse af sorte lister at begrænse andre landes skibsfart på israelske havne, og i Suezkanalen gennemførte Ægypten en vidtgående kontrabandekontrol, som flere gange medførte, at sikkerhedsrådet måtte tage sig af sagen.

Israels regering måtte også konstatere, at der viste sig flere og flere tegn på, at vestmagterne stræbte efter at opnå forståelse med de arabiske stater for at få dem med i en mellemøstlig forsvarspagt, og den frygtede, at Israels interesser i denne situation skulle blive prisgivet. Den vidste i hvert fald, at vestmagterne ønskede at opruste de arabiske lande, idet våbenembargoet for Mellemøsten var blevet ophævet kort efter, at våbenstilstandsoverenskomsterne var blevet undertegnet. Krigsmateriel kom i en stadig stigende strøm til de arabiske lande, og jøderne måtte frygte, at den militære overlegenhed, der havde bragt dem sejren i Palæstinakrigen, snart ikke længere eksisterede. En vis beroligelse lå nok i en erklæring, der blev udstedt den 25. maj 1950 af U.S.A., Storbritannien og Frankrig og hvori det hed, at våbenleverancer til de mellemøstlige lande kun fandt sted mod forsikringer fra modtagerlandet om, at man ikke ville føre en aggressionspolitik, og at den militære balance mellem Israel og arabstaterne ville blive opretholdt. Endvidere erklærede de tre vestmagter, at de ville skride til handling inden for eller uden for F.N., såfremt nogen stat skulle krænke eller forberedte krænkelse af våbenstilstandslinierne eller af Israels grænser. Derved blev der faktisk givet Israel en garanti, der havde større vægt end De forenede Nationers, men den kunne ikke tilsløre det faktum, at det mindre var af interesse for Israels sag end af hensyn til de arabiske landes oprustning og skabelsen af et mellemøstligt forsvarssystem, at erklæringen af 25. maj 1950 blev afgivet.

Udviklingen blev i Israel fulgt med så meget større nervøsitet, som et utal af episoder viste, hvor sårbare grænserne var, og et blik på kortet ville iøvrigt også være tilstrækkeligt til at fremtvinge erkendelsen af, at Israels forsvarsproblem var umådeligt svært at løse. Hele landet har et areal på knapt 21.000 km² (eller lidt mere end ⅔ af Jylland) men dets

grænser er over 600 km lange. Israel har 1 ½ million indbyggere, hvoraf de tre fjerdedele bor på kystsletten fra Haifa til Telaviv. Der er her mindre end 20 km i gennemsnit fra Middelhavskysten til Jordans grænse, og fra bjergene i Judæa kan den arabiske legion se den israelske hærs hovedkvarter i kikkerten. Jernbanen, der forbinder den nordlige og den sydlige del af landet løber på punkter kun få meter fra grænsen til Jordan, og såvel den som de vigtigste veje kan hurtigt afbrydes af fjendtlige styrker. Israels sårbarhed er således iøjnefaldende, og det må regnes for at være de fire omliggende arabstater, for slet ikke at tale om den arabiske ligas medlemslande som helhed, underlegne på trods af krigens forløb i 1948–49.

Israels politik må derfor gå ud på at opnå en fredsslutning, som kan bane vej for en forsoning med naboerne, og jøderne har hele tiden tilkendegivet, at de ønsker våbenstilstandsoverenskomsterne erstattet med en regulær fredsordning. Men Israel ønsker ikke fred for enhver pris, og det har kategorisk forkastet de betingelser, de arabiske lande i april 1950 opstillede som vilkår for overhovedet at ville indlade sig på fredsforhandlinger.

Flygtningeproblemet er da det, der først og fremmest melder sig, når talen er om fred i Palæstina, og det er et både tragisk og vanskeligt spørgsmål. Det drejer sig om henved 900.000 mennesker, hvoraf størsteparten befinder sig i flygtningelejre i Jordan (470.000) og i Ægypten (200.000). De har nu været flygtninge siden 1948 og er i det store og hele blevet nødtørftigt forsynet af F.N., der tillige har forsøgt at finde produktiv anvendelse for dem og at opmuntre til kolonisering i de arabiske lande, Men arabstaterne har kategorisk nægtet i større omfang at opsuge dem. til trods for at det let kunne lade sig gøre og endog ville betyde økonomisk fordel for dem. Motiverne bag de arabiske landes afslag er ildevarslende for Israel. Araberne benytter simpelt hen flygtningene som et kort i det fortsatte spil om Palæstina og anvender Israels vægring mod at lade dem vende hjem som argument for ikke at optage de fredsforhandlinger, som ellers ville kunne føre til anerkendelse af staten Israel og til stabilisering og økonomisk fremgang i Mellemøsten.

5. GRÆNSE-EPISODERNE.

Desuden foranlediger flygtningeproblemet dag ud og dag ind episoder langs grænserne og holder hadet levende. Flygtningelejrene i Gazaområdet og i Jordans Palæstina-distrikter er arnestedet for en glødende nationalisme og et brændende had til det folk, der forjog dem fra hjemmet. Det gør det ikke bedre, at flygtningene endnu har stammefrænder tilbage i Israel. Ikke alle arabere blev jaget ud af jøderne. Der er stadig

noget over 125.000 tilbage, men det gør ikke problemet mindre. Tværtimod – fordi forbindelsen mellem disse og deres slægtninge blandt flygtningene opretholdes og resulterer i et utal af ulovlige grænseovergange. Men flertallet af episoderne er af en anden art. Som oftest drejer det sig om rene røver- og tyvetogter, der dog antager en særlig karakter, når man tager i betragtning, at flygtningene eller de arabiske grænseboere ofte henter afgrøde eller redskaber fra jord, de selv tidligere dyrkede, og som de stadig betragter som deres egen. Men tyverierne og småoverfaldene har naturligvis skabt en spændt og usikker atmosfære og afføder ofte repressalier fra jødernes side. I flere tilfælde har israelske styrker taget del i de jødiske kolonisters hævntogter eller simpelt hen udført dem, og nogle af de blodigste begivenheder har haft netop denne karakter.

De største og farligste episoder under våbenstilstanden har været sammenstødene mellem syriske og israelske styrker i Huleh-sumpene og ved Tiberias-søen i foråret 1951, massakrerne i Qibya og Skorpionpasset og træfningerne i Jerusalem og i Beit Liqyat 1953–54, hvor Israel og Jordan har været impliceret samt endelig en lang række alvorlige sammenstød mellem ægyptiske og israelske tropper siden februar 1955. Hele denne række af episoder er blevet behandlet af F.N., og i de fleste tilfælde har materialet og debatten i Sikkerhedsrådet fastslået Israels ansvar for begivenhederne.

Det er et spørgsmål, som er blevet stærkt debatteret, hvorvidt episoderne udelukkende er udsprunget af den voldsomme lokale spænding i grænsedistrikterne, eller om der ligger videregående politiske motiver bag dem. Noget absolut sikkert svar herpå kan ikke gives. Det står ganske klart, at langt det overvejende flertal af episoderne er af rent lokal art. Det gælder i hvert fald den grænse, hvor de fleste krænkelser har fundet sted og hvor tabet af menneskeliv har været størst, nemlig den lange, stærkt sårbare og ofte uklare linie, der adskiller Israel og Jordan.

I så henseende er Qibya-affæren, der indtil Gaza-kampene i februar 1955 betegnede den blodigste og mest debatterede episode mellem et arabisk land og Israel siden 1949, typisk. Den indtraf natten mellem den 14. og 15. oktober 1953, da 250–300 velbevæbnede og kampvante israelitter overfaldt den jordanske landsby Qibya og foranstaltede en massakre, der kostede 42 arabiske civilpersoner livet. Formentlig drejede det sig om regulære israelske tropper, og i hvert tilfælde rørte den israelske hær ikke en finger for at forhindre aktionen, som Israels regering senere hævdede var udført af israelske landsbyboere, der for nylig var blevet forsynet med våben for at kunne værge sig mod arabiske overfald. Hele affæren var utvivlsomt en repressalie, foretaget som svar på de evindelige arabiske voldshandlinger og vel nok umiddelbart en hævn for mordet på en jødisk kvinde og hendes børn et par dage i forvejen. Der kunne imidlertid ikke

herske tvivl om, hvor gerningsmændene skulle søges, og den blandede våbenstilstandskommission for Israel og Jordan fordømte straks handlingen som en ren terroraktion. I betragtning af den store blodsudgydelse blev den bedømt meget alvorligt, og vestmagterne krævede omgående, at Sikkerhedsrådet skulle tage sagen op til behandling. Det skete også, men samtidig indsendte Israel en klage over de arabiske grænsekrænkelser, og især over de mange jordanske. Palæstinaspørgsmålet blev på dette grundlag behandlet i Sikkerhedsrådet i møder fra slutningen af oktober til sidst i november 1953, og der blev rettet en kraftig kritik mod Israel, samtidig med at rådet anbefalede Israel og Jordan at træffe fælles foranstaltninger for at undgå gentagelser. En del af grundlaget for Sikkerhedsrådets fordømmelse af Israel i Qibya-affæren var tilvejebragt af chefen for F.N.s våbenstilstandskommission i Palæstina, den danske general Bennike, der i sin rapport hævdede, at der ikke kunne være tvivl om, at veludrustede og trænede israelske styrker havde været i aktion. Han understregede iøvrigt, at nok havde araberne foretaget langt de fleste af de krænkelser, der havde fundet sted ved grænsen mellem Israel og Jordan, men de groveste havde været jødiske, og det var åbenbart, at jøderne i den sidste tid var blevet langt mere aggressive end tidligere. Han fastslog, at der siden den blandede våbenstilstandskommissions oprettelse var indløbet 816 klager fra Israel og 542 fra Jordan, og at kommissionen havde fastlagt skylden for ialt 113 overfald, hvoraf jøderne bar ansvaret for 63 og araberne for 50. Jøderne havde ialt mistet 89 dræbte og araberne 175.

De forhandlinger, Sikkerhedsrådet havde foreslået Israel og Jordan at optage, kom imidlertid ikke i stand, og i stedet indtraf nye sammenstød. Af særlig alvorlig karakter var et overfald på en jødisk bus i Skorpionpasset i den nordøstlige del af Negeb og på den arabiske landsby Nahalin i marts 1954. Massakren i Skorpionpasset blev udlagt som en arabisk hævn for Qibya-affæren, og Israel krævede omgående aktion fra Sikkerhedsrådets side. De undersøgelser, der blev foretaget, gav imidlertid ikke noget sikkert resultat med hensyn til, hvad der virkelig var foregået, og formanden for den blandede våbenstilstandskommission, den amerikanske kommandør Hutchinson, nægtede at træffe nogen afgørelse på det foreliggende grundlag. Affæren førte til, at Israel trak sine repræsentanter i den blandede kommission for Israel og Jordan tilbage, og først da Hutchinson i oktober 1954 blev afløst af den amerikanske oberst Brewster, vendte jøderne tilbage til kommissionen.

I mellemtiden var nye og alvorlige episoder indtruffet mellem Jordan og Israel, og hele sommeren 1954 var præget af blodige skærmydsler. Alvorligst var en regulær fægtning i dagene fra 30. juni til 4. juli mellem israelske tropper og den arabiske legion i Jerusalem, og en repres-

salieaktion jødiske styrker i begyndelsen af september foretog i lighed med Qibya-affæren mod den arabiske landsby Beit Liqyat og herunder kom i kamp med jordansk militær. En tid syntes en hel »lille krig« at være ved at udvikle sig, men i efteråret 1954 blev forholdene dog noget roligere – utvivlsomt fordi U.S.A. og Storbritannien ad diplomatisk vej skred ind og lagde hårdt pres på Israel. Medvirkende hertil var det muligvis også, at jøderne nu fik deres ønske om, at general Bennike, som de beskyldte for at have indtaget proarabiske standpunkter, blev udskiftet med den canadiske general Burns som chef for F.N.s våbenstilstandsdelegation.

Af en anden karakter er konflikten om Jordanflodens vand, men samtidig er dette problem et af dem, der – når det rette øjeblik er inde – skulle give de største muligheder for et samarbejde mellem Israel og de arabiske stater. Der har flere gange været sammenstød mellem syriske og israelske tropper i det demilitariserede område ved Hulehsøen og Tiberiassøen og langs det mellemliggende stykke af Jordan-floden. De alvorligste af disse kontroverser skyldtes syrisk indskriden mod jødiske anlægsarbejder, hvormed hensigten har været dels at oprette et kraftværk ved Jordan, dels at lede vand bort fra floden, før den løber ind i Tiberiassøen. De jødiske vandingsplaner går meget vidt, idet meningen er at føre Jordanvandet til et reservoir i Galilæa og herfra overrisle landet helt ned til Negeb. Disse projekter vil nok genere Syrien noget og tage vand fra det syriske landbrug langs Jordan, men endnu alvorligere er det, at projektets gennemførelse vil betyde en katastrofe for staten Jordan, som derefter kun vil få vand af betydning fra Jordans biflod, Yarmuk. Hele denne situation opfordrer til en planmæssig indsats, udført af i hvert fald de tre interesserede lande, Jordan, Israel og Syrien, og fra amerikansk side har man flere gange forsøgt at få et sådant samarbejde i gang og har også henvist til, at de store muligheder, der herved åbner sig, ville skabe gode betingelser for flygtningenes bosættelse. Men foreløbig har en sådan løsning været umulig og vil være det, så længe de arabiske lande holder fast ved ligaens beslutning om ikke at deltage i regionale konferencer eller organisationer, hvor også Israel er repræsenteret. F.N. har i spørgsmålet om den jødiske aktivitet i det demilitariserede område indtaget det standpunkt, at Israels projekter må hvile, indtil en almindelig afklaring af forholdene har fundet sted, og De forenede Stater er ikke veget tilbage for at give Israel økonomiske tommelskruer på for at få det til at bøje sig i denne sag.

6. ISRAEL OG ÆGYPTEN.

Sammenstødene mellem jøder og ægyptere adskiller sig i flere henseender fra episoderne mellem Israel og Jordan og mellem Israel og

Syrien. Baggrunden har nok til en vis grad været den samme, som gælder langs Jordan-grænsen, nemlig den højspændte atmosfære i Gaza-området, hvor flygtningene er stuvet sammen som sild i en tønde, og hvor værtsnationen bærer ved til hadets bål, hvor plyndringer og røvertogter følger slag i slag, ofte med militærets billigelse, og hvor jøderne fra tid til anden foretager repressalier. Men det er bemærkelsesværdigt, at roen nogenlunde har kunnet opretholdes langs den ægyptiske grænse indtil september 1954. Siden da har det været her, de alvorligste begivenheder har fundet sted, og jøderne har klaget over en lang række ægyptiske togter dybt ind i Negeb-ørkenen. De fleste krænkelser synes at være foretaget fra ægyptisk side, men også her blev det Israel, der gennem en drastisk aktion først nedkaldte F.N.s fordømmelse over sig. Det skete, da israelske tropper den 28. februar 1955 angreb et par ægyptiske militærposter inde i Gaza-området og det kom til kampe, hvorunder 38 ægyptere og 8 jøder blev dræbt. Fra Israels side hævdede man, at dets soldater var kommet ind på ægyptisk territorium under forfølgelse af ægyptere, der havde angrebet jødiske styrker inde på israelsk område, men den blandede våbenstilstandskommission fastslog efter nøje undersøgelser, at der var tale om »et forud forberedt og planlagt angreb, som israelske myndigheder havde givet ordre til«.

Klager både fra ægyptisk og israelsk side blev behandlet af Sikkerhedsrådet i marts 1955 og resulterede i en fordømmelse af Gaza-episoden som Israels værk. Det blev også understreget, at det var umuligt at nå til nogen endelig fredsordning med mindre alle parter nøje overholdt våbenstilstandsforpligtelserne, og Sikkerhedsrådet opfordrede desuden i en resolution af 30. marts 1955 Israel og Ægypten til i fællesskab at træffe foranstaltninger, der kunne hindre nye episoder. Skridt hertil blev taget i slutningen af juni af en blandet israelsk-ægyptisk kommission.

Gaza-episoden indtraf på et tidspunkt, da forholdet mellem Israel og Ægypten var blevet yderligere spændt som følge dels af opbringelsen af et israelsk skib, »Bat Galim«, i Suezkanalen i september 1954, dels på grund af to dødsdomme i Cairo over jødiske spioner, som blev henrettet i slutningen af januar 1955, og alene dette gør, at det ikke vil være urimeligt at placere Gaza-episoderne i større sammenhæng. Det er oplagt, at »Bat Galim«-affæren i Suezkanalen betegnede en jødisk provokation i den hensigt at forstyrre den afsluttende fase i de britisk-ægyptiske forhandlinger, der førte frem til Suez-overenskomsten af 19. oktober 1954, og som ryddede en af anstødsstenene for en mellemøstlig forsvarspagt og dermed for arabisk oprustning af vejen. De ægyptiske aktioner i Negeb begyndte på samme tid, og det er næppe forkert at se dem motiveret med, at Ægypten ønskede at holde den arabiske verdens fjendskab overfor Israel på kogepunktet for at få den til at stå tæt sammen under ægyp-

tisk førerskab i den kommende tid, hvor spørgsmålet om det mellemøstlige forsvars- og pagtsystem skulle afgøres. Der kan også argumenteres for, at de hyppige krænkelser fra ægyptisk side i de følgende måneder med kulmination i februar 1955 har sigtet til at øge spændingen i forholdet mellem arabere og jøder for at understrege nødvendigheden af den arabiske solidaritet, som Iraq – og med det måske flere af den arabiske ligas medlemslande – var ved at gøre sig fri af, og som blev sprængt med Bagdadpagten mellem Iraq og Tyrkiet den 25. februar 1955.

Herefter var situationen i Mellemøsten totalt ændret, og det spørgsmål meldte sig, hvorledes Israels stilling ville blive påvirket heraf. Svaret lod vente på sig i nogle måneder og blev først klart i august-september 1955, da en ny bølge af væbnede sammenstød mellem ægyptere og jøder satte ind, og da Ægypten havde opnået støtte fra østmagterne som modtræk mod vestens Bagdadpagt-politik. De første skærmydsler i denne omgang fandt sted den 20. august, og derefter tiltog episoderne i voldsomhed dag for dag, indtil de kulminerede den 31. august, da israelske tropper foretog en straffeekspedition dybt ind på ægyptisk område og sprængte en kommandopost i luften, hvorfra israelitterne påstod, at arabisk sabotage- og terrorvirksomhed i Palæstina blev organiseret. Denne træfning ved Chan Yunis, som jøderne måtte bære ansvaret for, kostede betydeligt tab på begge sider og var efter alt at dømme den blodigste indtil da siden våbenstilstandsoverenskomsterne i 1949.

Gaza-kampene i slutningen af august fremkaldte et nyt F.N.-forsøg på at fjerne det værste konfliktstof ved den ægyptiske grænse, men samtidig var der mange tegn på, at Palæstinaspørgsmålet for alvor var ved at vende tilbage til det storpolitiske plan. Den 26. august fremsatte John Foster Dulles forslag om, at USA skulle påtåge sig at garantere grænsen mellem Israel og de arabiske lande efter at der var blevet foretaget visse justeringer og at USA skulle hjælpe Israel til et internationalt lån, hvorved den israelske regering skulle blive i stand til at yde de arabiske flygtninge erstatning. Dullesplanen fik en god modtagelse i Jerusalem, men fremkaldte harme blandt de arabiske stater og navnlig i Ægypten, hvor der ellers en kort overgang i foråret 1955 havde lydt mere fredsommelige toner overfor Israel. Nu påstod tværtimod oberst Nasser, at Israel havde haft til hensigt at gå til angreb mod ægypterne og erobre Gazaområdet den 28. august, og at kun Syriens holdning havde forhindret israelitterne i at realisere deres planer, idet den syriske regering skulle have tilkendegivet, at den øjeblikkelig ville komme Ægypten til undsætning. Israel havde således måttet opgive tanken om at kunne gøre op med en enkelt arabisk stat ad gangen.

Når Ægypten kunne indtage en stejl og selvsikker holdning overfor Dulles forslag skyldtes det, at Sovjetunionen netop ved denne tid be-

gyndte at interessere sig mere aktivt for det mellemste Østens forhold, og at man i Kreml fandt det naturligt at bygge på Cairo som modstykket til Bagdad og at anvende den omtålelige Palæstinasituation som et trumfkort i spillet om de arabiske lande. Udgangspunktet blev taget i det mest prekære af alle spørgsmål, nemlig våbenbalancen mellem Israel og de arabiske lande. Det havde lige siden Palæstinakrigen 1948–49 – og specielt udtrykt i tremagtserklæringen af 25. maj 1950 – været vestmagternes politik ikke at tillade, at den ene af partene modtog forsyninger, der gav den militær overvægt over den anden. Denne situation havde ingenlunde været russerne uvelkommen, idet den effektivt hindrede en vestlig oprustning af de arabiske stater og dermed dannelsen af en mellemøstlig militæralliance, sålænge Palæstina-konflikten ikke var ude af verden. Men Bagdadpagten og specielt Storbritanniens tilslutning til denne ændrede billedet totalt. Herefter måtte man regne med en hastig oprustning af de mellemøstlige lande, der deltog i Bagdadpagten, og dermed var Sovjetunionens fordele i Mellemøsten som blæst bort. Dette forhold blev imidlertid opvejet af Ægyptens holdning overfor Iraq og af Cairoregeringens trang til at demonstrere handlekraft i Palæstinaspørgsmålet for derved at kompensere indre vanskeligheder og et forsmædeligt nederlag i Sudanpolitikken.

Den ægyptiske regering havde i forvejen småflirtet med Kreml, men man antog som helhed, at Ægypten var alt for afhængigt af vestmagterne i økonomisk henseende til at kunne vove en virkelig østorientering. Dog sluttede Cairo så tidligt som den 22. august 1955 en 3-årig handelsoverenskomst med det kommunistiske Kina, hvorefter der for det første år skulle finde en vareudveksling sted til en værdi af næsten 500 millioner kroner. Kineserne skulle aftage ægyptisk bomuld, mens Ægypten til gengæld bl.a. fik »let maskineri« – en betegnelse som dækkede over leverancer af maskingeværer og andet lettere krigsmateriel. Hermed var man imidlertid kun ved begyndelsen. I forvejen havde Sovjetunionen tilkendegivet, at det var villigt til at levere Ægypten våben, og da ægyptiske forsøg på at formå USA til at sælge krigsmateriel mislykkedes, accepterede Nasser i sidste halvdel af september 1955 det russiske tilbud. I første omgang sluttedes en aftale mellem Tjekoslovakiet og Ægypten om en udveksling af bomuld mod våben, og en månedstid senere ankom russiske skibe til Alexandria med ladninger af krigsmateriel. Alt i alt menes det, at Ægypten fra østlandene vil modtage et par hundrede MIG-jagere, hundrede panservogne, svært artilleri og muligvis et antal u-både, alt leveret til overordentligt billige priser.

Det er indlysende, at leverancer af dette omfang vil kunne forstyrre hele den militære magtbalance og bringe Israels eksistens i yderste fare, samtidig med at Ægyptens magt og prestige i hele Mellemøsten forøges.

En bølge af diplomatisk og militær aktivitet er derfor fulgt i våbensendingernes kølvand, men det er tydeligt, at vestmagterne har haft overordentligt vanskeligt ved at nå frem til en fælles holdning. Storbritannien har hele tiden været den mest pro-arabiske af dem og er blevet stærkt kritiseret i Israel for at have leveret våben navnlig til Iraq, Ægypten og Jordan. Frankrig har ganske vist solgt en del materiel – bl.a. de fremragende Mystére-jetjagere til Israel – men der er fremkommet efterretninger om, at Frankrig har aftalt med Ægypten at ophøre med disse leverancer mod at Cairo indstiller sin propagandastøtte til nationalisterne i Fransk Nordafrika. Kun USA synes da at være pålideligt i de israelske lederes øjne, men det er svært at tilsløre det faktum, at De forenede Staters interesse i et venskab og eventuelt forbund med hele den arabiske verden langt overstiger den amerikanske stats nytte af et godt forhold til Israel og af Israels eksistens. Eet tæller dog alvorligt med i de amerikanske statsmænds overvejelser, nemlig – ligesom i 1944 – hensynet til de jødiske stemmer ved valgene i 1956. Det er sikkert også erkendelsen heraf, der har fået Sovjetunionen til at spille så højt et spil, som tilfældet er, og så sikkert gå ud fra, at vestmagterne ikke vil lade den jødiske stat i stikken. Den alvor, hvormed vestmagterne betragter situationen, er fremgået af en lang række forhandlinger, bl.a. på udenrigsministermødet i Geneve i oktober–november 1955, uden at der dog endnu kan spores noget sikkert tegn på, at den diplomatiske aktivitet har ført frem til en løsning eller blot en afspænding. Tværtimod har en række blodige begivenheder ved den israelsk-ægyptiske grænse i slutningen af oktober og begyndelsen af november klart tilkendegivet, hvor farlig situationen er, og hvor lidt der skal til, før en krig kan være i fuld gang. Den 26. oktober foretog ægyptiske styrker en grænsekrænkelse ved el Auja syd for Gaza-distriktet. Israel svarede prompte med at angribe den ægyptiske militærlejr, Kuntila, og den 28. oktober erklærede den israelske regering, at den ville følge en »øje-for-øje-og-tand-for-tand-politik« overfor Ægypten. Episoderne udviklede sig herefter hastigt til en hel lille ørkenkrig med anvendelse af både kampvogne og fly. Særlig hårdt gik det til omkring Sabba i Sinaiørkenen, hvor kampene gjaldt beherskelse af den vigtige vej mellem Beersheba og Ismailia, men også helt ned til Israels nye havn ved Aqababugten, Elath, følte urolighederne. Begge parter led alvorlige tab i disse slag, og meget tyder på, at Israel denne gang stødte på adskilligt alvorligere ægyptisk modstand end tidligere. Herved er det problem blevet helt brændende, om Israel skal udnytte den militære overlegenhed over Ægypten, det formentlig endnu har, til at fremtvinge en afgørelse, mens tid er. I den jødiske stat agiterer herfor navnlig det nationalistiske højreparti, Heruth, der ved valgene i foråret 1955 gik betydeligt frem, men også inden for hæren har tanken

tilhængere, og selveste ministerpræsident David Ben Gurion, har ytret sig på en måde, der kunne tyde på, at heller ikke han stiller sig afvisende. Det er imidlertid uvist, om et sådant opgør kan finde sted, uden at de andre arabiske magter iler Ægypten til undsætning og Israel derved stilles overfor en fjende, der utvivlsomt er stærkere end i 1948–49. Endelig har jo også vestmagterne et ord at skulle have sagt og navnlig USA har formentlig så megen indflydelse i Jerusalem, at den israelske regering ikke kan handle helt på egen hånd. Og vestmagternes interesse er – modsat Ruslands – at få Palæstinaspørgsmålet løst hurtigt og fredeligt, så Bagdadpagten kan blive yderligere udbygget og et effektivt mellemøstligt forsvar omsider etableres.

INSTITUTET FOR HISTORIE OG SAMFUNDSØKONOMI

BERETNING OM VIRKSOMHEDEN I 1954

INSTITUTETS LEDELSE

Institutets styrelse består i henhold til grundbestemmelserne af lærerne i historie og samfundsøkonomi ved Københavns Universitet samt chefen for Det statistiske Departement tillige med et mindre antal valgte medlemmer.

I februar 1954 indvalgtes docent *Poul Winding* i styrelsen, som ved udgangen af 1954 bestod af følgende medlemmer:

Lektor Erik Bach.
Professor, dr. phil. Povl Bagge.
Fhv. nationalbankdirektør C. V. Bramsnæs.
Professor, dr. phil. Aksel E. Christensen.
Departementschef E. Cohn.
Fhv. indenrigsminister Bertel Dahlgaard, M. F.
Professor, dr. phil. Astrid Friis, næstformand og kasserer.
Professor, dr. phil. A. Hald.
Professor, dr. phil. Sven Henningsen.
Professor, dr. polit. Carl Iversen.
Lektor, dr. phil. Arne Jensen.
Fhv. minister Aksel Larsen, M. F.
Lektor, dr. polit. Niels Lindberg.
Rigsarkivar, dr. phil. Axel Linvald.
Lektor Poul Nørregaard Rasmussen.
Professor H. Winding Pedersen.
Professor, dr. oecon Kjeld Philip.
Professor, dr. jur. & phil. Alf Ross.
Professor K. Skovgaard.
Kontorchef, lektor P. P. Sveistrup.
Kontorchef, lektor K. Vedel-Petersen.
Generalsekretær i Nordisk Råd, cand. mag. F. W. Wendt.
Lektor Kjeld Winding.
Docent Poul Winding.
Professor dr. polit. & oecon. F. Zeuthen, formand.

Forretningsudvalget har bestået af formanden, professor *F. Zeuthen,* næstformanden og kassereren, professor *Astrid Friis,* professor *Carl Iversen* samt rigsarkivar *Axel Linvald* med professor Sven Henningsen som honorær sekretær. Tilsynet med det daglige arbejde er i 1954 udført af cand. polit. Erling Olsen.

»ØKONOMI OG POLITIK«

Institutets kvartalsskrift »Økonomi og Politik« er i 1954 blevet redigeret af Sven Henningsen og Poul Winding. Oplaget har været 3.500 eksemplarer og abonnementsprisen 8.00 kr. (for studenter 5.00 kr.). »Økonomi og Politik« er i årets løb blevet udvekslet med udenlandske tidsskrifter, ligesom det også efter anmodning tilsendes en række danske institutioner.

»*Economic Conditions in Denmark*« et engelsk resumé af den danske konjunkturoversigt i »Økonomi og Politik«, er blevet udsendt til danske repræsentationer i udlandet, 80 udenlandske, historiske og økonomiske institutter, biblioteker m.v.

DET HISTORISKE ARBEJDE

Institutets prishistoriske arbejde er blevet fortsat i 1954 under ledelse af professor, dr. phil. *Astrid Friis* og med universitetsadjunkt *Kristof Glamann,* cand. polit. *Erling Olsen,* cand. mag. *Edit Rasmussen* og mag. art. *Kirsten Willerslev* som medarbejdere. Universitetsadjunkt Kristof Glamann har i det forløbne år fortsat og fuldført den i efteråret 1953 påbegyndte arkivundersøgelse vedrørende brød-, øl- og kødtakster. Udarbejdelsen af manuskript er fortsat ved et samarbejde mellem professor Astrid Friis og Universitetsadjunkt Glamann. Ved årets udgang forelå manuskriptet til indledningen vedr. tabellerne over torvekøb, priscouranter, brød- og øltakster samt størstedelen af manuskriptet til den generelle indledning omfattende en redegørelse for pengehistorien samt mål og vægt færdigt udarbejdede. Ved udarbejdelse af manuskriptet til mål og vægt har arkivar Edit Rasmussen medvirket, ligesom der af sidstnævnte på forskellige punkter er foretaget supplerende arkivundersøgelser, der viste sig nødvendige under manuskriptets udarbejdelse. Opstillingen af tabeller er fortsat foretaget af cand. polit. Erling Olsen.

Undersøgelsen af dansk øxneopdræt og -export i det 16. og 17. århundrede, der ledes af professor, dr. phil. *Astrid Friis,* er blevet fortsat i 1954 af mag. art. *Svend Ellehøj.* I overensstemmelse med den forrige år

lagte arbejdsplan, har magister Ellehøj i 1954 foretaget en statistisk bearbejdelse af det indsamlede materiale.

Arbejdet med undersøgelsen af vekselvirkningen mellem U.S.A. og Danmark har hvilet i 1954, da professor *Sven Henningsen* og mag. art *Niels Petersen* har været optaget af andet arbejde.

Institutet har i 1954 nedsat et udvalg bestående af professorerne *Povl Bagge, Troels Fink, Sven Henningsen* og *Kjeld Philip* samt generalsekretær *F. W. Wendt* med den opgave at undersøge mulighederne for at få udarbejdet en skildring af den danske udenrigspolitiske, historiske udvikling.

DET ØKONOMISKE ARBEJDE

Institutet har i 1954 udsendt professor, dr. oecon. *Kjeld Philips* bog: »Intergovernmental Fiscal Relations«.

Ligeledes udkom i 1954 fuldmægtig, cand. polit. *Poul Erik Milhøjs* bog: »Lønudviklingen i Danmark 1914–1950«. Bogen er en let omarbejdelse af den afhandling, som indbragte forfatteren Nationaløkonomisk Forenings Fonds pris på 5000 kr.

Endvidere har Institutet i 1954 udgivet en af et udvalg bestående af professorerne *Carl Iversen, H. Winding Pedersen* og *F. Zeuthen* samt direktør *Jens Toftegård* (Bikuben) ved kontorchef, cand. polit. *Kjeld Bjerke,* Det statistiske Departement, foretagen undersøgelse over nettoopsparing, kapitalbevægelse og formuernes sammensætning i København i kalenderåret 1949.

Sekretær, cand. polit. *Heinrich Schlebaum Larsen* har i 1954 til Institutets tilsynsråd afleveret et manuskript om arbejdsmarkedsorganisationernes politik i forbindelse med overenskomstforhandlingerne i perioden 1920–1932.

Sekretær, cand. polit. *Erik Hoffmeyer* har i 1954 fortsat arbejdet med sin afhandling om »Dollarknaphed og valutakonvertibilitet«. Fremstillingen planlægges at falde i tre dele. I den første vil forfatteren give en teoretisk redegørelse for det internationale ligevægtsproblem. I anden del belyses dollarproblemet statistisk, og de betydeligste økonomiske forfatteres bedømmelser gennemgås kritisk. I tredie del gennemgås betalingsmekanismerne fra guldfoden før 1. verdenskrig over guldfoden fra 1920 'rne, Tripartite-overenskomsten af 1936 og Bretton Woods aftalen af 1944 til Den europæiske Betalingsunion af 1950 for at påpege hver enkelt betalingsmekanismes betydning for den internationale handels stabilitet og struktur. Et Rockefeller-stipendium har sat Erik Hoffmeyer i stand til at foretage de afsluttende studier under 1 års ophold i U.S.A.

Lecturer i landbrugsøkonomi ved University of Nottingham, cand. polit. *Knud Rasmussen* har i 1954 fortsat sin analyse af forrentningsprocenterne i Landøkonomisk Driftsbureaus regnskabsmateriale.

ARBEJDET MED INTERNATIONALE FORHOLD

Institutet har i 1954 truffet beslutning om udgivelsen af en serie mindre bøger om centrale internationale økonomiske og politiske problemer, hvis første bind vil blive udsendt i 1956.

Institutet har i det forløbne år haft forbindelse med følgende udenlandske instituter, med hvilke der er udvekslet publikationer og tidsskrifter: Belgien: Institut des Relations Internationales i Bruxelles; Canada: Queens University; England: The Royal Institute of International Affairs i London, London School of Economics and Political Science, University of Cambridge, The Institute of Statistics ved Universitetet i Oxford; Finland: Finlands Banks Institut för Ekonomisk Forskning i Helsingfors, Utrikespolitiska Samfundet i Helsingfors; Frankrig: Centre d'Etudes de Politique Etrangère i Paris; Holland: Institut voor internationale Zaken i Haag; Japan: Economic Council, Government of Japan i Tokyo; Norge: Chr. Michelsens Institut for Vitenskap og Åndsfrihet i Bergen, Universitetets økonomiske Institut i Oslo; Sovjetunionen: Institut d'economie et de politique i Moskva; Sverige: Företagsekonomiska Forskningsinstitutet ved Handelshögskolan i Stockholm, Konjunkturinstitutet i Stockholm, Nationalekonomiska Institutionen i Lund, Nationalekonomiska Institutionen i Uppsala, Utrikespolitiska Institut i Stockholm; Tyskland: Institut für Weltwirtschaft an der Universität Kiel; U.S.A.: Foundation for Foreign Affairs i Washington, Council on Foreign Relations i New York, Yale University Library i New Haven, University of International Relations i Los Angeles.

BIBLIOTEKS- OG REGISTRERINGSARBEJDE

Institutets bibliotek er i årets løb blevet forøget med ca. 200 bind.

Avisregistraturen, som Institutet fortsat har afleveret til Det kongelige Bibliotek, Statsbiblioteket i Århus, Landsarkivet i Odense og Universitetsbibliotekets 1. afdeling (Fiolstræde), er blevet videreført således at »Berlingske Tidende« pr. 31/12 1954 er registreret indtil september 1915 og »Politiken« til juli 1921.

Registraturen af udenlandske og danske tidsskriftartikler er videreført i sædvanligt omfang. Der er i de senere år blevet udsendt ca. 800 kort om året til en pris af 4 øre pr. kort. 28 abonnenter modtager hele

Indekset, medens 20 abonnerer på enkelte grupper til en minimumspris af 6 kr. om året. Der er 2 udvekslingsabonnenter.

INSTITUTETS FINANSIELLE FORHOLD

Institutet har i årets løb modtaget tilskud fra Staten, Tipstjenesten, Statens almindelige Videnskabsfond, Rask-Ørsted Fondet, Gentofte Kommune, Danmarks Nationalbank, Landmandsbanken, Kjøbenhavns Handelsbank og Privatbanken, samt dagbladene »Politiken« og »Berlingske Tidende«.

For disse tilskud bringer Institutet sin oprigtigste tak.

DEN INTERNATIONALE ØKONOMISKE SITUATION

TRÆK AF LØN- OG PRISUDVIKLINGEN SIDEN 1949

I den senere tid har spørgsmålet om lønningers og prisers udvikling i forskellige lande og deres betydning for den internationale økonomiske balance tiltrukket sig stor opmærksomhed i den offentlige debat ikke blot her i Danmark, men også i en række andre vesteuropæiske lande. Der kan derfor være grund til at beskæftige sig lidt med det statistiske materiale, som foreligger til belysning af disse forhold.

Når man ønsker at foretage en sammenligning af den økonomiske udvikling i forskellige lande (eller for den sags skyld i forskellige erhverv inden for det samme land), rejser der sig altid visse principielle problemer, herunder navnlig på hvilken tid man skal tage sit udgangspunkt, samt om de forskellige tidsrækker af statistiske oplysninger, der står til rådighed, er udregnet på et ensartet grundlag og efter ensartede principper, således at de er umiddelbart sammenlignelige. Begynder man analysen, fx. af lønudviklingen, på et tidspunkt, hvor lønningerne i et bestemt land gennem længere tid har ligget fast, samtidig med at de er steget stærkt i andre lande, taler meget for, at man vil få et overdrevent indtryk af lønudviklingens styrke i det pågældende land i analyseperioden, fordi arbejderne her højst sandsynligt vil være i stand til at opnå betydelige lønforhøjelser, svarende til, hvad andre landes arbejdere allerede har opnået. Omfatter sammenligningen et større antal lande, er det næsten uundgåeligt, at der på denne måde kommer visse skævheder ind i billedet for nogle af de pågældende lande, fordi udviklingen sjældent foregår i samme takt alle steder. Det andet af de nævnte problemer kommer frem, fordi de statistiske oplysninger vedrørende fx. lønforholdene i nogle lande refererer til lønsatserne, i andre til den gennemsnitlige timefortjeneste, hvorved skiftende omfang af overarbejde, personlige tillæg, ændringer i beskæftigelsens fordeling på erhverv med forskelligt lønniveau, og lignende forhold kommer til at øve indflydelse. For import- og eksportpristal spiller det på tilsvarende måde en rolle, om disse talrækker er beregnet på grundlag af noteringer eller repræsenterer enhedsværdierne af de importerede og eksporterede varemængder, ligesom det i sidste fald

Løn- og prisudvikling i Vesteuropa og Nordamerika.
1949—1955.

Danmark (1.44)

	1950	1951	1952	1953	1954	1955		
						1. kvt.	2. kvt.	3. kvt.
Engrospr.	78	100	97	91	91	93	94	95
Importpr.	77	98	96	86	84	85	84	—
Eksportpr.	68	76	80	76	75	75	74	—
Bytteforh.	88	78	84	88	90	88	88	—
Lønninger	73	81	89	92	96	97	—	—

Sverige (1.44)

Engrospr.	74	98	104	97	97	97	99	101
Importpr.	85	108	113	103	103	103	103	—
Eksportpr.	68	105	104	91	89	90	90	—
Bytteforh.	81	98	93	88	86	86	87	—
Lønninger	72	87	103	108	113	115	120	—

Holland (1.43)

Engrospr.	79	96	94	91	91	92	91	91
Importpr.	80	98	97	86	82	84	84	84
Eksportpr.	72	85	86	77	73	73	72	70
Bytteforh.	91	86	89	90	90	87	86	83
Lønninger	75	81	83	83	93	97	97	97

Frankrig (1.30)

Engrospr.	85	109	114	109	107	106	106	105
Importpr.	89	114	112	102	101	97	98	—
Eksportpr.	79	91	99	93	88	86	89	—
Bytteforh.	89	79	88	92	87	89	91	—
Lønninger	87	110	130	135	142	147	149	151

Italien (1.09)

Engrospr.	85	97	92	91	92	93	93	92
Importpr.	86	114	109	98	98	99	100	—
Eksportpr.	88	114	97	94	96	95	96	—
Bytteforh.	102	102	90	96	98	96	96	—
Lønninger	98	107	119	127	130	135	135	136

Canada (1.09/0.97)

Engrospr.	97	115	116	113	113	112	113	113
Importpr.	90	107	100	100	101	100	101	—
Eksportpr.	90	106	114	110	107	107	108	—
Bytteforh.	100	99	114	110	106	107	107	—
Lønninger	97	114	135	139	149	149	151	

Norge (1.44)

	1950	1951	1952	1953	1954	1955		
						1. kvt.	2. kvt.	3. kvt.
Engrospr.	79	98	104	104	106	106	106	107
Importpr.	77	93	96	91	89	88	91	90
Eksportpr.	70	97	96	85	83	87	88	91
Bytteforh.	91	105	100	94	94	99	97	99
Lønninger	72	82	91	96	101	102	109	—

Vesttyskland (1.26)

Engrospr.	77	92	93	91	89	91	91	92
Importpr.	(100)	(127)	(122)	(106)	(102)	(103)	(106)	(108)*
Eksportpr.	(100)	(122)	(131)	(123)	(118)	(119)	(119)	(122)*
Bytteforh.	(100)	(96)	(107)	(116)	(116)	(116)	(112)	(112)*
Lønninger	88	100	108	114	118	121	122	

* 1950 = 100.

Belgien (1.14)

Engrospr.	91	110	104	97	96	97	97	98
Importpr.	84	102	97	93	89	89	88	—
Eksportpr.	78	103	103	87	79	80	81	—
Bytteforh.	93	101	106	93	89	90	92	—
Lønninger	89	100	105	103	105	—	—	—

Schweiz (1.00)

Engrospr.	97	109	106	102	103	103	103	104
Importpr.	86	104	103	96	95	98	97	—
Eksportpr.	94	104	104	101	101	94	92	—
Bytteforh.	110	100	101	105	106	96	95	—
Lønninger	100	102	106	106	107	108	108	—

England (1.44)

Engrospr.	81	98	100	101	101	104	103	105
Importpr.	81	107	105	92	90	94	93	92
Eksportpr.	74	87	91	88	88	89	90	91
Bytteforh.	92	81	87	95	97	95	97	98
Lønninger	72	78	85	88	89	91	93	94

U.S.A. (1.00)

Engrospr.	103	114	111	109	110	110	110	110
Importpr.	108	134	128	123	125	125	124	123
Eksportpr.	94	108	109	107	106	107	107	108
Bytteforh.	88	80	84	87	85	86	87	88
Lønninger	105	113	119	126	129	131	133	135

Anm. Tabellens tal er indekstal, der for så vidt angår priser og bytteforhold har basis i jan.–aug. 1949; for så vidt angår lønninger, er basis hele året 1949. De enkelte landes indekstal er omregnet efter de officielle valutakurser til indekstal for priser og lønninger udtrykt i amerikanske dollars; for hvert land er i parentes

kan være af stor betydning, om de vægte, hvormed de enkelte varer indgår i gennemsnitsberegningen, er fastlagt en gang for alle, eller om de retter sig efter fordelingen af den løbende import og eksport. Disse forbehold må haves i erindring ved den følgende gennemgang af løn- og prisudviklingen (jvf. også noterne til omstående tabel).

I det foreliggende tilfælde er perioden jan.–aug. 1949 valgt som basis for beregningerne af prisindekstal, medens hele året 1949 er brugt som udgangspunkt, for så vidt angår lønberegningerne. Grunden hertil er, at de omfattende devalueringer af en lang række valutaer i forhold til den amerikanske dollar indtraf i september 1949. Disse devalueringer og deres eftervirkninger er sammen med de voldsomme prisbevægelser især for råvarer, der fulgte efter Koreakrigens udbrud i sommeren 1950, de begivenheder, der i de senere år har haft størst indflydelse på den internationale prisudvikling, og det er derfor naturligt at tage udgangspunktet for analysen umiddelbart forud for deres indtræden. Når hele 1949 er taget som basis for beregningen af indekstal for lønningerne, skyldes det, at disse i det store og hele først reagerede på prisforskydningerne i løbet af det følgende år, i forbindelse med det forhold, at sæsonmæssige variationer i deres højde kunne komme til at påvirke beregningsresultatet, hvis man nøjedes med at tage gennemsnitstallet for årets første 8 måneder som udgangspunkt. For at lette sammenligningen mellem de forskellige lande er alle de anførte pris- og lønindekstal udtrykt i amerikanske dollars. Dette er sket ved at dividere de pågældende indeksrækker, udregnet i vedkommende landes egne valutaer, med et tal, der udtrykker den relative stigning i dollarkursen, som devalueringen indebar (for Danmarks vedkommende 1.44).

Betragter man hosstående tabel, ser man, at engrospriserne målt i amerikanske dollars i de enkelte lande har udvist en ret forskelligartet bevægelse. I de devaluerende lande gik priserne (målt i $) stærkt ned fra 1949 til 1950 (medens de steg målt i landenes egen valuta). I U.S.A. og de lande, der fastholdt en (nogenlunde) fast dollarkurs, skete der derimod ikke større prisforandringer. Derefter indtræder der overalt betydelige stigninger fra 1950 til 1951, hovedsagelig på grund af Koreakonjunkturen. Somme steder varer prisopgangen ved til 1952. De følgende

efter navnet angivet det forhold, i hvilket kursen på dollars steg ved devalueringen i 1949; for Canadas vedkommende har kursen fluktueret mellem de to angivne yderpunkter.

Indekstallene for import- og eksportpriser refererer til enhedsværdierne af de ind- og udførte varemængder. I de fleste tilfælde er de beregnet med løbende vægte, således at de omlægninger af handelen, der fremkommer fx. som følge af forskydninger af de relative priser, kommer til at påvirke tallene, som regel således at udsvingene dæmpes. Schweiz, Italien og Canada anvender dog faste vægte, medens Sverige anvender et gennemsnit af løbende og faste vægte.

Kilde: International Financial Statistics. Tallene for 1955 er foreløbige og delvis ufuldstændige.

år viser i de fleste lande faldende priser, nogle steder dog nærmest uforandret niveau. Endelig er 1955 i adskillige lande præget af opadgående pristendens.

Det fremgår tydeligt, at priserne i de lande, der devaluerede i 1949, gennemgående er faldet betydeligt i forhold til priserne i de øvrige lande. Danmark hører sammen med Holland, Vesttyskland og Italien til i den gruppe, hvor den relative prisnedgang har været stærkest. Bedømt på denne måde synes devalueringen således at måtte karakteriseres som vellykket. Et lignende billede kommer frem, når man betragter eksportpriserne; her er forskellen endog endnu klarere, og Danmark ligger atter i den gruppe, hvis eksportpriser er faldet relativt mest.

Hvad lønningerne angår, finder man, at disse i de devaluerende lande faldt stærkt regnet i dollars fra 1949 til 1950; næsten alle steder var dette fald stærkere end nedgangen i engrospriserne. Udviklingen efter Koreakrigen medførte en yderligere sænkning af lønningerne i forhold til engrospriserne; men derefter er lønningerne atter steget og ligger nu overalt relativt højere end priserne. I nogle få lande, nemlig Danmark, Holland og England, er lønningerne stadig lidt lavere end før devalueringen, når beregningen foretages i dollars. I andre lande, særlig sådanne, der slet ikke eller kun i begrænset omfang devaluerede deres valutaer, er lønningerne regnet i dollars betydeligt over 1949-niveauet. Der synes således ikke at være grundlag for at hævde, at de lønstigninger, som har fundet sted her i landet i de senere år, i synderlig grad har bidraget til at svække Danmarks internationale konkurrenceevne. Ganske vist tillader de anførte tal ikke nogen korrektion for eventuelle forskelle i produktivitetens udvikling fra land til land; men der er dog næppe grund til at antage, at produktivitetsstigningen i Danmark skulle have været væsentligt mindre end i flertallet af de øvrige vesteuropæiske lande. Vesttyskland, der i 1949 endnu led under den desorganisation, som fulgte efter krigen, er dog i denne henseende en vigtig undtagelse.

Når Danmark ikke desto mindre i de sidste par år har haft større valutavanskeligheder end adskillige andre lande med stærkere løn- og prisstigninger, er grunden formentlig snarere den, at landets internationale bytteforhold i perioden 1950–55 taget som en helhed har været ringere end i noget af de øvrige lande, der omfattes af tabellen, England muligvis undtaget. Vel er bytteforholdet (med 1949 som basis) i øjeblikket snarest lidt bedre end i en række andre lande; men intet land ramtes så hårdt som Danmark i årene 1951–1953. Hvad der imidlertid i øjeblikket har større betydning, er, at den danske eksport øjensynligt møder en ringere priselasticitet i efterspørgselen end de fleste andre vesteuropæiske landes. Skønt Danmarks og Hollands eksportpriser regnet i dollars er reduceret omtrent lige meget i forhold til niveauet før devalueringen, nemlig med

ca. en fjerdedel, er Hollands eksportkvantum fra 1949 til 1954 steget langt stærkere end Danmarks, nemlig med 128 pct. mod kun 73 pct., og andre lande har med betydelig mindre reduktion af eksportpriserne kunnet opnå kvantumsforøgelser, der ikke ligger særlig langt fra Danmarks. Følgelig er totalværdien af den danske eksport regnet i dollars ganske vist steget betydeligt (ca. 30 pct. fra 1949 til 1954), men stigningen er mindre end i de fleste andre lande, jvf. følgende tabel.

	Indeks for 1954-eksportpriser målt i US $ (Jan.-aug. 1949 = 100)	Indeks for 1954-eksportmængde (1949 = 100)	Kol. 1 × kol. 2 / 100	Eksportværdi 1954 målt i US $ (1949 = 100)
Danmark....	75	173	130	128
Norge.....	83	160	133	135
Sverige.....	89	138	123	134
Holland.....	73	228	166	166
Belgien.....	79	144	114	126
Frankrig....	88	165	145	144
Schweiz.....	101	154	156	152
Italien.....	96	148	142	146
England....	88	120	106	104
U.S.A.....	106	116	190	125

Anm. Såfremt enhedsværdierne af eksporten havde været de samme gennem hele 1949 som i årets første 8 mdr., skulle kol. 3 og kol. 4 have været identiske. Kun for Sveriges og Belgiens vedkommende forekommer større forskelle.

Det kan diskuteres, om årsagen til, at værdien af den danske eksport er steget i så forholdsvis begrænset et omfang, som tilfældet er, ligger i vore vigtigste eksportprodukters karakter af relativt nødvendige varer (hvis afsætning reagerer temmelig lidt over for prisændringer), i utilstrækkeligt salgsarbejde på udenlandske markeder, i udlandets restriktionspolitik over for landbrugsimport, eller i andre forhold. Men det synes vanskeligt at fastholde, at det er det indenlandske løn- og omkostningsniveau, der lægger hindringer i vejen for en større eksportfremgang.

Det må endvidere fremhæves, at Danmarks eksport på praktisk talt alle områder er afhængig af importerede råvarer, hjælpestoffer m.v., således at man for at kunne præstere et større eksportkvantum også har måttet forøge de importerede mængder på trods af det forringede byttеforhold; kun på importen af varer, der direkte eller indirekte går til indenlandsk forbrug eller til investeringer, der er uden betydning for eksporten, er det muligt at holde igen. Dette er dog et forhold, som ikke er specielt for Danmark, men som i hvert fald må antages at gøre sig gældende med mindst lige så stor styrke her i landet som i de fleste andre vesteuropæiske lande. Særlig bør det understreges, at denne afhængighed af importen bliver relativt større, jo stærkere stigning i eksportproduktionen der er tale om.

UDVIKLINGEN I U.S.A.

Som omtalt i foregående hefte af »Økonomi og Politik« var U.S.A.s *bruttonationalprodukt* i 1.ste kvartal 1955 nået op på samme højde som, før det milde konjunkturtilbageslag satte ind i slutningen af 1953, nemlig ca. 375 milld. $ (årsrate, korrigeret for sæsonbevægelser). Siden er opgangen fortsat i støt tempo, og for 3die kvartal opgøres tallet foreløbigt til 392 milld. $, svarende til en vækst på en halv snes procent pr. år. Da priserne kun er steget i ret beskedent omfang, er denne fremgang i hovedsagen udtryk for en reel produktionsforøgelse. Vedvarer opgangen vil 400 milld. $ blive nået i 4de kvartal i år eller i 1ste kvartal 1955.

Højkonjunkturen genspejler sig på næsten alle områder af det økonomiske liv. Industriens *produktion af varige goder* har passeret det hidtidige rekordniveau, som nåedes i sommeren 1953, og ligger nu 60 pct. over gennemsnittet for årene 1947–49. Produktionen af *ikke-varige goder* ligger med 125 pct. af 1947–49–niveauet ligeledes over det tidligere højdepunkt (foråret 1953), men har iøvrigt i de sidste måneder været ganske svagt nedadgående. Et af de felter, hvor produktionen har været og fortsat er i stærkest vækst, er *automobilindustrien*. Allerede først i november passerede antallet af producerede automobiler i 1955 6,7 mill.stk., svarende til hele årsproduktionen i det hidtidige rekordår, der på dette område er 1950, og inden årets udgang regner man med at være nået op på 8 mill.stk., hvoraf 7,4 mill. ventes afsat til de endelige købere, medens resten går til eksport eller til forøgelse af forhandlernes lagre. Selve dette høje produktionsniveau er dog ikke helt fri for at vække en vis bekymring, simpelthen fordi det kan være tvivlsomt, om markedet vedblivende vil være i stand til at absorbere en produktion af så vældige dimensioner. Alene erstatningssalg skulle dog sikre en årlig afsætning på omkring 5 mill. vogne, idet produktionen i de sidste seks år i gennemsnit har ligget på dette niveau, og udskiftninger normalt finder sted i løbet af gennemsnitlig seks år. Hertil kommer det salg, der skyldes befolkningstilvækst, stigende afstande mellem bolig og arbejdssted, »to-vogns-familiens« stadig øgede udbredelse, m.v. Alt i alt regner man i automobilindustrien med fremover at kunne finde afsætning for 7–7.5 mill. vogne pr. år. Men forudsætningen herfor er, at den økonomiske aktivitet og dermed købekraften holdes oppe på det nuværende niveau. I modsat fald må automobilindustrien regne med et stærkt fald i afsætningen. En nedgang i automobilproduktionen vil på sin side ikke kunne undgå at øve indflydelse på den samlede økonomiske udvikling, idet lønsummen i denne industri andrager ca. 4–5 af de 90 milld. $, der udbetales i lønninger i de direkte producerende erhvervsgrene. Hertil kommer indtægter for aktionærerne såvel som for de mennesker, der er beskæftiget ved han-

del med automobiler. Virkningerne på arbejdernes indkomster af en eventuel nedgang i automobilproduktionen vil dog mildnes af den i sidste hefte af »Økonomi og Politik« (s. 261–63) omtalte »garanterede årsløn«.

Til belysning af *bygge- og anlægsvirksomhedens udvikling* kan det nævnes, at den sæsonudjævnede værdi af *færdiggjort* privat byggeri siden årsskiftet har ligget ret fast på 2.5 milld. $ pr. måned mod 2.15 milld. $ pr. måned i 1954; godt halvdelen heraf falder på boliger og størstedelen af resten på erhvervsbyggeri; på begge områder kan det ventes, at niveauet for året som helhed vil komme til at ligge ca. 20 pct. over sidste års, der i sig selv var højere end noget tidligere års. I det væsentlige er denne forøgelse reel, idet byggeomkostningerne kun er steget med nogle få procent i løbet af det sidste årstid. Den offentlige bygge- og anlægsvirksomheds værdi har udgjort ca. 1 milld. $ i hver måned i den forløbne del af året, eller praktisk talt det samme som i de sidste 2–3 år. I årets første 8 måneder *påbegyndtes* i alt 930.000 lejligheder, hvilket er 130.000 mere end i samme periode 1954, men 60.000 færre end i 1950, der var det hidtil største år for U.S.A.s boligbyggeri. At dømme efter påbegyndelserne i januar kvartal tegnede 1955 til at blive lige så stort et år; men den sæsonmæssige stigning i sommermånederne stod ikke mål med det sædvanlige mønster, og det må derfor påregnes, at det samlede påbegyndte boligbyggeri kommer til at ligge noget lavere end i 1950, men dog et godt stykke over niveauet fra 1954. Værdien af *indgåede kontrakter* om bygge- og anlægsarbejder har gennem hele perioden op til oktober ligget fast på et niveau, der overskrider sidste års med henved 20 pct. Man kan følgelig gå ud fra, at bygge- og anlægsvirksomhed et godt stykke tid fremover vil virke som et vigtigt bidrag til opretholdelse af den høje økonomiske aktivitet.

På *arbejdsmarkedet* har højkonjunkturen givet sig udslag i en fortsat forøgelse af antallet af *beskæftigede,* der for første gang har passeret 65 mill. Heraf er næsten 50 mill. arbejdere og funktionærer uden for landbruget; 8 mill. er selvstændige erhvervsdrivende og deres familie samt husassistenter m.v., medens godt 7 mill. er beskæftiget i landbrug. Antallet af *arbejdsløse* androg i september 2.1 mill., svarende til godt 3 pct. af den samlede civile arbejdsstyrke (i forhold til antal lønmodtagere uden for det offentliges tjeneste – en beregning, der svarer bedre til den, der anvendes her i landet – bliver ledigheden godt 5 pct.). Septembertallet for antal arbejdsløse er det laveste, der er registreret, siden arbejdsløshedsstatistikkens grundlag blev ændret først i 1954. Direkte sammenligning med tidligere års tal er ikke mulig.

Fra september 1954 til samme måned i år steg den samlede beskæftigelse uden for landbruget med godt 2 mill., hvoraf den ene million faldt

Amerikanske konjunkturtal.

	Priser			Industriproduktion[1]	Bygge- og anlægsvirksomhed[2]		Arbejdsmarked			Detailomsætning[5]	Udenrigshandel[6]		Aktiekurser[7]	Personlige indkomster[8]	Bruttonationalprodukt[8]
	Engrospriser		Leveomkostninger		Ialt	Boligbyggeri	Beskæftigede[3]	Arbejdsløshed	Arbejdsløn[4]		Import	Eksport			
	Samlet indeks	Landbrugsprodukt													
	1947–49 = 100	1947–49 = 100	1947–49 = 100	1947–49 = 100	1947–49 = 100	1947–49 = 100	Mill.	Mill.	Cents	Mdl. $	Mill. $	Mill. $	1935–39 = 100	Mdl. $	Mdl. $
1938	51	38	60	48	35	27	28.9	10.4	63	3.5	163	258	88	68	85
1946	79	83	83	90	82	87	41.4	2.3	109	8.5	412	812	140	178	211
1950	103	98	103	112	159	185	44.7	3.1	147	12.0	738	856	146	226	285
1951	115	113	111	120	171	170	47.3	1.9	159	13.2	914	1253	177	254	328
1952	112	107	114	124	183	181	48.3	1.7	167	13.7	893	1266	188	268	345
1953	110	97	114	134	192	177	49.7	1.5	177	14.2	906	1315	193	286	365
1954	110	96	115	125	216	232	48.3	3.2[9]	181	14.2	850	1256	229	286	361
1. kvt. 1954	111	98	115	124	194	197	48.1	3.5[9]	180	13.8	833	1132	200	285	357
2. kvt. —	111	97	115	124	199	219	48.1	3.4[9]	181	14.2	911	1433	218	286	358
3. kvt. —	110	95	115	123	218	243	48.0	3.2[9]	180	14.2	808	1186	235	286	359
4. kvt. —	110	92	114	128	252	268	48.3	2.8[9]	182	14.5	848	1266	253	289	367
1. kvt. 1955	110	93	114	133	261	292	48.5	3.3[9]	185	14.9	913	1235	275	296	375
2. kvt. —	110	92	114	138	250	285	49.2	2.8[9]	187	15.4	925	1289	291	301	385
Juli —	110	90	115	139	257	296	49.7	2.5[9]	189	15.5	885	1256	315	305	
Aug. —	111	88	115	140	259	278	49.7	2.2[9]	188	15.6	959	1219	311	305	392
Sept. —	112	89	115	141	255		49.8	2.1[9]	190	15.7			323		
Oktbr. —	111	87											309		

Kilde: »Survey of Current Business«, udg. af U.S. Department of Commerce.
Tallene referer til måneder eller til gennemsnit for 12, henholdsvis 3 måneder.
[1]Sæsonudjævnet. [2]Værdien af byggekontrakter; sæsonudjævnet. [3]Antal beskæftigede (»employees«) uden for landbruget ifl. Dept. of Labor. [4]Gennemsnitlig timefortjeneste i fabriksindustrien. [5]Udjævnet for sæsonsvingninger. Beregningsgrundlaget noget udvidet fra 1951. [6]Generalhandel. [7]Standard and Poor's Corp. omfatter 480 industri-, jernbane- og »public utility« selskaber. [8]Udjævnet for sæsonsvingninger og omregnet til helårsbasis. [9]Beregningsgrundlaget noget udvidet fra 1954.

på industrien, herunder først og fremmest de erhverv, der fremstiller varige goder. Industriens arbejder- og funktionærstab er dog stadig en halv million mindre end i 1953. Skønt den gennemsnitlige *ugentlige arbejdstid* ligeledes er steget i løbet af det sidste år, mangler den dog også lidt i at nå op på samme højde som i 1953. Ikke desto mindre er som omtalt produktionen i industrien en del højere end i 1953, hvilket åbenbart må være resultatet af en stigning i produktiviteten. *Timefortjenesten* inden for praktisk talt alle industrigrene går stadig støt i vejret, og endnu

kraftigere stiger ugefortjenesten (fordi også arbejdstiden er voksende). Gennemsnitsugelønnen var i september næsten 78 $, hvilket repræsenterer en forøgelse på 8 pct. i forhold til året før. Eftersom leveomkostningerne var uændrede, er der tale om en tilsvarende reallønsforbedring.

Det gunstige konjunkturforløb viser sig også i en opadgående bevægelse i *aktiekurserne*, der alene i perioden fra januar til slutningen af september steg med 20 pct. Den usikkerhed, som præsident Eisenhowers pludselige sygdom gav anledning til på mange områder af det amerikanske samfundsliv, viste sig på aktiemarkedet i form af et kursfald på en halv snes procent; men siden midten af oktober har kurserne atter været opadgående.

Opgangskonjunkturen har været ledsaget af en betydelig *vækst i bankernes udlånsvirksomhed*. Fra udgangen af august 1954 til samme tidspunkt i år steg bankernes samlede udlånsmasse med over 13 milld. $ til 94 milld. $. Derimod faldt deres beholdninger af værdipapirer i samme periode fra 96 til 92 milld. $. Deres likvide aktiver androg ultimo august i år 40.6 milld. $, godt 1 milld. mere end året før. På passivsiden modsvares denne udvikling af en stigning i private kunders anfordringstilgodehavender på godt 6 milld. $ og i opsigelsestilgodehavender på 3–4 milld. $. Ejendommeligt nok har udviklingen ikke medført nogen nævneværdig stigning i cirkulationen af mønter og sedler uden for bankerne; dette beløb ligger praktisk talt fast på 27 milld. $. Det øgede transaktionsomfang, som udviklingen indebærer, må med andre ord afvikles ved hjælp af checktransfereringer, idet der næppe er grund til at formode, at seddelmassens cirkulationshastighed skulle være vokset i mere betydelig udstrækning. Stigningen i bankernes kortfristede forpligtelser i forhold til deres kassereserver viser sig bl.a. i, at spændvidden mellem på den ene side deres pligtige indskud hos Federal Reserve bankerne (centralbanksystemet), der skal udgøre visse – af centralbanksystemet fastsatte – procenter af deres anfordrings- og opsigelsesforpligtelser, og på den anden side deres faktiske indskud er skrumpet betydeligt ind. Samtidig er deres låntagning hos Federal Reserve bankerne steget væsentligt. Denne likviditetsstramning har vist sig ved, at pengemarkedets satser for såvel private veksler af forskellig art som skatkammerbeviser og andre offentlige papirer med kort løbetid er steget ganske betydeligt i løbet af det sidste år, i de fleste tilfælde med mere end een procent, således at de pågældende satser nu andrager 2–3 ½ pct. pro anno. I de sidste måneder er endvidere renten af bankernes øvrige udlån til erhvervslivet gået en del i vejret. Også renten af langfristede obligationer – både det offentliges og det private erhvervslivs – er gået væsentligt i vejret.

På trods af rentestigningen ligger investeringerne i fast realkapital for tiden højere end de har gjort i de sidste halvandet til to år, og de rap-

porterede planer om fremtidige investeringer tyder ikke på nogen nært forestående tilbagegang. Lagerinvesteringerne har i indeværende år været positive, men i betragtning af, at salg og ordretilgang til industrien er stærkt stigende, og den udækkede ordrebestand ligeledes vokser, er der næppe heller på dette område udsigt til, at kontraktive kræfter vil gøre sig gældende inden for den nærmeste fremtid.

EKSTRAORDINÆR FINANSPOLITISK STRAMNING I ENGLAND

I sidste hefte af »Økonomi og Politik« refereredes en artikel i »London & Cambridge Economic Bulletin«[1]), hvori der blev givet udtryk for bekymring med hensyn til den stærke økonomiske ekspansions virkninger på Englands betalingsbalance, og for skepsis med hensyn til om de forudsætninger, hvorpå regeringens økonomiske politik hvilede, ville vise sig at holde stik. Denne skepsis har nu vist sig at være berettiget, for så vidt som finansminister Butler i oktober så sig nødsaget til at forelægge et tillægsbudget, som indebærer en ganske betydelig finanspolitisk stramning.

Den økonomiske ekspansion er navnlig kommet til udtryk i en *stærk stigning i industriproduktionen,* jfr. nedenstående tabel.

Englands industriproduktion.
(1948 = 100).

	1953	1954	1955
1. kvt.....	117,0	125,3	133,3
2. –	119,0	128	134,7
3. –	122,0	130	135[2])
4. –	124,7	132	–

[1]) Sæsonudjevnet af L.C.E.S. [2]) Foreløbigt tal.

Som man vil se, er der i de sidste 3 år sket en temmelig støt stigning i industriens produktion, en stigning, som dog at dømme efter de foreløbige tal for 3. kvartal 1955 er ved at høre op. Fra juni 1952 til juni 1955 er antallet af *beskæftigede i de forarbejdende industrier* steget med 600.000 til godt 9 mill. Langt den største del af stigningen falder på maskin- og transportmiddelindustri. I samme periode er beskæftigelsen inden for handelserhvervene steget med 170.000 og beskæftigelsen i pengeinstitutter og ved forskellige former for tjenesteydelser med 90.000. For andre erhverv har ændringerne i antal beskæftigede kun været små. Dog har landbruget afgivet 60.000 mand og beskæftiger nu 1.050.000. Trods tilvækst i arbejdsstyrken er antallet af ledige dog gået betydeligt ned, nemlig fra 415.000 til 192.000 (Disse tal omfatter i modsætning til »Engelske

[1] Denne publikation følger med som bilag til »The Times Review of Industry« den sidste måned i hvert kvartal.

konjunkturtal« ikke Nordirland). Den meget høje beskæftigelsesgrad har gjort det muligt for arbejderne at få gennemført ret betydelige *lønforhøjelser*. Siden juni 1952 er lønsatserne i hovederhvervene steget med tæt ved 19 pct. i gennemsnit, og da leveomkostningerne i samme tidsrum kun er gået i vejret med 9 pct. foreligger der en ret kraftig reallønstigning. I forhold til 1947, der er basis for indekstallene både med hensyn til lønninger og leveomkostninger, er der dog kun tale om en forøgelse af reallønnen med 2 pct.

I alt har industriproduktionen i årets første 3 kvartaler ligget ca. 5 pct. højere end i samme periode 1954. For andre erhverv foreligger ikke tilgængelige oplysninger om produktionsudviklingen. Den omstændighed, at over 80 pct. af beskæftigelsesstigningen fra juni 1954 til juni 1955 falder på industrien, der kun beskæftiger ca. 40 pct. af den samlede arbejdsstyrke, tyder imidlertid på, at der ikke kan være tale om produktionsstigninger af tilsvarende relative størrelsesorden som i industrien. Ganske løseligt kan man formentlig regne med en samlet *forøgelse af det reale nationalprodukt på 2–3 pct.*

Heroverfor står en stærk vækst i *den indenlandske efterspørgsel*. Heller ikke på dette område har man fuldt dækkende oplysninger om udviklingen. For *forbrugets* vedkommende vides det dog, at dettes værdi målt i løbende priser i 1ste halvår 1955 androg lige godt 6 milld. £ mod knapt 5.6 milld. £ i det samme tidsrum året før; dette svarer til en stigning på 7–8 pct. I faste priser andrager forøgelsen dog kun godt 4 pct. (jvf. kol. 8 i »Engelske konjunkturtal«), idet prisstigninger er ansvarlige for den øvrige del af forbrugsudgiftens vækst. Denne forøgelse af forbruget må formentlig i første række henføres til indkomststigningens virkninger. Om størrelsen af indkomststigningen i det sidste år har man ikke fuldstændige oplysninger; men det kan dog på grundlag af tallene for beskæftigelsen og lønsatsernes udvikling inden for hovederhvervene anslås, at den *totale lønsum* i 1ste halvår 1955 lå henved 8 pct. højere end året før. Groft taget svarer dette til en stigning på omkring 300 mill. £. Forøgelsen i arbejderklassens disponible indkomst må på grund af mindre offentlige ydelser til dem, der er gået over fra ledighed til beskæftigelse, og på grund af højere skatter være en del mindre end 300 mill. £. På den anden side har andre grupper af indkomstmodtagere antagelig også opnået indkomstfremgang, hvis beløb dog ikke kan fastslås, men som dog snarest må formodes at være mindre end lønsummens stigning. Alt i alt synes disse løse skøn at tyde på, at en ganske betydelig del af indkomststigningen er medgået til at finansiere den foran omtalte forbrugsudvidelse på godt 400 mill. £. Også sammenholdt med den anslåede forøgelse af nationalproduktet forekommer forbrugsstigningen (i faste priser) at være af ganske betydeligt omfang.

Engelske konjunkturtal.

	Priser		Industriproduktion[1]	Fuldført boligbyggeri	Arbejdsmarked			Privat forbrug[2]	Udenrigshandel[4]		Valutastilling		
	Engrospriser	Leveomkostninger			Beskæftigede	Arbejdsløse[2]	Arbejdsløn[3]		Import c. i. f.	Eksport f. o. b.	Guld- og dollarbeholdning	EPU stilling	Gæld i sterling
	1938 = 100	Jun. 1947 = 100	1948 = 100	1000 lejligh.	Mill.	1000	Jun. 1947 = 100	Mill. £ 1948 priser	Mill. £	Mill. £	Mill. $	Mill. $	Mill. $
1938.....	100	63	86	30.0	17.32	1859	61	705	77	44	3449	.	2776
1946.....	216	108	100	19.4	22.08	338	106	695	173	137	1856	.	13783
1950.....	259	114	114	17.1	22.55	341	111	741	217	188	3300	225	10486
1951.....	315	125	117	16.8	22.73	281	120	736	325	226	2335	−465	10665
1952.....	323	136	114	20.7	22.51	463	130	728	290	227	1846	−614	9612
1953.....	324	140	121	27.2	22.74	380	136	756	279	224	2518	−555	10368
1954.....	325	143	129	29.5	23.12	318	142	789	282	231	2762	−335	10926
1. kvt. 1954.....	322	140	125	26.7	22.88	409	139	722	274	234	2685	−551	..
2. kvt. —	326	142	128	30.3	23.12	314	142	774	285	232	3017	−490	10693
3. kvt. —	326	144	130	30.1	23.27	260	143	804	279	229	2901	−360	..
4. kvt. —	327	145	132	31.0	23.22	287	144	855	294	231	2762	−335	10926
1. kvt. 1955.....	332	146	133	28.0	23.22	320	147	758	336	258	2667	−330	..
2. kvt. —	330	148	135	25.0	23.36	265	152	799	299	225	2680	−268	10808
Juli —	338	150	134	26.4	23.44	216	153		339	231	2544	−276	
Aug. —	338	149	134	24.9	23.53	228	153		342	274	2457	−288	
Sept. —	338	150	134	28.7	23.54	230	153		304	254	2345	−306	
Oktbr. —	340	152	(136)	28,1	23.56	243	153		333	281	2297	−330	
Nov. —									342	272	2283		

Kilder: »Economist«, »London & Cambridge Economic Service«, »International Financial Statistics« samt »Monthly Bulletin of Statistics«.

Tallene refererer til kalendermåneder eller er gennemsnit for 12, henholdsvis 3 måneder. Tallene for valutastillingen er dog altid ultimo tal.

[1] Incl. minedrift og energiproduktion. Sæsonudjævnet af LCES. [2] Anmeldt til arbejdsanvisningen. [3] Lønsats pr. uge i hovederhvervene. [4] Generalhandel. [5] Sterlingområdets beholdninger af guld samt amerikanske og canadiske dollars.

Når hertil kommer, at de gunstige afsætningsvilkår må formodes at gøre investeringer i erhvervslivet tillokkende på trods af stigende rentesatser, kan det ikke undre, at *efterspørgselspresset* i England i årets løb er blevet så stort, at handelsbalancens underskud er vokset i ret væsentlig udstrækning. Den samlede *import* har i perioden jan.–sept. 1955 været 2884 mill. £, hvilket er ca. 15 pct. mere end i fjor i samme tidsrum, da importen androg 2511 mill. £. Omkring en trediedel af stigningen skyldes

højere priser, resten større importmængde. De varegrupper, som stærkest har bidraget til forøgelsen af importen, er brændselsstoffer og forarbejdede varer (henholdsvis 23 og 25 pct.), medens råstofimportens værdi er steget ca. 7 pct. og importen af føde- og drikkevarer samt tobak er gået op med 14 pct. I betragtning af, at der i finansministerens skøn i foråret var regnet med en forøgelse af den samlede import af varer og tjenesteydelser på 200 mill. £ (i 1954-priser) for året som helhed, må den stedfundne stigning betegnes som en meget væsentlig overskridelse.

Heroverfor står ganske vist en *stigning i eksporten*, der imidlertid er af væsentligt mindre omfang, nemlig fra 2086 til 2207 mill. £, svarende til små 6 pct., hovedsagelig som følge af større eksportkvantum. Selv om stigningen i skibsfragterne må have bidraget væsentligt til at øge Englands valutaindtægter, forekommer det dog tvivlsomt, om det vil lykkes at nå det opstillede mål for eksporten af varer og tjenesteydelser, der går ud på en stigning med 350 mill. £ fra 1954 til 1955.

På *valutabalancen* giver denne udvikling sig udslag i et fald i sterlingområdets guld- og dollarreserver, der ultimo oktober 1955 udgjorde 2297 mill. $ mod 3017 mill. midt i 1954, 2762 mill. ved årets udgang og 2680 mill. i slutningen af juni i år. Stillingen over for den europæiske betalingsunion har derimod ikke ændret sig særligt siden slutningen af 1954. Om Englands sterlinggæld foreligger der ikke oplysninger af nyere dato end pr. 31. dec. 1954. Det må dog erindres, at den stedfundne forringelse af valutastillingen ikke nødvendigvis behøver at være udtryk for et tilsvarende underskud på betalingsbålancens løbende poster. En del af nedgangen i valutabeholdningen modsvares antagelig af en fortsat forøgelse af Englands langfristede investeringer i udlandet, særlig dominions og kolonier. Men herom foreligger ingen konkrete oplysninger.

Det er på baggrund af den foran skitserede udvikling, at finansministerens *tillægsbudget* må ses. De to vigtigste skattemæssige ændringer består i en 20 pct. *forhøjelse af omsætningsafgiften* på en række varer samt indførelse af højere skattesatser på udbetalte dividender. Omsætningsafgifterne rammer særlig en del langvarige forbrugsgoder, og alt efter den hidtidige skattesats (25, 50 el. 75 pct.) bliver der tale om detailprisstigninger på fra 3 til 6½ pct. Hertil kommer, at nogle nye varer er inddraget under ordningen. Man anslår skatteprovenuets forøgelse til omkring 75 mill. £ på et år. *Skatten af udbetalte dividender* forhøjes med 5 pct. til 27½ pct., hvilket for et helt år skulle indbringe 38 mill. £, men et beløb af denne størrelsesorden ventes først at fremkomme i 1957–58. Herudover vil *posttaksterne* blive lagt om og forhøjet, hvad der skønnes at medføre en indtægtsforøgelse på 26 mill. £ pr. år.

I tilknytning til disse foranstaltninger vil der blive gennemført en nedskæring eller strækning af kommuners, nationaliserede industriers og

andre *offentlige myndigheders kapitaludgifter*. Bl.a. vil det offentliges støtte til boligbyggeriet blive omlagt og reduceret. Kommunerne vil fremtidig blive tvunget til at skaffe sig lån på det åbne marked i stedet for som hidtil gennem et særligt offentligt organ, der ydede særlig billige lån, og endvidere henstilles det til dem at bringe deres kapitaludgifter i det kommende finansår ned på 1954–55 niveauet, hvilket indebærer en sænkning på en halv snes pct. Hvor store de samlede virkninger af alle disse forbrugs- og investeringsbegrænsende foranstaltninger vil blive, synes det vanskeligt at fastslå nøjagtigt; men formentlig bliver der tale om en reduktion af den samlede effektive efterspørgsel af størrelsesordenen et par procent.

En yderligere virkning af Englands valutariske vanskeligheder må formentlig være, at tanken om gennemførelse af *sterlings konvertibilitet er skrinlagt indtil videre*. Inden den igen tages frem må Englands dollarbeholdninger formentlig hæves med 1 milld. $ eller mere. Man kan derfor højst sandsynligt imødese en yderligere forlængelse af den europæiske betalingsunion i 1956.

P. W.

(Oversigten afsluttet 25.11. 1955. Enkelte statistiske oplysninger tilføjet senere.)

DEN DANSKE ØKONOMISKE SITUATION[1]

Siden midten af 1955, da Danmarks valutagæld var nået op på netto 412 mill. kr., er udviklingen gået i retning af en forbedring af *valutastillingen*. En af årsagerne hertil må søges i de *højere eksportpriser* på bacon og smør, der er opnået i de seneste måneder, en anden i den betydelige *opgang i fragtraterne*. Hertil kommer, at industrien har været i stand til at udnytte den gunstige internationale konjunktur til yderligere *forøgelse af eksporten*, medens de forbrugsbegrænsende og konjunkturdæmpende foranstaltninger på den anden side har bevirket, at *importens totalværdi* trods højere priser siden maj har ligget lavere end i samme periode i fjor. Endnu et lyspunkt i den økonomiske situation er den *gode kornhøst*. Formentlig kan man i de nærmeste måneder regne med en yderligere forbedring af valutastillingen, men den lidt fjernere fremtid tegner sig mere usikker. De højere priser og leveomkostninger, der delvis er en følge af prisstigningen for landbrugseksporten, vil – såfremt de holder sig ind i januar 1956 – via den automatiske lønregulering efter pristallet medføre stigende pengeindtægter og højere omkostningsniveau, og begge disse faktorer må antages at ville påvirke betalingsbalancen i ugunstig retning. I denne forbindelse må man imidlertid erindre, at den senere tids prisstigninger i det væsentligste er kommet udefra, hvorfor der er grund til at formode, at også andre landes lønniveauer vil have en opadgående tendens. I det omfang dette er tilfældet, vil de uheldige virkninger på Danmarks betalingsbalance blive neutraliseret.

INDUSTRIPRODUKTIONEN

For industriproduktionen som helhed gælder, at den siden januar kvartal har ligget på omtrent samme niveau som i de tilsvarende måneder i 1954. På grund af nedgangen i byggevirksomheden er produktionen i *sten-, ler- og glasindustrien* gået noget tilbage, og en endnu stærkere nedgang har ramt *tekstilindustrien* og *beklædnings- og fodtøjsindustrien*, hvor pro-

[1] Se også tabelbilaget bag i heftet.

duktionen i oktober var faldet med 1/6 i sammenligning med oktober i fjor. Andre industrigrene som *jern- og metalindustrien* har takket være forøget eksport været i stand til at gennemføre en, omend mindre, produktionsudvidelse. Til belysning af eksportens betydning for jern- og metalindustrien kan nævnes, at udførslen af mere bearbejdede metalvarer og maskiner er steget fra 630 mill. kr. i perioden januar-oktober 1954 til 800 mill. kr. i de tilsvarende ti måneder i 1955. I samme tidsrum er udførslen af transportmidler gået op fra 99 til 172 mill. kr. I alt udgør eksportfremgangen for de to industrigrene således 243 mill. kr. af en samlet eksportfremgang for industrien på 393 mill. kr.

Industriproduktionen.
(Procentvis forandring fra tilsvarende periode det foregående år).

	1. kvt. 1954	2. kvt. 1954	3. kvt. 1954	4. kvt. 1954	1. kvt. 1955	2. kvt. 1955	3. kvt. 1955	Okt. 1955
Næringsmiddelindustri	–	+ 4	+ 2	+ 6	+ 4	÷ 2	+ 7	+ 5
Tekstilindustri	÷ 7	÷ 8	÷ 3	+ 4	+ 4	÷ 3	÷ 9	÷17
Fodtøjs- og beklædningsindustri	÷ 6	+ 1	+ 5	+ 6	+ 2	÷ 3	÷10	÷16
Træindustri	+ 6	+ 5	+ 2	+ 4	+ 4	+ 2	+ 5	+ 2
Papir- og grafisk industri	+12	+10	+ 8	+ 9	+ 5	+ 3	+ 3	+ 1
Kemisk industri	+ 6	+13	+ 5	+10	+ 2	÷ 7	+ 2	+ 2
Sten-, ler- og glasindustri	÷ 3	+ 9	+ 3	+ 8	–	÷ 9	÷ 4	÷ 7
Jern- og metalindustri	+17	+18	+18	+14	+10	+ 4	–	+ 1
Transportmiddelindustri	+18	+22	+25	+24	+ 6	+ 1	+ 1	+ 2
Industrien ialt	+ 7	+10	+ 8	+10	+ 5	÷ 1	–	÷ 2
Heraf:								
Konsumvareindustri	+ 2	+ 5	+ 4	+ 7	+ 4	÷ 2	–	÷ 3
Produktionsmiddelindustri	+14	+15	+15	+13	+ 8	÷ 1	–	÷ 1

Det bemærkes, at ovenstående procentberegninger bygger på Statistisk Departements korrigerede månedsindekstal for 1954 og 1955. De reviderede tal for 1954, der er de endelige, viser, at stigningen fra 1953 til 1954 var en del stærkere end efter de foreløbige tal, navnlig for transportmiddelindustrien. For industrien som helhed var produktionsfremgangen fra 1953 til 1954 ca. 9 %.

BYGGEVIRKSOMHEDEN

Statistikken over nybyggeriet er fortsat præget af de foranstaltninger, der af hensyn til valutasituationen er iværksat for at begrænse det offentliges støtte til boligbyggeriet. I første halvår 1955 blev der i hele landet *påbegyndt* ca. 9500 lejligheder, hvilket var lidt flere end i andet halvår 1954, men langt færre end i første halvår 1954, da tallet var ca. 15.500.

Ligesom i sidste halvdel af 1954 har antallet af *fuldførte lejligheder* oversteget antallet af påbegyndte lejligheder, og antallet af *lejligheder under opførelse* er som følge heraf gået tilbage. Det udgjorde den 1. juli 1955 godt 23.500 mod over 29.000 på samme tidspunkt i 1954. Også det erhvervsmæssige byggeri under opførelse er gået tilbage i sammenligning med stillingen i midten af 1954, medens der i samme tidsrum har været en mindre stigning for det ikke-erhvervsmæssige byggeri. Det samlede resultat af disse bevægelser var en nedgang i tallet for etageareal under opførelse fra knap 4.2 mill. m² den 1. juli 1954 til ca. 3.5 mill. m² den 1. juli 1955.

Byggevirksomheden i første halvdel af 1955[1].
(Etageareal i 1000 m²).

	Beboelsesejendomme		Erhvervs-ejendomme	Ikke-erhvervs-ejendomme	Tilsammen
	Etageareal	Antal lejligheder			
Under opførelse 1/1 1955.....	2196	25082	682	840	3718
Påbegyndt første halvår 1955 ..	741	9466	446	120	1307
Fuldført første halvår 1955.....	966	10871	393	148	1507
Under opførelse 1/7 1955.....	1971	23677	735	812	3518
Under opførelse 1/7 1954.....	2514	29224	892	754	4160

[1] Omfatter ny- og tilbygninger, men ikke ombygninger. Reparationsvirksomhed er heller ikke medtaget.

I juli kvartal blev der i hovedstadsområdet samt 5 provinsbyer med forstæder påbegyndt 2063 og fuldført 2956 lejligheder mod i juli kvartal 1954 henholdsvis 3115 og 2819 lejligheder, og antallet af lejligheder under opførelse gik ned fra knap 16.500 den 1. oktober 1954 til ca. 13.000 den 1. oktober 1955. For hele landet eksklusive de egentlige landkommuner var de tilsvarende tal ifølge Statistisk Departements beregninger 26.500 og 20.900.

ARBEJDSLØSHEDEN

Ved udgangen af oktober var *antallet af arbejdsløse* steget til ca. 47.000 mod ca. 30.000 på samme tidspunkt i 1954. Heraf var henholdsvis ca. 22.500 og ca. 13.500 egentlig arbejdsløse, hvilket vil sige, at de på opgørelsesdagen havde været ledige i 7 dage eller derover. Arbejdsløshedsprocenten var i slutningen af oktober 6.9, for de egentlig arbejdsløse 3.3. I oktober 1954 var de tilsvarende tal 4.5 og 2.0, og i oktober 1953 6.1 og 2.9. Stigningen i arbejdsløsheden i sammenligning med 1954 gør sig gældende i *praktisk taget alle erhvervsgrupper,* også på de områder, hvor produktionen ligger på eller over niveauet på samme tid i fjor. I nærings-

og nydelsesmiddelindustrien er arbejdsløshedsprocenten gået op fra 5.4 til 7, i træ- og møbelindustrien fra 3.6 til 7, i papir- og grafisk industri fra 0.8 til 2, i den kemiske industri fra 2.9 til 6, og i jern- og metalindustri og transportmiddelindustri fra 2.9 til 4. Væsentlig stærkere stigning i arbejdsløsheden finder man i tekstil- og beklædningsindustrien, hvor produktionen er gået tilbage. I tekstilindustrien var arbejdsløshedsprocenten i oktober steget til 7 mod 2.6 i oktober 1954, og i beklædnings- og skotøjsindustrien til 9 mod 3.1. I sten-, ler- og glasindustrien, hvor produktionen også er mindre end i 1954, er ledigheden gået op fra 4.9 % i oktober 1954 til 6 % i oktober 1955, en relativt ringe stigning i sammenligning med stigningen i arbejdsløsheden i de industrigrene, hvor produktionen ikke er gået tilbage. I bygge- og anlægsvirksomhed er ledigheden næsten fordoblet, idet arbejdsløshedsprocenten i oktober 1954 er opgjort til 11 mod 5.8 i oktober 1954 (for byggeriet alene 6 % mod 2.8 %).

LANDBRUGET

Efter en foreløbig opgørelse, der bygger på oplysninger fra ejendomme med mejetærskere, er kærneudbyttet af *kornhøsten* i 1955 beregnet til ca. 4.4 mill. tons, hvilket er 200.000 tons mere end i 1954. Stigningen er det samlede resultat af en tilvækst på ca. 240.000 tons som følge af stigende udbytte pr. ha og en tilbagegang på ca. 40.000 tons som følge af arealformindskelse. Høsten af brødkorn viser en tilbagegang på ca. 115.000 tons, medens høsten af foderkorn er gået frem med ca. 315.000 tons. Det samlede kærneudbytte beregnes at svare til knap 42 mill. afgrødeenheder eller ca. 5½ mill. afgrødeenheder mere end i 1954, idet man er gået ud fra, at kærnens foderværdi i år svarer til det normale, medens foderværdien i fjor på grund af de ugunstige vejrforhold under bjergningen var omtrent 10 % under det normale. Både i tons og i afgrødeenheder skulle kornhøsten i år herefter have været af omtrent samme størrelse som i 1953.

Ved siden af en tilfredsstillende kornhøst har landbruget som nævnt kunnet glæde sig ved en betydelig *prisstigning på smør og flæsk*. Den 15. september forelå aftalen med det engelske levnedsmiddelministerium om baconeksporten til England i året 1. oktober 1955–30. september 1956, som er det sidste år under langtidskontrakterne, der har været gældende siden 1. oktober 1948. Medens der for 1954–55 gjaldt en fast pris for baconeksporten til England svarende til 4.52 kr. pr. kg cif., er prisen under den nye aftale delvis afhængig af markedsforholdene i England, idet aftalen foruden at fastsætte en mindstepris på 240 s. pr. cwt. eller 4.57 kr. pr. kg bestemmer, at de danske eksportører får hele overprisen, der fremkommer, når noteringen i London overstiger 270 s. pr. cwt. eller 5.14 kr. pr. kg. På aftaletidspunktet var noteringerne i London for dansk

bacon af klasse A 328 s., af klasse B 324 s. og af klasse C 320 s. På denne højde holdt noteringerne sig til omkring midten af november, da noteringen for klasse C sattes ned til 314 s., hvorefter der den 24. november fulgte en ny nedgang for alle tre klasser på 18 s. til henholdsvis 310, 306 og 296 s. De førstnævnte noteringer giver, når hensyn tages til antallet af svin i de forskellige klasser, en gennemsnitsnotering på 326 s. pr. cwt. eller 6.21 kr. pr. kg, og i de første halvanden måned af den nye aftales løbetid opnåede de danske baconeksportører altså udover den faste pris på 4.57 pr. kg en overpris på 1.07 (6.21 ÷ 5.14) kr. pr . kg eller ialt 1.12 (4.57 ÷ 4.52 + 1.07) kr. mere pr. kg end i aftaleåret 1954–55; også efter de sidste noteringer er overprisen betydelig.

Baconaftalen for 1955–56 gælder et kvantum på højst 208.000 long tons eller ca. 211.000 metriske tons, og inden for dette kvantum er Danmark forpligtet til at levere England 90 % af eksporten af baconsvin her fra landet. For 1954–55 lød aftalen på maksimalt 240.000 tons, og de faktiske afskibninger var af omtrent samme størrelse, men de danske forhandlere skønnede, at det for 1955–56 aftalte kvantum nogenlunde svarede til leveringsmulighederne. Efter den sidste svinetælling, der fandt sted den 17. november, var *svinebestanden* 4.591.000 mod 5.101.000 på samme tidspunkt i 1954. Det samlede antal søer var samtidig gået ned fra 496.000 til 457.000, men for første gang drægtige søer var der en stigning fra 94.000 til 96.000. I slutningen af august var antallet af første gang drægtige søer kun 69.000.

Den 1. oktober udløb langtidsaftalen af 1949 om *smøreksporten til England,* og den direkte handelsforbindelse mellem de danske smøreksportører og de engelske importører genoptoges. For 1954–55 var der for den danske smøreksport til England aftalt en pris af 6.32 kr. pr. kg f.o.b., men siden oktober har der kunnet opnås væsentlig højere priser. Den danske smørnotering (afregningstallet), der allerede den 29. september blev sat op fra 6.35 kr. pr. kg til 7 kr. pr. kg, forhøjedes påny til 7.30 kr. den 27. oktober og til 7.65 kr. den 24. november. På samme tid i 1954 var den 6.55 kr. pr. kg.

Skønt *husdyrproduktionen* siden midten af 1955 som ventet har været faldende og både i august og september var mindre end i de samme måneder i 1954, viser mængdeindekset for den samlede animalske produktion for de første 9 måneder af indeværende år tilsammen en fremgang på et par procent i forhold til den tilsvarende periode i 1954. Mælkeproduktionen har i dette tidsrum været 5 % mindre end i 1954, og smørproduktionen er gået tilbage med næsten 10 %, hvilket i nogen grad opvejes af en stigning i osteproduktionen på 8 %. Flæskeproduktionen, der også har været faldende i den senere tid, var til trods herfor i den nævnte periode steget med 6–7 % i sammenligning med 1954, og æg- og kødpro-

duktionen er gået frem med henholdsvis 2½ og godt 13 %. Værdien af den animalske landbrugsproduktion er for januar–september beregnet til gennemsnitlig 501 mill. kr. pr. måned mod 486 mill. kr. for de samme 9 måneder i 1954.

Eksporten af de vigtigste landbrugsprodukter i tiden 3. januar 1955–27. november 1955 sammenlignet med den tilsvarende periode i 1954 fremgår af nedenstående oversigt[1].

	1954	1955	Procentvis ændring
Smør, 1000 tons	134.0	117.4	÷ 12.3
Ost, 1000 tons	55.2	47.7	÷ 13.6
Bacon og flæsk, 1000 tons	229.5	250.5	+ 9.2
Æg, 1000 tons	91.2	92.5	+ 1.4
Hornkvæg, 1000 stk	385.1	428.3	+ 11.2

I fordelingen af smør- og ægeksporten på *aftagerlande* er der i 1955 sket store forskydninger i sammenligning med 1954. Smøreksporten til England, der i de første 11 måneder af 1954 udgjorde 101.000 tons, er gået ned med 19.000 tons, 2000 tons mere end nedgangen i den samlede danske smøreksport, og Sovjetunionen, der i 1954 aftog 10.000 tons og dermed var Danmarks smørkunde nr. 2, har i indeværende år overhovedet ikke købt dansk smør. Til gengæld har Vesttyskland i år aftaget ca. 15.500 tons mod kun ca. 4.700 tons i 1954, og til Finland er eksporteret over 5000 tons mod intet i fjor. Hvad ægeksporten angår, har England i 1955 kun aftaget 31.100 tons mod 59.300 tons i 1954, medens ægeksporten til Vesttyskland er forøget fra 18.800 tons til 41.600 tons. Samtidig er eksporten af hornkvæg til Vesttyskland steget fra 156.000 til 262.000 stk. Vesttyskland har således aftaget en betydelig større del af den danske landbrugseksport end i 1954, hvilket er den væsentligste årsag til, at indførselsoverskudet i handelen med Vesttyskland er blevet stærkt formindsket. (Fra 668 mill. kr. i de første 10 måneder i fjor til 314 mill. kr. i den samme periode i år.)

UDENRIGSHANDELEN

Det er allerede nævnt, at *industrieksporten* i de første 10 måneder af indeværende år har været næsten 400 mill. kr. større end i den samme periode i 1954, en fremgang på ikke mindre end 21 %. Det tilsvarende tal for *landbrugseksporten* er knap 80 mill. kr. eller ca. 2 %, og for eksporten af fiskeriprodukter 13 mill. kr. eller 9 %. Ialt er eksporten i de 10 måne-

[1] Efter »Landbrugsraadets Meddelelser«.

der gået frem med en halv milliard kr., og da importen har været uændret, er indførselsoverskuddet gået ned med det samme beløb.

Udenrigshandelen.
(Månedsgennemsnit, mill. kr.)

	Indførsel	Udførsel ialt	Heraf: Landbrugs-produktion	Heraf: Industri-produktion	Indførsels-overskud
Januar kvartal 1954	596	515	315	177	81
April — —	688	543	337	185	145
Juli — —	671	531	318	190	140
Oktober måned 1954	754	562	346	192	192
Jan.-okt. 1954	662	533	326	185	129
Januar kvartal 1955	681	585	350	208	96
April — —	650	579	324	230	71
Juli — —	651	570	323	219	81
Oktober måned 1955	676	635	338	270	41
Jan.-okt. 1955	663	584	333	224	79

Importens sammensætning har ændret sig betydeligt i forhold til 1954. De vigtigste forskydninger er en stigning i importen af fast og flydende brændsel på næsten 250 mill. kr. og en nedgang i importen af transportmidler på godt 150 mill. kr. Den stærke stigning for brændsel – næsten 25 % – skyldes både større importmængder og højere priser på kul og koks. Iøvrigt har der, jvfr. nedenstående tabel, været en betydelig nedgang i importværdien for en række nydelsesmidler, og den formindskede byggevirksomhed har bevirket en nedgang i importen af træ og tømmer. Desuden lægger man mærke til, at importen af såvel spindestoffer som garn, metervarer og færdige tekstilvarer samt klædningsstykker har været mindre end i 1954.

Vigtigere importforskydninger.

	Januar-oktober 1954 mill kr.	1955 mill. kr.	Ændring i %
Kaffe, kakao, chokolade, te, krydderier	279	233	÷ 16
Tobak	114	85	÷ 25
Træ, tømmer og kork	231	209	÷ 10
Spindestoffer	154	143	÷ 7
Brændselsstoffer, smøreolier, beslægtede varer	1027	1274	+ 24
Garn, metervarer og færdige tekstilvarer	571	493	÷ 14
Uædle metaller	601	702	+ 17
Transportmidler	574	420	÷ 27
Klædningsstykker	93	85	÷ 9

VALUTASTILLINGEN

Ved forelæggelsen af finanslovforslaget for 1956–57 den 25. november anslog finansminister Kampmann *overskuddet på vare- og tjenestebalancen* over for udlandet i tiden siden 1. juli til ca. 200 mill. kr., medens der i samme periode i fjor var et underskud på et lignende beløb. På nationalbankens valutabalance viser ændringen sig i en nedgang i nettogælden til udlandet fra slutningen af juni til slutningen af november på ialt 166 mill. kr.

Bevægelserne i *nationalbankens valutagæld* i de sidste måneder er dog ikke blot et resultat af det løbende overskud på vare- og tjenestebalancen,

Bankernes nettotilgodehavende i udlandet[1].
(Mill. kr.).

Ultimo	E.P.U.	U.S.-doll.	Can. doll. o. sfrcs.	Andre valutaer	Internat. inst. (netto)	Ialt national-banken	Private banker	Tilsammen
Dec. 1951....	÷266	267	4	106	÷ 91	20	÷54	÷ 34
Dec. 1952....	÷223	494	8	156	÷103	332	÷44	288
Dec. 1953....	÷432	669	8	172	÷ 91	326	÷33	293
Jan 1954....	÷425	712	10	116	÷ 94	319	÷21	298
Febr. —	÷444	746	8	96	÷ 94	312	÷25	287
Marts —	÷474	778	8	69	÷107	274	÷23	251
April —	÷541	777	8	43	÷ 92	195	÷17	178
Maj —	÷599	788	8	40	÷ 95	142	÷10	132
Juni —	÷607	674	9	26	÷ 79	23	0	23
Juli —	÷584	647	8	20	÷ 86	5	÷18	÷ 13
Aug. —	÷621	642	8	÷ 4	÷111	÷86	÷ 2	÷ 88
Sept. —	÷669	615	8	÷30	÷ 88	÷164	3	÷161
Okt. —	÷696	571	8	÷54	÷ 86	÷257	6	÷251
Nov. —	÷696	599	9	÷59	÷ 85	÷232	÷ 6	÷238
Dec. —	÷673	637	8	÷59	÷ 85	÷172	÷35	÷207
Jan. 1955....	÷666	647	7	÷63	÷ 84	÷159	÷11	÷170
Febr. —	÷703	563	6	÷59	÷ 60	÷253	15	÷238
Marts —	÷716	546	7	÷58	÷ 85	÷306	5	÷301
April —	÷758	537	7	÷47	÷ 71	÷332	18	÷314
Maj —	÷755	480	6	÷34	÷ 98	÷401	42	÷359
Juni —	÷848	474	6	÷22	÷ 66	÷456	44	÷412
Juli —	÷836	499	6	÷17	÷ 77	÷425	34	÷391
Aug. —	÷816	506	10	÷17	÷114	÷431	51	÷380
Sept. —	÷813	544	10	÷15	÷ 80	÷354	29	÷325
Okt. —	÷795	520	11	÷14	÷ 93	÷371	18	÷353
Nov. —						÷290		

1 Tallene i første kolonne angiver gælden til E.P.U. efter afregningen for den pågældende måned og tallene i anden kolonne dollarbeholdningen med tillæg af tilgodehavende eller fradrag af skyldige dollarbetalinger til E.P.U.

men også af visse kapitaltransaktioner. En del af forbedringen af valutastillingen i september skyldtes således en dollarbetaling på 17 mill. kr. til det danske Ford Motor Company, som har solgt aktierne i det svenske Ford Motor Company til det amerikanske moderselskab. På den anden side medgik i oktober 81 mill. kr. til betaling af restgælden, 12 mill. $, på Københavns kommunes dollarlån af 1927 og 1928, som var forfaldne til betaling henholdsvis den 1. juni 1952 og den 1. maj 1953. Hermed er alle restancer på samtlige danske dollarlån bragt ud af verden, efter at der siden 1947 er præsteret ekstraordinære afdrag på dollargælden til et samlet beløb af 72 mill. $ eller rundt regnet 500 mill. kr.

I november formindskedes nationalbankens valutagæld med 80 mill. kr. Heraf faldt de 70 mill. kr. på månedens første halvdel, da man i offentligheden diskuterede en kronehævning som middel til at bekæmpe prisstigningen. Det synes ikke urimeligt at antage, at den ulige fordeling af valutafremgangen på første og sidste halvdel af måneden står i forbindelse med, at denne diskussion i nogle tilfælde har virket fremskyndende på hjemtagningen af valuta eller omvendt har fået nogle til at udskyde betalinger til udlandet.

Forbedringen af valutastillingen siden midten af 1955 viser sig både i *større dollarbeholdning* og *nedgang i gælden til den europæiske betalingsunion.* Ved udgangen af oktober var gælden til EPU faldet til 795 mill. kr. mod 848 mill. kr. ved udgangen af juni. Da grænsen for Danmarks kredit i EPU er 871 mill. kr., udgjorde de resterende kreditmuligheder herefter godt 75 mill. kr. Bortset herfra består nationalbankens internationale likviditetsreserve navnlig af dollarbeholdningen, der ultimo oktober androg 520 mill. kr. mod 474 mill. kr. ultimo juni.

PRISER OG LØNNINGER

I den senere tid har *prisbevægelserne på de internationale varemarkeder* været behersket af to hovedtendenser: en stigende tendens for metaller og andre industrielle råvarer og en faldende tendens for landbrugsråvarer som korn og bomuld. Begge tendenser genfindes i de danske engrospriser, den første især i varegrupperne »brændsel og mineralske olier« og »jern, metaller og varer deraf«, den sidste i grupperne »vegetabilske levnedsmidler« og »tekstil og konfektion«. Hertil kommer virkningerne på engrospristallet af de forhøjede eksportpriser for smør og flæsk. Iøvrigt henvises med hensyn til enkeltheder til nedenstående tabel. Det skal kun tilføjes, at prisudviklingen i efteråret utvivlsomt har medført en ændring af bytteforholdet overfor udlandet i Danmarks favør.

(1935 = 100)	Okt. 1954	Dec. 1954	Marts 1955	Juni 1955	Juli 1955	Aug. 1955	Sept. 1955	Okt. 1955
Vegetab. Levnedsmidler	365	376	361	349	349	339	343	342
Anim. Levnedsmidler	305	307	308	306	302	306	314	329
Foderstoffer	432	468	433	439	443	422	427	423
Gødningsstoffer	226	228	234	237	237	237	238	240
Brændsel & min. olier	403	424	444	443	460	471	485	505
Jern, metaller & varer deraf	317	318	325	329	331	334	336	340
Bygn.matrl. (undt. træ)	251	251	262	265	265	265	265	267
Træ og papir	470	477	486	493	496	496	498	499
Tekstil og konfektion	308	305	334	332	332	332	330	329
Huder, læder & skotøj	303	302	305	305	305	305	305	305
Kem.-tekn. varer	220	225	228	238	244	245	248	246
Engrospristallet	339	346	350	349	350	349	353	357
Importvarer	406	418	415	417	422	424	427	432
Eksportvarer	327	321	310	310	311	320	326	353

Medens engrospristallet i perioden oktober 1954–oktober 1955 er steget med godt 5 %, er *leveomkostningerne*, således som de kommer til udtryk i detailpristallet, i samme tidsrum forøget med ca. 6 %, fra 382 (juli 1914 = 100) til 405. Ved beregningen af det sidste tal er der taget hensyn til

Husholdningsbudgettet.

	Okt. 1954 kr.	Jan. 1955 kr.	April 1955 kr.	Juli 1955 kr.	Okt. 1955 kr.
Fødevarer	3963	4010	4052	4191	4283
Klæder, fodtøj, vask	1598	1597	1630	1674	1706
Bolig	960	1015	1015	1015	1015
Brændsel, belysning	626	648	653	672	762
Skatter	1257	1257	1257	1328	1328
Børnetilskud	÷189	÷189	÷189	÷209	÷209
Sparebeviser	—	—	—	÷176	÷176
Kontingenter o.l.	755	755	760	760	760
Anskaffelser og vedligeholdelse	577	576	589	599	605
Spiritus, tobak, fortæring ude	885	926	926	934	934
Hygiejne, kulturelle udgifter	1078	1084	1127	1141	1165
Transport	330	355	355	358	362
Iøvrigt	746	755	775	791	808
Ialt	12586	12789	12950	13078	13343
1914 = 100.					
Med fradrag for sparebeviser	382	388	393	397	405
Uden fradrag for sparebeviser	382	388	393	402	410
1935 = 100.					
Med fradrag for sparebeviser	222	226	229	231	236
Uden fradrag for sparebeviser	222	226	229	234	239

sparebeviserne, der udstedes i henhold til lov om forbrugsbegrænsende foranstaltninger af 14. marts 1955 (se foregående hefte af ØKONOMI OG POLITIK side 280–281). For det husholdningsbudget, der ligger til grund for detailpristallet, er beløbet, hvormed de samlede udgifter af denne grund er formindsket, 176 kr., og uden dette fradrag i udgifterne ville pristallet for juli og oktober i år med juli 1914 som basis have været henholdsvis 402 og 410 i stedet for 397 og 405.

Det lønregulerende »*særpristal*«, som adskiller sig fra det almindelige pristal ved, at der ved dets beregning er udeladt visse afgiftsforhøjelser på øl, spiritus og tobak, blev for juli beregnet til 395 mod 386 i januar, hvilket medførte, at arbejdere og tjenestemænd fra henholdsvis 1. september og 1. oktober modtog yderligere 2 portioner dyrtidstillæg. Det sidste af disse dyrtidstillægsportioner var afhængig af et pristal på 393 for arbejdernes og 394 for tjenestemændenes vedkommende, således at der ved lønreguleringen ikke opnåedes fuld kompensation for prisstigningen indtil juli. Grænsen for udbetaling af yderligere portioner dyrtidstillæg er for arbejderne 399, 405 o.s.v., for tjenestemændene 400, 406 o.s.v., og da særpristallet allerede i oktober var steget til 403, er der al udsigt til, at den næste lønregulering på grundlag af januarpristallet vil give lønmodtagerne yderligere mindst 2 portioner dyrtidstillæg. Herfor taler ikke blot, at en række priser, bl.a. på fødevarer, er steget siden materialet til beregning af oktoberpristallet blev indsamlet, men også, at boligudgiften, der reguleres i januarpristallet, vil vise stærkere stigning end sædvanlig på grund af lejeforhøjelserne i henhold til den nye huslejelov.

PENGE- OG KAPITALMARKEDET

Siden juni har den omstændighed, at forbruget af udenlandsk valuta har været mindre end tilgangen, virket i retning af at forøge *den samfundsmæssige likviditet*. På den anden side er statens nettogæld til nationalbanken gået lidt ned i denne periode, hvilket virker i modsat retning. Fra september til oktober steg nationalbankens beholdning af aktier og obligationer med ca. 80 mill. kr. Denne stigning er dog ikke udtryk for, at banken har optrådt som obligationskøber i markedet, men står i forbindelse med, at banken har overtaget statsobligationer, som af Københavns kommune var stillet som sikkerhed for den nævnte tilbagebetaling af dollarlån.

Når statens gæld til nationalbanken var mindre i oktober end i juni, skyldes det ikke forøget salg af statsobligationer, men er et udtryk for, at virkningerne af de finanspolitiske foranstaltninger mod valutakrisen har begyndt at vise sig. I tiden fra juni til oktober har afsætningen af stats-

Nationalbanken.	Okt. 1954	Dec. 1954	Marts 1955	Juni 1955	Juli 1955	Aug. 1955	Sept. 1955	Okt. 1955
Udenlandske tilgodeh., netto	÷257	÷172	÷306	÷456	÷425	÷431	÷354	÷371
Nettotilgodh. hos staten	2084	2232	2262	2433	2334	2498	2390	2348
Obligationer og aktier	510	459	474	475	475	477	480	558
Seddelomløb	1964	2145	1973	2010	1956	1926	1959	2007
Foliokonto	285	394	302	361	353	456	398	370
Tilsammen	2249	2539	2275	2371	2309	2382	2357	2377
Forretningsbankerne.								
Kassebeholdning	638	854	707	807	722	854	769	773
Obligationer og aktier	1234	1172	1212	1194	1188	1175	1151	1143
Udlån ialt	6077	6078	5986	6085	6076	6007	6062	6121
Indlån ialt	6557	6593	6633	6733	6661	6770	6726	6754
Sparekasserne.								
Obligationer og aktier	1504	1484	1472	1433	1438	1437	1429	1426
Udlån ialt	3556	3550	3588	3611	3630	3645	3659	3678
Sparernes tilgodehavende	4876	4803	4888	4951	4955	4961	4947	4955

obligationer end ikke kunnet opveje afdragene på statsgælden, idet den pålydende værdi af cirkulerende indenlandske statsobligationer inkl. skatkammerbeviser formindskedes med 37 mill. kr. For de første 10 måneder af 1955 var nettotilgangen af cirkulerende statsobligationer og skatkammerbeviser 45 mill. kr. mod 140 mill. kr. i samme periode i 1954. For kredit- og hypotekforeningsobligationer var de tilsvarende tal 526 og 586 mill. kr.

I den forløbne del af 1955 har obligationskurserne haft en noget faldende tendens. Til belysning af renteudviklingen kan nævnes, at den effektive rente af Østifternes Kreditforening, 16. serie, 2. afd., 4½ %, er steget fra 6.03 i december 1954 til 6.41 i oktober 1955. Aktiekurserne er i de 10 måneder i gennemsnit steget med 15 %, rederiaktier alene med 35 %.

4.12.1955
C. L.

POLITISK KRONIK

UDLANDET

Januar 1955

2. – Panamas præsident Ramon Contesa myrdes af ukendte attentatmænd.

Lederen af operationerne mod guerillastyrkerne i Malaya – Geoffrey Bourne – meddeler, at terrorismen er taget betydeligt af i det forløbne år.

3. – Det tunesiske Neo Detour-parti kritiserer den franske regering for at undlade at opfylde sine løfter om selvstyre for Tunis.

5. – F.N.s generalsekretær Dag Hammarskjöld ankommer til Peking for at forhandle med den kinesiske premierminister Chou En-lai om dommene over de fængslede amerikanske flyvere.

6. – I sit årlige budskab til kongressen om »unionens tilstand« betegner præsident Eisenhower den førte udenrigspolitik som en succes. Man bør tilstræbe en sænkning af toldmurene og fortsætte hjælpen til de underudviklede områder. Militæret bør fortsat styrkes og de nyeste tekniske fremskridt tages i anvendelse.

7. – En fransk plan for samordning af den vesteuropæiske våbenproduktion meddeles i detailler. Spørgsmål vedrørende fabrikation og standardisering skal afgøres indtil 1/1-1957 af to kommissioner, der sammensættes af repræsentanter for medlemsstaterne. Der kan kun tages eenstemmige beslutninger. Fra 1957 skal en permanent kommission arbejde videre under ledelse af et råd bestående af forsvarsministrene fra medlemsstaterne. Amerikansk våbenhjælp og off-shore-programmer er indarbejdet i planen.

Den europæiske kul- og stålunion meddeler, at produktionen i 1954 har sat rekord. Der produceredes 10 % mere stål og 2 % mere kul end i 1953.

8. – Den italienske regering fremlægger en 10-årsplan for investering i erhvervslivet; det er hensigten at hæve nationalindkomsten med 5 % årlig og skaffe arbejdsmulighed for 4 millioner mennesker.

10. – I et særligt budskab til kongressen opstiller Eisenhower planer for en sænkning af toldmurene stigende til 15 % over 3 år ved bi- eller multilaterale aftaler med interesserede lande. Privat investering i udlandet bør opmuntres ved skattelettelser.

F.N.s generalsekretær Dag Hammerskjöld afslutter sine samtaler med Chou-En-lai i Peking om de fangne amerikanske flyvere. I en fælles erklæring, der ikke nævner fangerne, udtaler de deres tillid til nytten af fortsat kontakt.

11. – Costa Ricas regering meddeler, at en oprørsstyrke er trængt ind i landet fra Nicaragua.

Den japanske premierminister Hatoyama udtaler, at Japan bør opfordre Rusland og Kina til at afslutte krigstilstanden og optage normale forbindelser med Japan.

12. – Fra Iraq meddeles, at man i nær fremtid agter at afslutte en gensidig sikkerhedspagt med Tyrkiet.

Den engelske udenrigshandel er vokset i 1954 meddeler regeringen. Handels-balancen

er stadig negativ, men underskuddet er synkende. Eksporten til U.S.A. er faldet med 6 % i forhold til 1953.

13. – I en note til vestmagterne hævder den russiske regering, at Parisaftalerne er i strid med Geneve-protokollen af 1925, der forbyder brugen af gas og bakterier i krigsførelsen.

14. – En kommission fra O.A.S. (Organization of American States), der undersøger forholdene omkring fredsbruddet i Costa Rica, fastslår, at oprøret er iværksat fra Nicaragua, og opfordrer medlemslandene til at gribe ind til fordel for Costa Rica.

O. E. E. C.s ministerråd afslutter et todages møde i Paris. Det vedtages at udvide liberaliseringen af samhandelen til 90 %, at søge oprettet et europæisk fond, der kan træde i stedet for E.P.U., når en række medlemslande har gjort deres valutaer konvertible, samt at opfordre medlemmerne til at ophæve kunstig støtte til eksporten.

Den italienske forsvarsminister udtaler, at den franske våbenproduktionsplan (se 7/1), som Mendès France har diskuteret med den italienske regering, på flere punkter er uacceptabel; især kritiserer han, at U.S.A.s hjælp skal administreres af organisationen.

15. – Den franske ministerpræsident Mendès-France forhandler i Baden-Baden med forbundskansler Adenauer. De udtaler begge, at standardisering af våbentyperne er nødvendig, og erklærer sig enige med hensyn til de skridt, der videre skal tages i Saar-spørgsmålet.

Den russiske regering erklærer, at en afvisning af Paris-aftalerne i den vesttyske forbundsdag vil åbne vejen for frie fællestyske valg under international kontrol i 1955 og genoprettelse af et frit, forenet Tyskland med tilstrækkeligt militær til at garantere landets sikkerhed. Der foreslås nye stormagtsforhandlinger om Tysklands genforening og normalisering af forholdet mellem U.S.S.R. og forbundsrepublikken.

16. – O.A.S. (se 14/1) vedtager at yde Costa Rica hjælp. U.S.A. stiller flyvemaskiner til rådighed.

17. – Repræsentanter for Den vesteuropæiske Union (V.E.U.) mødes i Paris for at diskutere den franske plan for en samordning af våbenproduktionen (se 7/1).

U.S.A.s budget for finansåret 1955–56 forelægges kongressen. Det balancerer med $ 60 milliarder, hvoraf 67 % er reserveret militære formål i ind- og udland.

20. – Den franske ministerpræsident Mendès-France omdanner sin regering, idet han bl.a. overdrager udenrigsministerposten, som han hidtil selv har beklædt, til Edgar Faure.

Præsident Eisenhower sender en økonomisk rapport for 1954 til kongressen. Sammenlignet med 1953 er nationalproduktet sunket med $ 8 milliarder til 357 milliarder, den månedlige arbejdsløshed er steget fra 1.5 til 3.2 millioner og prisindekset for forbrugsvarer er sunket en smule. Rapporten udleder dog en vis optimisme af den forøgelse af den personlige indkomst, der kan spores, og foreslår en hævning af minimallønnen og forøgelse af statsgælden.

Sovjetunionen udsender sin økonomiske rapport for 1954. Den viser en stigning i industriproduktionen på 13 %. Hovedparten falder på sværindustrien.

Costa Ricas præsident meddeler, at fjendtlighederne i landet er ophørt med oprørsstyrkernes nederlag.

22. – Einar Gerhardsen danner norsk regering.

23. – De vesttyske socialdemokraters leder Erich Ollenhauer, opfordrer forbundskansleren til at formå vestmagterne til at forhandle med Rusland om det russiske forslag af 15/1. En ratifikation af Parisaftalerne vil ødelægge muligheden for tysk genforening.

25. – Den amerikanske kongres giver præsidenten fuldmagt til at anvende militæret, dersom Formosa eller Pescadores øerne alvorligt trues af det kommunistiske Kina. Et F.N.-initiativ for at få standset fjendtlighederne vil blive hilst velkommen.

I en tale til centralkomitéen udtaler det russiske kommunistiske partis førstesekretær Krushchev, at hovedvægten fejlagtigt er blevet lagt på den tunge industri. Han kritiserer tillige landbrugets ledelse.

26. – Frankrig besvarer den russiske note af 16/12 1954 og udtaler, at de russiske argumenter for opsigelse af venskabstraktaten ikke retfærdiggør denne handling. England afgiver en note af lignende indhold som svar på den russiske note af 20/12.

Den vesttyske regering udtaler sig om den russiske erklæring af 15/1. Rusland har – siger man – ene af krigstidens allierede forbeholdt sig sine rettigheder fra Yalta og Potsdam; erklæringen åbner dog muligheder, dersom der kan afholdes virkeligt frie fællestyske valg og dersom Rusland vil forhandle om fred med en regering, der er udgået af disse valg. Som et tegn på god vilje vil man opfatte løsladelsen af krigsfanger, der endnu tilbageholdes i Rusland.

28. – Den engelske ambassador i Moskva udtrykker overfor Molotov sin regerings ængstelse over situationen omkring Formosa. Han advarer den kinesiske folkerepublik mod at tro, at U.S.A.s trusler om eventuelt at gribe ind med væbnet magt, ikke er alvorligt ment. Han udtaler endvidere, at England, New Zealand og U.S.A. vil støtte en invitation til Pekingregeringen om at deltage i F.N.s forhandlinger om sagen.

30. – N.A.T.O. udsender en beretning om sit arbejde siden 1949. Antallet af disponible divisioner er i den forløbne tid vokset fra 12 til 100; luftvåbenet er blevet endnu kraftigere udbygget. Omkostningerne er vokset fra £ 1 milliard til 8 milliarder årlig. Sovjetunionen kan opstille 400 divisioner og på tre år er den russiske luftflåde fordoblet til 20.000 maskiner. De østeuropæiske stater kan mønstre 80 divisioner.

Den russiske delegation fremsætter i Sikkerhedsrådet et forslag om, at U.S.A. skal trække al støtte til Formosaregeringen tilbage.

Den arabiske liga afholder møde i Cairo for at drøfte den tyrkisk-iraqiske pagt (se 12/1); Iraq har undladt at sende repræsentanter. Et ægyptisk forslag, der fordømmer traktaten, forkastes.

Det japanske udenrigsministerium offentliggør en russisk note, hvori den russiske regering erklærer sig villig til en forhandling om normalisering af forholdet mellem de to lande.

31. – Det engelske Commonwealth's premierministre mødes i London.

Udenrigsminister Molotov meddeler den engelske ambassador i Moskva, at Rusland deler Englands syn på situationen i det fjerne østen; Rusland vil støtte invitationen til Peking.

F.N.s sikkerhedsråd vedtager to New Zealandske forslag, eet om at undersøge den senere tids voldsomme krigerske aktivitet omkring Formosa og eet om at invitere den kinesiske folkerepublik til at deltage i debatten om de fjernøstlige spørgsmål.

Den franske nationalforsamling forkaster regeringens krav om midlertidige bevillinger, indtil finansloven er blevet vedtaget.

Februar 1955

2. – Den indiske regering afslutter en kontrakt med Rusland om køb og opførelse af et stålværk.

Under en debat i nationalforsamlingen om den franske regerings politik i Nordafrika, rejser deputerede fra disse områder et voldsomt angreb på regeringen, der påstås at fremme terrorismen ved sin eftergivenhed.

3. – Peking-radio meddeler, at den kinesiske regering kun vil følge Sikkerhedsrådets invitation af 31/1, dersom det russiske forslag af 30/1 alene sættes på dagsordenen, og Kuo-mintang regeringens delegation fjernes og Pekingregeringen anerkendes af F.N.

På den øverste sovjets åbningsmøde forelægges budgettet for det kommende år. De militære udgifter er forøget til 112 milliarder rubler mod 100 i det forløbne år. Til sværindustrien er afsat næsten det dobbelte af, hvad der tillægges let industri og landbrug tilsammen.

4. – Commonwealth-konferencen godkender, at Pakistan bliver republik, men fremdeles står i Commonwealth.

5. – Efter en tredages debat styrtes Mendès-Frances med 319 stemmer mod 273. 20 af Mendès-Frances partifæller, de socialradikale, støtter oppositionen.

8. – I en tale til den øverste Sovjet påtager ministerpræsident Malenkov sig skylden for den fejlslagne landbrugspolitik. Hans afskedsbegæring bevilges og den tidl. forsvarsminister Bulganin udnævnes til hans efterfølger.

I et fællesmøde af den øverste sovjets to kamre holder udenrigsminister Molotov en tale om den internationale situation. Han udtrykker sin glæde over forståelsen mellem Kina, Burma og Indien – ikke mindst fordi Indiens »internationale autoritet« er en vigtig faktor i fredens tjeneste. Østrig bør have en fredstraktat i 1955, men landet må love ikke at deltage i nogen alliance rettet mod krigstidens allierede og ikke akceptere et nyt Anschluss. Molotov angriber Parisoverenskomsterne og U.S.A.s støtte til Chang Kai-Chek og hævder, at Rusland er overlegen med hensyn til brintbomben.

Commonwealth-konferencen i London afsluttes med et kommuniqué, hvori man fastslår enighed om at medvirke til en afspænding af verdenssituationen. Vesttysklands optagelse i det vesteuropæiske forsvarsfællesskab betragtes som et skridt på vejen mod større sikkerhed.

Det amerikanske senats udenrigspolitiske udvalg godkender forsvarstraktaten af 2/10 1954 mellem U.S.A. og Formosaregeringen. Godkendelsen sker dog under forbehold af, at den nationalistiske regering bl.a. ikke får tilkendt suveræniteten over Formosa og at kun Formosa og Pescadores-øerne dækkes af traktaten.

9. – Den øverste Sovjet udnævner Malenkov til minister for elektricitetsindustrien og marskal Zhukov til forsvarsminister.

10. – Den argentinske regering afskediger 100 katolske præster og nonner, der underviser i statsskolerne.

12. – Rømningen af Tachenøerne, som Chang Kai-shek hidtil har holdt besat, afsluttes med amerikansk hjælp.

14. – Sikkerhedsrådet vedtager ikke at træffe afgørelse vedrørende de fjernøstlige forhold, forkaster det russiske forslag af 30/1 og afviser et russisk forslag, der tilsigter at fjerne Formosaregeringens repræsentation. Derved er muligheden for et møde med Pekingregeringen bortfaldet.

15. – Den engelske regering meddeler, at den vil bygge 12 atomkraftværker over en 10-årig periode. Arbejdet skal påbegyndes i 1957.

18. – Den italienske ministerpræsident Scelba og udenrigsminister Martino afslutter et besøg i London.

20. – Udenrigsminister Eden mødes med den ægyptiske premierminister Nasser i Cairo. De udtaler deres tilfredshed med forbedringen af forholdet mellem England og Ægypten siden afsluttelsen af traktaten om Suezkanalzonen.

23. – Den social-radikale Edgar Faure danner fransk regering med deltagelse af samtlige partier undtagen socialister og kommunister.

S. E. A. T. O.-magternes udenrigsministre mødes i Bangkok.

24. – Den tyrkiske-iraqiske pagt underskrives.

Bank of England hæver diskontoen med 1 % til 4½. Finansminister Butler udtaler, at det hjemlige forbrug må nedskæres.

25. – S.E.A.T.O.-konferencen i Bangkok afsluttes. I en fælles erklæring fremhæves den økonomiske støtte til de underudviklede områder. Organisationens øverste organ bliver en årlig udenrigsministerkonference, medens det løbende arbejde vil blive varetaget af et permanent råd med sæde i Bangkok.

F.N.s underudvalg for nedrustning (se 5/11 -54) (England, U.S.A., Frankrig, Canada og U.S.S.R.) træder sammen i London.

27. – Den vesttyske forbundsdag ratificerer Parisoverenskomstens 4 traktater; med 320 stemmer for og 150 imod, idet dog Saaroverenskomsten kun opnår 263 stemmer mod 202.

Ved parlamentsvalg i Japan opnår premierminister Hatoyamas parti, demokraterne, 185 mandater, hvilket er en fremgang på 65. Venstresocialisterne går frem fra 74 til 89, medens de liberale mister 69 pladser og kun opnår 112.

28. – Ved Gaza indtræffer et alvorligt sammenstød mellem ægyptiske og israelske soldater.

Marts 1955

1. – I det engelske underhus åbner premierminister Churchill forsvarsdebatten med en omtale af den revolution i krigsteknikken, som brintbomben har medført. Der gives intet »absolut forsvar« længere.

2. – I Damascus underskrives en ægyptisk-syrisk pagt, der står åben for andre arabiske stater; hensigten er at udelukke Iraq fra det arabiske samarbejde p.gr. af underskrivelsen af den tyrkisk-iraqiske traktat.

Under den engelske forsvarsdebat erklærer »Labourrebellen« Bevan, at U.S.A. forhindrer den engelske regering i at forhandle med de russiske ledere. Churchill svarer, at hans sygdom i hovedsagen var skyld i, at det gunstige tidspunkt for forhandlinger kort efter Malenkovs magtovertagelse blev forpasset, og at begivenhedernes gang siden havde forhindret et møde. Labours leder Attlee indrømmer, at Englands eneste forsvar ligger i dets styrke til modangreb og den afskrækkende virkning heraf. Regeringens forsvarspolitik godkendes med 303 stemmer mod 253.

3. – Udenrigsministrene fra de 3 Balkanpagtlande – Tyrkiet, Grækenland og Jugoslavien mødes i Ankara for at oprette et fællesråd bestående af 20 medlemmer fra hvert lands lovgivende forsamlinger. Afstemninger skal foretages efter »hoveder«, ikke efter lande.

De vestallierede giver Vesttyskland ret til at genoprette Lufthansa i etaper. De indenlandske ruter vil kunne åbnes 15/6.

Kong Norodom Sihanouk af Cambodia abdicerer til fordel for sin fader, prins Suramarit. Abdikationen skyldes strid med den internationale våbenstilstandskommission for Indo-Kina om den kommende forfatning.

4. – Det ungarske kommunistiske partis centralkomité beskylder premierminister Nagy for »højreafvigelse« og »opportunisme«, idet han har undladt at skænke sværindustrien og landbrugets kollektivisering tilstrækkelig opmærksomhed.

De religiøse sekter i Viet-nam, Cao Dai, Hoa Hao, og Binh Xuyen, der råder over egne hære, meddeler, at de vil danne en ny antikommunistisk regering.

Sikkerhedsrådet sætter Ægyptens klager over Gazaepisoden på dagsordenen. (se 28/2).

Den franske regering udsender en erklæring om Saar. Det hedder heri, at efter folkeafstemningen må Saars stilling være afgjort, indtil en fredskonference kan optage spørgsmålet påny.

6. – Saudi-Arabien tilslutter sig den ægyptisk-syriske pagt (se 2/3).

7. – I en tale i nationalforsamlingen kritiserer den jugoslaviske præsident Tito, at Rusland fremstiller normaliseringen af forholdet til Jugoslavien som et nederlag for dette land; en sådan fremstilling er »uden forbindelse med virkeligheden«.

Viet-nams regeringsstyrker går i den centrale del af landet til aktion mod de bevæbnede sekter.

10. – Præsident Eisenhower lover de 7 V.E.U.-lande, at U.S.A. efter pagtens ikrafttræden vil fortsætte sin nuværende støtte. Hvis det ønskes, vil U.S.A. også deltage i forhandlingen om våbenproduktionens tilrettelægning.

Det russiske kommunistiske partis centralkomité kritiserer landbrugsministeriets planlægning af produktionen og kræver større råderum for kollektivgårdenes egne myndigheder.

11. – Det meddeles i Moskva, at Molotov har anmodet den østrigske regering om at fremkomme med sin »endelige mening« om hans forslag af 8/2 angående Østrigs fredstraktat.

14. – Den svenske regering protesterer overfor Tjekoslovakiet og Rumænien, hvis gesandtskaber i Sverige har været centre i en omfattende spionageorganisation.

I en rapport til kongressen oplyser præsident Eisenhower, at kongressen i indeværende finansår har bevilget 2.8 milliarder til oversoiske lande og yderligere 2.5 milliarder kan benyttes. Den løbende støtte til Europa er mere end halveret siden 1952. Præsidenten henleder opmærksomheden på, at Rusland i de sidste år har afsluttet handelstraktater med underudviklede områder og har givet tilbud

om teknisk og økonomisk assistance til en række lande.

Den østrigske regering besvarer den russiske henvendelse (se 11/3). Man accepterer betingelserne i Molotovs tale d. 8/2.

I det engelske underhus kræver Attlee, at regeringen skal søge en stormagtskonference indkaldt snarest. Churchill finder tidspunktet dårligt valgt, idet Frankrig står over for at skulle ratificere Parisaftalerne. Labours forslag forkastes med 298 stemmer mod 268.

Kejser Bao Dai afslår en opfordring fra de bevæbnede sekter til at vende hjem fra Frankrig og afsætte premierminister Ngo Dinh Diem.

16. – »Labourrebellen« Aneurin Bevan udstødes af partiets parlamentsgruppe.

17. – Den amerikanske regering meddeler, at den vil anmode kongressen om $ 2.1 milliard, der skal anvendes til en forøgelse af det ikkekommunistiske Asiens produktivitet med ca. 33 % i løbet af 8 år.

Churchill kritiserer den amerikanske offentliggørelse 16/3 af Yaltadokumenterne, der dels indeholder unøjagtigheder, dels ved deres tidlige fremkomst kan vanskeliggøre fremtidige fortrolige forhandlinger.

18. – Det vesttyske forbundsråd godkender Parisaftalerne, der hermed har passeret begge kamre. Socialdemokraterne indanker Saartraktaten for forfatningsdomstolen.

19. – Præsident Eisenhower udpeger Harold Stassen til kommitteret for nedrustningen.

21. – Lederne af de bevæbnede sekter i Vietnam kræver, at premierminister Ngo Dinh Diem inden 5 dage danner et kabinet, der kan godkendes af sekterne.

24. – Udenrigsminister Molotov inviterer den østrigske forbundskansler Raab til Moskva for at drøfte Østrigs fredstraktat.

Det belgiske parlament giver regeringen sin støtte til nedskæring af statstilskuddene til de katolske skoler. Katolske skoleborn og studenter demonstrerer mod regeringen.

Viet-nams premierminister tilbyder de religiøse sekter samme betingelser ved demobiliseringen af deres styrker, som de regulære tropper får, nemlig støtte til tidligere soldater, der vender tilbage til civile erhverv.

25. – Sydafrikas regering meddeler, at den vil forøge antallet af dommere i appelretten fra 6 til 11. Man vil således bryde domstolens modstand mod apartheidspolitikkens indførelse i valgloven.

26. – Den engelske minister Nutting oplyser, at vestmagterne i F.N.s nedrustningskommission har foreslået en nedskæring af U.S.A.s væbnede styrker til 50 % og Englands og Frankrigs styrker til ca. 66 % mod at østmagternes hære nedbringes til den samme numeriske størrelse. Rusland har imidlertid villet opretholde sin talmæssige overlegenhed ved at foreslå en 33 % reduktion over hele linjen. Angående masseødelæggelsesvåbnene har Rusland foreslået ødelæggelse af bestående lagre men ikke forbud mod produktion.

Den belgiske skolelov (se 24/3) fremkalder voldsomme uroligheder i Bruxelles.

27. – Efter 4 dages forhandlinger ratificerer den franske republiks råd Parisaftalerne.

Det meddeles i Østtyskland, at folkepolitiet vil blive forstærket med 2-årig tjeneste for frivillige, der organiseres i særlige kampgrupper.

29. – Den østrigske forbundskansler Raab modtager den russiske indbydelse af 24/3.

Panamas nationalforsamling idømmer expræsident Guizado 10 års fængsel for at have været bagmand for mordet på præsident Coutesa 2/1.

30. – Udenrigsminister Eden meddeler Underhuset, at England d. 4/4 vil afslutte en ny overenskomst med Iraq og 5/4 tilslutte sig den tyrkisk-iraqiske pagt.

DANMARK

Januar 1955

4. – Forsvarsminister Rasmus Hansen udtaler til »Bergens Tidende« at Danmarks nuværende forsvarsbudget ikke sætter det i stand til at indfri alle de løfter, der er givet NATO, men nedskæringen af forsvarsbudgettet var en politisk nødvendighed på samme måde som afslaget på tilbudet om stationering af allierede luftstyrker i Danmark i fredstid.

På foranledning af kommissionen vedrørende landbrugets kreditforhold (»realkreditkommissionen«) har det statistiske departement foretaget en undersøgelse, der viser, at landbrugets samlede aktiver i juni 1954 udgjorde 20.2 milliarder kr. overfor en samlet gæld på 6.4 milliarder kr., hvoraf 5575 mill. kr. var prioritetsgæld.

Nationalbankens balance pr. 31.dec.1954 viser en nedgang i nettogælden til udlandet i december på 60 mill. kr. I løbet af 1954 er nationalbankens valutastilling forringet med 498 mill. kr.

8. – Folketingsmand A.Stæhr Johansen meddeler, at han i anledning af de sigtelser, der er rejst mod ham i forbindelse med Damico-sagen, vil anmode folketinget om orlov, til domstolenes afgørelse foreligger.

12. – Toldkommissionen holder møde med almindelig debat om regeringens toldlovforslag, hvis hovedlinie er overgang fra vægttold til værditold i forbindelse med forhøjelse af tolden på tekstilvarer og biler.

Ved indgangen til 1955 bestod den færøske fiskerflåde af 195 fartøjer (over 20 brt.) med en samlet tonnage på ca. 24.000 brt. I de sidste fem år har tonnagen været dalende.

Færøernes eksport nåede i 1954 op på 78 mill. kr. mod 64 mill. kr. i 1953.

13. – Sydslesvigsk Vælgerforening afviser ministerpræsident v. Hassels forslag om, at der nedsættes et rådgivende udvalg for mindretalsspørgsmål. Kun hvis mindretallet får sikkerhed for bortfald af 5 pct. klausulen ved næste landdagsvalg, er man rede til at forhandle om en overgangsløsning.

14. – Socialminister Strøm fremsætter forslag om lettere adgang til oprettelse af plejehjem for kronisk syge, endvidere fremsætter finansminister Kampmann forslag om en omlægning af chokolade- og sukkervareafgiften, hvorved afgiften af chokolade nedsættes og afgiften af sukkervarer forhøjes.

15. – I Europarådets ministerkomités fællesmøde med kul- og stålunionens øverste ledelse kritiserer økonomi- og arbejdsminister J.O. Krag det system med dobbeltpriser, som kul- og stålunionens lande praktiserer.

En overenskomst om vareudveksling mellem Danmark og Indonesien i 1955 forudser en import til Danmark til en værdi af ca. 130 mill. kr. Samtidig er der skabt muligheder for en dansk eksport til et beløb af ca. 35 mill. kr.

Statsminister Hans Hedtoft udtaler på et møde i Kalundborg, at man må indstille sig på en udskydelse af mange ønsker. Han erklærer, at regeringen ikke vil anlægge sin politik med henblik på valg i utide.

En betænkning fra arbejdsmarkedskommissionen foreslår særlige foranstaltninger til bekæmpelse af arbejdsløsheden i »arbejdsløshedsøerne« i Jylland. »Arbejdsløshedsøerne« omfatter 6 købstæder (Silkeborg, Hjørring, Randers, Aalborg, Horsens og Vejle) og 9 landkommuner. Byerne havde i 1951–54 en ledighed på gnstl. 12 %.

18. – Forsvarsminister Rasmus Hansen erklærer, at påstande i »Vestkysten« (v.) om, at regeringen forbereder stationering af allierede luftstyrker ad bagdøren, er opspind.

20. – I folketingets vareforsyningsudvalg gør den fungerende handelsminister J.O.Krag rede for forhandlingerne i Paris, hvor man enedes om at udvide liberaliseringen til 90 %, såsnart Frankrig har liberaliseret til 75 %, hvilket ventes at ske til april.

27. – De samvirkende Landboforeninger og De samvirkende danske Husmandsforeninger henstiller til regering og folketing, at

kreditstramningen lettes, og at der findes andre udveje for den nødvendige forbrugsbegrænsning. I henvendelsen kræves, at der føres en sådan økonomisk politik, at lønninger og prisniveau tilpasses efter eksportpriserne og eksporterhvervenes vilkår, og man vender sig mod toldforhøjelser.

28. – Nordisk Råds 3. samling åbnes i Stockholm. Professor Niels Herlitz, Sverige, vælges til præsident. I generaldebatten deltager statsminister Hans Hedtoft og folketingsmand Ole Bjørn Kraft, der afviser den russiske mistænkeliggørelse af Nordisk Råd.

Den dansk-svenske handelsaftale, der udløber med udgangen af januar, er blevet forlænget for et år.

Detailpristallet for januar stiger til 388 (1914 = 100), 6 points mere end i oktober 1954. Særpristallet, hvorefter lønningerne reguleres, beregnes til 386, 5 points mere end i oktober, hvilket giver både arbejdere og tjenestemænd en portion dyrtidstillæg fra henholdsvis 1. marts og 1. april.

29. – Statsminister Hans Hedtoft afgår ved døden i Stockholm, 51 år gammel.

Det meddeles, at den europæiske kul- og stålunions øverste myndighed har indbudt den danske regering til at sende delegerede til Luxembourg for at drøfte de stålpriser, som unionens eksportlande kræver på det danske marked.

Februar 1955

1. – Kongen udnævner den konstituerede statsminister, udenrigsminister H. C. Hansen, til statsminister og bestemmer, at han tillige fortsat skal beklæde stillingen som udenrigsminister.

2. – Den tyske charge d'affaires overrækker stats- og udenrigsminister H. C. Hansen en note, hvori den tyske forbundsregering foreslår den danske regering, at der i nær fremtid optages forhandlinger med det formål at klarlægge mindretallenes rettigheder syd og nord for grænsen.

Stats- og udenrigsministeren udtaler, at han personlig mener, at der er grund til at hilse forbundsregeringens initiativ med tilfredshed. Han tilføjer, at det er en kendt sag ikke blot i Danmark, men også i Bonn, at der i folketinget er almindelig enighed om at afvise tanken om en mindretalstraktat med Tyskland, ligesom der er enighed om, at en erklæring om grænsen er ufornøden og uønskelig.

Nationalbankens valutastilling forbedredes i januar med 13 mill. kr., hvorefter valutagælden udgjorde 159 mill. kr.

3. – Nordisk Råds 3. samling i Stockholm slutter, efter at der er vedtaget i alt 16 henstillinger til regeringerne.

7. – Formanden for Grosserer-Societetets Komite, direktør C. V. Jernert, og tidligere formand for Industrirådet, direktør H. P. Christensen, ankommer til Luxembourg, hvor de skal forhandle med den europæiske kul- og stålunions ledelse i anledning af den danske kritik af dobbeltprissystemet.

8. – Statsminister H. C. Hansen afgiver i folketinget en erklæring, hvori det hedder, at afdøde statsminister Hans Hedtofts tale ved folketingets åbning den 5. oktober 1954 stadig er grundlaget for regeringens politik. Han tilføjer, at regeringen i særlig grad vil have opmærksomheden rettet mod enhver mulighed for at styrke valutastillingen, og tilbyder fordomsfri forhandling på alle lovgivningens områder.

9. – Det udenrigspolitiske nævn tiltræder, at regeringen modtager den tyske forbundsregerings indbydelse til forhandling om mindretallenes rettigheder nord og syd for grænsen.

Finansminister Kampmann fremsætter forslag om en teknisk revision af lovgivningen vedrørende beskatningen af spiritus, vin og øl.

10. – Justitsminister Hans Hækkerup fremsætter forslag om ophævelse af retsplejeudvalget og ændringer i rets- og politikredsinddelingen. Ved det sidste forslag udvides antallet af underretskredse og underretsdommere udenfor København med 12, medens antallet af politikredse og politimestre nedsættes med

5. Desuden foreslås Københavns Byret udvidet med 3 dommere.

Fra Thorshavn meddeles, at lagtinget i 1955 skal fremskaffe 1.5 mill. kr. til hjælp til fiskerne i form af garanteret minimumshyre og tilskud til salgsprisen for ilandbragt færøsk fisk. Udgifterne agtes dækket ved en særlig eksportafgift på sild, klipfisk og saltfisk samt ved forhøjelse af toldafgifter.

11. – Udenrigsministeriet nedsætter et udvalg til at overveje en eventuel revision af FN-pagten, hvilket spørgsmål ventes optaget på dagsordenen for FN's næste plenarforsamling.

Folketingsudvalget, der har gennemgået den parlamentariske kommissions beretninger, indstiller enstemmigt, at der ikke rejses rigsretsanklage for forhold ved besættelsen den 9. april 1940 eller i besættelsestiden. Venstres medlemmer i udvalget udtaler dog, at de ansvarlige ministre ikke har taget det fornødne hensyn til de alarmerende indberetninger fra det danske gesandtskab i Berlin i dagene forud for den 9. april, og at det er uforståeligt, at de ikke på et tidligere tidspunkt orienterede det udenrigspolitiske nævn og partiformændene, ligesom de er af den opfattelse, at den daværende regering ikke efterkom påbudet i folketingets beslutning af 19. januar 1940 om med de til rådighed stående midler at hævde og værne rigets fred og uafhængighed. De konservative medlemmer Poul Møller og Tesdorpf gør den samme betragtning gældende og vender sig iøvrigt stærkt mod daværende forsvarsminister Alsing Andersens dispositioner. De mener dog ikke, det vil være rigtigt at rejse tiltale mod Alsing Andersen, hvis forhold ikke vil kunne bedømmes uden samtidig bedømmelse af afdøde statsminister Staunings, afdøde udenrigsminister Munchs og afdøde viceadmiral Rechnitzers forhold. Et tredie mindretal i udvalget, den konservative Thestrup, begrunder i en særudtalelse, hvorfor han ikke mener, der bør rejses rigsretsanklage.

Folketinget vedtager enstemmigt forslaget om omsætningsafgift af chokolade- og sukkervarer m.v., idet dog kommunisterne undlader at stemme.

Voldgiftsretten i den såkaldte sojlehussag frifinder statsbanerne for fabrikant Harry Jacobsens erstatningskrav på 100.000 kr., men omkostningerne ved voldgiftsrettens nedsættelse skal udredes af statsbanerne som udtryk for, at der fra statsbanernes side er begået fejl, som kunne og burde være undgået.

15.– Regeringen fremsætter sine skattereformforslag i alt væsentligt i samme skikkelse som i fjor, men finansminister Kampmann udtaler, at regeringen, hvis det er nødvendigt for at opnå et resultat, er villig til at opgive ønsket om at få fradragsretten begrænset. Finansministeren fremsætter endvidere forslag om udskydelse af den 11. almindelige vurdering til ejendomsskyld og grundskyld fra 1. oktober 1955 til 1. oktober 1956.

Forhandlingerne mellem sammenslutningen af landbrugets arbejdsgiverforeninger og fagforbundene om en nedsættelse af arbejdstiden i landbruget ender resultatløst, idet arbejdsgiverne blankt afviser arbejdernes krav.

Det meddeles, at den konservative folketingsgruppe har besluttet at støtte regeringens forslag om forhøjelse af tolden på tekstilvarer.

16. – Der er opnået enighed med Argentina om en 5-årig handelsaftale. Hovedtrækkene i aftalen er en årlig vareudveksling på ca. 60 mill. kr. hver vej, en udligningsordning for den danske gæld til Argentina på henved 80 mill. kr. og ydelse af en dansk kredit på industrivarer på over 100 mill. kr.

Socialdemokrater og konservative erklærer i toldkommissionen, at de anser regeringens forslag om forhøjelse af tolden på tekstilvarer for modent til folketingsbehandling. De andre partiers repræsentanter i kommissionen mener, at toldkommissionen bør afslutte sit arbejde på normal måde og afgive betænkning om regeringsforslaget.

Det meddeles, at frigivelsen af 38% af dollarimporten træder i kraft den 23. februar.

17. – Udenrigsministeriet offentliggør noteudvekslingen med den rumænske regering i anledning af chaufføren Ion Cimpus flugt fra det rumænske gesandtskab i København.

18. Folketinget afslutter en 2-dages debat om indstillingen fra udvalget vedrørende den parlamentariske kommissions beretninger. Indstil-

lingen (se 11/2) vedtages med 153 stemmer mod 8 (k), medens 3 – venstremændene Ladefoged og Anders Andersen samt Alsing-Andersen undlader at stemme.

22. – Folketinget foretager 1. behandling af indenrigs- og boligminister Kjærbøls forslag om at forhøje udligningsfondens tilskud til sygehusene fra 12 kr. pr. indbygger og 6.40 kr. pr. sygedag til henholdsvis 13,50 og 7 kr. Forslaget anbefales af partiernes ordførere, medens fhv. finansminister Thorkil Kristensen erklærer, at han vil stemme imod forslaget, hvis det kommer til afstemning.

Folketinget vedtager ved 3. behandling enstemmigt (4. k. undlader at stemme) forslaget om ændringer i toldloven, hvorved der indføres toldfrihed for visse råstoffer.

Regeringen forhandler med repræsentanter for landbo- og husmandsforeningerne i anledning af henvendelsen af 27. januar.

Justitsminister Hans Hækkerup giver anklagemyndigheden ordre til at rejse bagvaskelsessag mod cand. mag. Jon Galster for hans sigtelser mod nuværende og afdøde politikere for deres holdning i forbindelse med besættelsen.

23. – Salget af det nye præmieobligationslån på 100 mill. kr. har i de 4 måneder oktober 1954–januar 1955 udgjort 47 mill. kr. Samtidig meddeles, at præmieopsparingen i 1954 androg 43 mill. kr., der dog kun delvis repræsenterer nyopsparing.

24. – Folketinget vedtager ved 3. behandling enstemmigt forslaget om lettere adgang til oprettelse af plejehjem for kronisk syge.

25. – Det meddeles, at der mellem socialdemokraterne og de konservative er truffet aftale om, at forslaget om højere told på tekstilvarer ikke skal fremsættes foreløbigt.

26. – Statsminister H. C. Hansen indbyder gruppeformændene i folketinget til et møde i statsministeriet den 2. marts for at drøfte den økonomiske situation.

28. – De dansk-tyske mindretalsforhandlinger indledes i København.

Marts 1955

1. – Folketinget foretager 1. behandling af forslag om forlængelse af forbudet mod, at ikkenoterede aktieselskaber yder lån til aktionærer, bestyrelsesmedlemmer og direktører. Ordførerne for venstre og det konservative folkeparti samt Johs. Christiansen (r.v.) giver udtryk for betænkelighed ved uændret forlængelse.

2. – Efter mødet med gruppeformændene udtaler statsminister H. C. Hansen, at regeringen har orienteret partierne om regeringens skøn med hensyn til den kommende valutaudvikling og gjort opmærksom på, at udsigten til en yderligere forringelse af valutasituationen må foranledige nye indgreb fra folketinget og regeringen. Han bebuder, at regeringen i løbet af ca. 14 dage vil fremsætte forslag, der tilsigter opsugning eller neutralisering af ca. 400 mill. kr.

Finansminister Kampmann fremsætter forslag om teknisk revision af tobaksafgifterne.

Justitminister Hans Hækkerup fremsætter forslag til lov om foranstaltninger i anledning af svangerskab. Forslagets hovedsynspunkt er, at øgede muligheder for sociale hjælpeforanstaltninger overfor vordende mødre må foretrækkes fremfor udvidet adgang til svangerskabsafbrydelse. I forbindelse med justitsministerens forslag fremsætter socialminister Strøm forslag om ændringer i lov om mødrehjælpsinstitutioner og forslag om ændrede regler for udbetaling af børnebidrag.

Nationalbankens balance viser, at finansministeriet i løbet af februar forøgede sit træk på banken fra 289 til 517 mill. kr. Samtidig forøgedes nationalbankens valutagæld med 94 til 253 mill. kr., hovedsagelig på grund af en indbetaling til den internationale valutafond.

3. – Folketinget vedtager ved 3. behandling forslaget om at udskyde ejendoms- og grundskyldsvurderingen med 119 stemmer mod 5, medens 6 undlader at stemme.

4. – Regeringen forhandler med De samvir-

kende Fagforbunds forretningsudvalg om de påtænkte forbrugsbegrænsende foranstaltninger.

5. – Udenrigsministeriet meddeler om de dansk-tyske forhandlinger i København vedr. mindretallenes stilling nord og syd for grænsen, at drøftelserne har ført til, at hver af de to delegationer har udarbejdet forslag vedrørende mindretallet i sit eget land, som den agter at anbefale over for sin regering. Det tilføjes, at drøftelserne i nær fremtid skal afsluttes i Bonn, efter at regeringerne har overvejet delegationernes forslag.

Den radikale gruppeformand, Jørgen Jørgensen (Lejre), udtaler, at skal der skaffes 400–500 mill. kr. ved afgiftsforhøjelser, må det være en selvfølge, at disse forhøjelser ikke påvirker pristallet.

8. – Regeringen nedsætter en atomenergikommission med professor Niels Bohr som formand. Kommissionen skal forberede en aktiv indsats fra dansk side for udnyttelse af atomenergien til samfundsgavnlige formål.

Trafikminister Carl Petersen fremsætter forslag om forlængelse og forhøjelse af statsgarantien til SAS.

9. – Ifølge handels- og betalingsaftalen med Polen for 1955 skal Polen levere 420.000 tons kul og koks eller noget lignende som i 1953 og 1954. Iøvrigt balancerer import- og eksportkontingenter med 55–60 mill. kr. Ved overskridelse af kontingenterne skal udligningen ske ved betaling af frie sterling.

Dansk Arbejdsmands Forbund sender Sammenslutningen af Landbrugets Arbejdsgiverforeninger første strejkevarsel. Strejkevarslet motiveres med, at det ikke hidtil er lykkedes at nå noget som helst resultat vedrørende forbundets krav om forkortelse af arbejdstiden.

10. – Økonomi- og arbejdsminister J. O. Krag redegør i folketinget for den økonomiske årsoversigt. Efter denne må man regne med, at der i 1955, såfremt intet foretages for at forhindre det, vil opstå et betydeligt underskud på vare- og tjenestebalancen, og at det ikke kan udelukkes, at trækket på valutabeholdningen bliver af samme størrelse som i 1954, ca. 500 mill. kr. Ved dette skøn er ikke taget hensyn til en eventuel yderligere forringelse af bytteforholdet overfor udlandet.

Folketinget behandler en forespørgsel til trafikministeren og handelsministeren fra venstre og det konservative folkeparti, der spørger, om ministrene vil foranledige, at private håndværksmestre og kooperative håndværksvirksomheder ligestilles ved licitationer, der afholdes i forbindelse med offentligt finansierede arbejder. Udgangspunktet for forespørgslen er licitationen over snedkerarbejdet ved Slagelse banegård, der tidligere er fremdraget i folketingets spørgetime af ordføreren for forespørgerne, Ninn-Hansen (k.f.).

I Københavns borgerrepræsentation vedtager socialdemokratiet mod de øvrige partiers stemmer at forhøje skatteudskrivningen fra 125 til 130 % af grundbeløbet.

11. – Jørgen Jørgensen (Lejre) fremsætter på det radikale venstres vegne forslag til lov om folkeafstemning om Danmarks tiltrædelse af konventionen om Vesttysklands genoprustning og optagelse i NATO.

12. – Finansminister Kampmann forelægger folketinget regeringens plan til bekæmpelse af valutakrisen. Det vigtigste led i planen er et forslag om omsætningsafgift på manufakturvarer, fodtøj og andre lædervarer samt bijouteri og legetøj. I forslaget er tillige indarbejdet de bestående afgifter på guld-, sølv- og platinvarer, ure og radioapparater o.s.v. Afgiften, der foreslås opkrævet i 2 år, anslås at ville indbringe ca. 275 mill. kr. årligt, hvoraf 25–30 mill. kr. dog falder på de allerede eksisterende afgifter. Provenuet af afgiften skal ikke indgå i statskassen, men forelobig indsættes i nationalbanken og danne grundlag for udstedelse af sparebeviser til skatteyderne, hvorved man vil opnå, at pristallet ikke stiger som følge af afgiften. Sparebevisernes størrelse gradueres efter indkomsten, men beløbet kan dog ikke overstige 280 kr. årligt (for skattepligtige indkomster over 20.000 kr.). Til personer med indkomster under 4.000 kr. udstedes ikke sparebeviser, men de pågældende får kompensation for afgiften i form af et kontant beløb og nedsættelse af den fælleskommunale indkomstskat. Indløsningen af sparebeviserne, der forrentes med godt 4½ %, skal begynde i 1962

og slutte i 1971. Foruden den nye omsætningsafgift foreslås en række afgiftsforhøjelser, som tilsammen anslås at ville indbringe ca. 180 mill. kr. årligt. Også dette beløb skal indsættes på opsparingskontoen i nationalbanken, og hvad der måtte blive tilovers, efter at sparebeviserne er indløst, skal afskrives på statens reguleringskonto i nationalbanken. I planen indgår også bortfald af statstilskuddet til nedbringelse af mælkeprisen, men besparelserne herved vil delvis blive opvejet af en forøgelse af børnetilskudene. Ialt anslår finansministeren provenuet af de nye afgifter og afgiftsforhøjelserne samt besparelserne til ca. 500 mill. kr. årligt, men herfra går ca. 45 mill. kr. til forhøjelse af børnetilskud og erstatning til de grupper af mindrebemidlede, som man ønsker at holde skadesløse for de foreslåede afgifter.

Finansministeren fremsætter også forslag til lov om investeringsfond og bebuder i denne forbindelse en stramning af reglerne for ekstraordinære afskrivninger og opgørelse af varelagre, og landbrugsminister Smørum fremsætter forslag om lån til visse landmænd, der i høståret 1954 har lidt væsentlige tab som følge af ekstraordinært stort nedbør.

14. – Efter at der i folketingsudvalget er opnået enighed mellem s, r.v. og fhv. finansminister Thorkil Kristensen (v.) om regeringens forslag om forbrugsbegrænsende foranstaltninger med nogle ændringer, hvoraf den vigtigste er, at fodtøj udgår af listen over afgiftspligtige varer, færdigbehandler tinget fem af de fremsatte forslag, der ved 3. behandling alle vedtages med 89 stemmer (s., r.v. og Thorkil Kristensen) mod 86 (v., k.f., k. og rf.). Det drejer sig om følgende: forslag til lov om forbrugsbegrænsende foranstaltninger (omsætningsafgiften m.m.), forslag til lov om forskellige forbrugsafgifter, forslag til lov om forhøjelse af benzinafgifterne, forslag til lov om ændring i toldloven (forhøjelse af tolden på kaffe og te) og forslag til lov om ændring af lov om afgift af konsum-is.

15. – Den konservative folketingsmand dommer Thestrup anbefaler i en tale i Studenterforeningen overgang til topartisystemet.

16. – Nationalbanken skriver i sin årsberetning, at det ikke er hensigtsmæssigt at anvende pengepolitikken som hovedmiddel overfor de nuværende vanskeligheder, idet den rammer de produktive investeringer i de valutaskabende erhverv, medens opgaven må være at begrænse forbruget. Den nærmeste tids bestræbelser må derfor samle sig om at tilvejebringe et større overskud på statsbudgettet.

17. – Danmarks, Islands, Norges og Sveriges udenrigsministre afslutter et to dages møde i Oslo, hvor de bl. a. har drøftet nedrustningproblemet og bestræbelserne for at udnytte atomenergien til fredelige formål. I et communique hedder det endvidere, at udenrigsministrene gav udtryk for Nordens store bekymring over, at stadig flere lande for at støtte deres egen skibsfart gennemfører flagdiskriminerende foranstaltninger, herunder især de stigende tendenser til at anvende bestemmelser om transport på egne skibe. Der var enighed om at styrke bestræbelserne for at opretholde den hævdvundne adgang for alle nationers handelsflåder til fri konkurrence på havet.

Socialminister Strøm fremsætter forslag om en særlig ydelse til alders- og invalidepensionister m.fl., og justitsminister Hans Hækkerup fremsætter forslag til lov om straf for folkedrab.

Ved folketingets 1. behandling af forslaget om fortsat ydelse af statsgaranti til SAS går den konservative ordfører Gottschalck-Hansen mod den foreslåede forhøjelse af garantien.

18. – Ved folketingets 2. behandling af forslag om ændringer i retsplejeloven forkastes et konservativt-radikalt ændringsforslag om at bevare retsplejeudvalget med 72 stemmer (s., v. og rf.) mod 38 (k.f., r.v. og k.).

22. – Justitsminister Hans Hækkerup fremsætter forslag om visse domfældtes retsstilling. Det drejer sig om generhvervelse af rettigheder for ca. 2000 personer, der er dømt efter straffelovstillægget af 1945 eller efter værnemagerloven.

Folketinget vedtager ved 3. behandling enstemmigt forslaget om teknisk revision af beskatningen af øl, vin og spiritus og foretager derefter 2. behandling af forslag til lov om tilsyn med monopol og konkurrencebegræns-

ning. Der er i udvalget opnået enighed mellem de 4 store partier om en række ændringer, der alle vedtages uden afstemning. Af ændringerne kan nævnes, at det foreslåede direkte forbud mod eksklusive aftaler, boykot o.lign. udgår, og at forbudet mod faste bruttopriser formuleres således, at aftaler, vedtagelser og bestemmelser om bindende bruttopriser ikke må håndhæves, medmindre udtrykkelig godkendelse fra monopoltilsynet foreligger, d.v.s. at uden en sådan godkendelse er bruttopriserne kun vejledende.

23. – Dansk Arbejdsmands Forbund sender Sammenslutningen af Landbrugets Arbejdsgiverforeninger andet strejkevarsel, der træder i kraft den 2. april, hvis der ikke forinden er fundet en løsning af spørgsmålet om arbejdstiden i landbruget. Varslet omfatter 79 større gårde fordelt over hele landet.

24. – Finansminister Kampmann fremsætter forslag til tillægsbevillingslov for 1954–55. De samlede driftsindtægter på finanslov og tillægsbevillingsforslag andrager 3396 mill. kr. og driftsudgifterne 3363 mill. kr.

Folketinget vedtager ved 3. behandling enstemmigt forslaget om teknisk revision af tobaksbeskatningen.

25. – Stats- og udenrigsminister H. C. Hansen fremsætter forslag til folketingsbeslutning om Danmarks godkendelse af Vesttysklands tiltrædelse af Den nordatlantiske Traktat samt forslag til lov om gennemførelse af overenskomst om retsstillingen for NATO-styrker. Med hensyn til det sidste forslag bemærker han, at selve spørgsmålet om der skal stationeres styrker fra et Atlantland på et andet Atlantlands territorium fortsat skal afgøres ved særaftaler, og at regeringens stilling til fredstidsstationering er uændret.

Folketinget færdigbehandler de resterende forslag vedrørende forbrugsbegrænsning samt forslaget om tilsyn med monopol og konkurrencebegrænsning, der vedtages enstemmigt med 169 stemmer, idet dog 6 rf. undlader at stemme. Forinden stiller retsforbundet ændringsforslag om, at loven affattes i overensstemmelse med det af retsforbundet tidligere fremsatte forslag til lov om oprettelse af et næringsfrihedsråd, men dette forkastes med 170 stemmer mod 6.

Sammenslutningen af Landbrugets Arbejdergiverforeninger sender Dansk Arbejdsmands Forbund første lockout-varsel som svar på forbundets strejkevarsel overfor 79 større gårde.

29. – De dansk-tyske forhandlinger om mindretallenes stilling afsluttes ved et møde i Bonn, i hvilket stats- og udenrigsminister H. C. Hansen og forbundskansler dr. Adenauer deltager. Under forhandlingerne er der udarbejdet to i alle væsentlige punkter enslydende erklæringer om de pågældende mindretalsrettigheder i almindelighed, som delegationerne vil anbefale deres regeringer at forelægge for de respektive parlamenter til godkendelse. Med hensyn til spørgsmålet om det danske mindretals repræsentation i landdagen i Kiel har den slesvig-holstenske landsregering meddelt forbundsregeringen, at den vil virke for, at landdagen snarest muligt træffer beslutning om at undtage det danske mindretal fra landdagsvalglovens 5 pct. klausul. Hvad skolespørgsmålene angår, har landsregeringen i Kiel erklæret sig rede til fremtidig på ny at fastsætte tilskuddene til det danske mindretals skoler til 80 % af udgifterne til en elev i de offentlige folkeskoler i Slesvig-Holsten, og man er endvidere rede til at give mindretallet tilladelse til at oprette videregående almendannende skoler med mulighed for at afholde anerkendte eksaminer. Den danske regering vil på sin side forelægge folketinget forslag om, at bestemmelsen om, at skoler med tysk undervisningssprog ikke har ret til at afholde statskontrolerede eksaminer, snarest muligt ophæves, og den vil, hvis et sådant forslag vedtages, give det tyske mindretal tilladelse til at oprette videregående almendannende skoler med mulighed for at afholde eksaminer.

Folketinget vælger enstemmigt professor, dr. jur. Stephan Hurwitz til ombudsmand med 140 stemmer; 4 (k.) undlader at stemme.

Folketinget vedtager ved 3. behandling forslaget om ændringer i retsplejeloven (herunder ophævelse af retsplejeudvalget) med 140 stemmer, medens 19 undlader at stemme.

Ved folketingets 2. behandling af forslag om ændring i lov om sygehusvæsenet foreligger en

indstilling fra udvalget med undtagelse af Thorkil Kristensen (v) om at forhøje maksimalprocenten for tilskudet til en kommune fra 75 til 80 % og at yde Københavns amtskommune et ekstraordinært tilskud i 1955–56 på 750.000 kr. på grund af den store befolkningstilvækst i amtet. Indenrigs- og boligminister Kjærbøl oplyser, at pengene vil blive skaffet gennem en 10 % forhøjelse af den fælleskommunale indkomstskat.

30. – Folketinget færdigbehandler finanslovforslaget for 1955–56, der vedtages med 136 stemmer mod 8 (k.), medens 5 (rf.) undlader at stemme. Med de vedtagne ændringer forøges det budgetterede overskud fra 288 til 631 mill. kr. Under debatten bebuder Bertel Dahlgaard, at det radikale venstre vil stille forslag om forhandlinger mellem regering og folketing, nationalbanken og organisationerne om en koordinering af disse tre magtfaktorers økonomiske politik.

31. – Den slesvig-holstenske regering fremsætter i landdagen forslaget om ophævelse af 5 % klausulen for nationale mindretalspartier.

Folketinget færdigbehandler forslagene om en særlig ydelse til alders- og invalidepensionister m.fl. og forslaget om ændringer i lov om sygehusvæsenet. Dette sidste vedtages med 143 stemmer mod 6 (rf.).